

สมบัติศิลปจากบริเวณเขื่อนภูมิพล

สมบัติศิลปจากบริเวณเขื่อนภูมิพล

กรมศิลปากรจัดพิมพ์

เนื่องในการจัดแสดงศิลปโบราณวัตถุ

ณ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร

วันที่ ๑ กันยายน ๒๕๐๓

สมบัติศิลปจากบริเวณเขื่อนภูมิพล

กรมศิลปากรจัดพิมพ์

เนื่องในการจัดแสดงศิลปโบราณวัตถุ

ณ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร

วันที่ ๑ กันยายน ๒๕๐๓

ผู้เขียนแผนที่และแผนผัง
ผู้ถ่ายภาพ

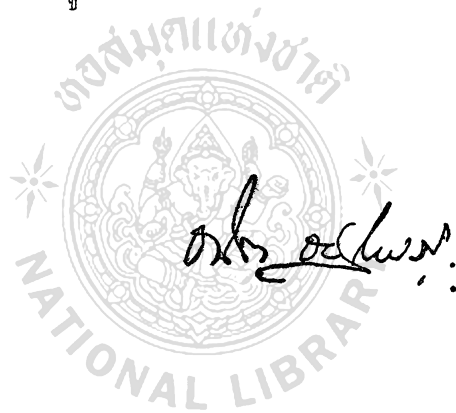
นายประพัฒน์ โยธาประเสริฐ
นายประพัฒน์ โยธาประเสริฐ
นายปลุก จิระชาญชัย

คำนำ

เนื่องในการที่รัฐบาลได้พิจารณาคงร่างเขื่อนภูมิพลขึ้น ณ ลำแม่ปิ้ง ในท้องที่อำเภอสามเงา จังหวัดตาก นั้น ครั้นในต้นปี พ.ศ. ๒๕๐๑ กระทรวงเกษตรได้เสนอหลักการเกี่ยวกับการสำรวจค้นคว้าและศึกษาสภาพความเป็นอยู่ของพืชและสัตว์ ไปยังคณะรัฐมนตรี และเลขาธิการคณะรัฐมนตรีฝ่ายบริหารได้ส่งเรื่องมายังกระทรวงวัฒนธรรม เมื่อวันที่ ๒๑ มกราคม พ.ศ. ๒๕๐๑ ให้กรมศิลปากรพิจารณาด้วย ว่าบริเวณอ่างเก็บน้ำมีพื้นที่กว้างขวางมาก อาจมีโบราณสถานหรือโบราณวัตถุเกี่ยวกับประวัติศาสตร์อยู่บ้าง สมควรจะได้พิจารณาเสนอความเห็นประกอบการพิจารณาของคณะรัฐมนตรีต่อไป ซึ่งกรมศิลปากรก็ได้เสนอความเห็นในอันที่จะดำเนินการสำรวจและขุดค้นโบราณวัตถุสถานในบริเวณพื้นที่ซึ่งน่าจะท่่วมร่วมกับกระทรวงเกษตร และคณะรัฐมนตรีก็ได้โปรดลงมติอนุมัติให้ดำเนินการได้ โดยหนังสือของเลขาธิการคณะรัฐมนตรีฝ่ายบริหาร ลงวันที่ ๙ ตุลาคม ๒๕๐๑ กระทรวงเกษตรจึงได้พิจารณาแต่งตั้งคณะกรรมการสำรวจค้นคว้าและศึกษาสภาพในบริเวณอ่างเก็บน้ำชน ๑๘ นาย และต่อมาเมื่อวันที่ ๗ เมษายน ๒๕๐๒ คณะกรรมการ ๑๘ นายนั้นได้ประชุมพิจารณาคงแบ่งงานและแต่งตั้งคณะอนุกรรมการสาขาต่างๆ ๗ สาขา โดยเฉพาะสาขาโบราณคดีได้แต่งตั้งนายเกษม อินทโกศัย รองอธิบดีกรมศิลปากร เป็นประธานคณะอนุกรรมการ ตามที่กรมศิลปากรเสนอ กรมศิลปากรจึงได้มอบหมายให้นายเกษม อินทโกศัย เป็นหัวหน้าคณะไปดำเนินงานสำรวจและขุดค้นโบราณวัตถุสถานในบริเวณเหนือเขื่อนภูมิพล ครั้งแรกได้สำรวจและขุดค้นที่ตำบลบ้านนา อำเภอสามเงา จังหวัดตาก ระหว่างวันที่ ๒๐ เมษายน ถึงวันที่ ๑๕ พฤษภาคม ๒๕๐๒ ครั้งที่ ๒ ระหว่างวันที่ ๗ กรกฎาคม ถึงวันที่ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๐๒ และครั้งที่ ๓ รองอธิบดีกรมศิลปากรกับคณะได้ไปสำรวจและขุดค้นตั้งแต่อำเภอฮอด ในจังหวัดเชียงใหม่ เรื่อยลงมาตามลำน้ำแม่ปิ้ง จนถึงบริเวณที่สร้างเขื่อนในท้องที่อำเภอสามเงา ในจังหวัดตาก ตั้งแต่วันที่ ๓๐ มกราคม ถึงวันที่ ๒๐ เมษายน ๒๕๐๓ และในครั้งนี้ได้เก็บรวบรวมโบราณวัตถุและศิลปวัตถุมาเป็นจำนวนกว่า ๕๐๐ ชิ้น ซึ่งโดยมากได้จากการสำรวจและขุดค้นในอำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ การสำรวจและขุดค้นยังไม่เสร็จสิ้น รองอธิบดีกรมศิลปากรกับคณะได้กำหนดที่จะขึ้นไปดำเนินการต่อไปอีก

เมื่อข่าวการชุกค้นได้คิดปโบราณวัตถุแพร่หลายออกไป ก็มีผู้อยากรู้อยากเห็นและ
ติดต่อสอบถามอยู่เนือง ๆ ซึ่งกรมศิลปากรก็ยินดีสนองความต้องการ แต่ที่ดำริมา ก็เพราะ
ปรารถนาที่จะให้ความอยากรู้อยากเห็นนั้นเป็นประโยชน์แก่การศึกษาบ้างตามสมควร จึงจำเป็นต้อง
ต้องมีเวลาเตรียมงาน แล้วให้เวลานานสำหรับผู้รู้หลายท่าน ซึ่งก็ได้รับเมตตาจากทุกท่านด้วยดี โปรด
ส่งเวลาช่วยเขียนบทความรู้แต่เรื่องมอบให้มา คงได้รวบรวมจัดพิมพ์ขึ้นพร้อมด้วยรูปถ่าย
และแผนผัง ปรากฏอยู่ในหนังสือเล่มนี้แล้ว

ในการสำรวจและชุกค้นได้โบราณวัตถุและศิลปวัตถุจากพื้นที่บริเวณอ่างเก็บน้ำเหนือ
เขื่อนภูมิพลครั้งนี้ กรมศิลปากรได้รับความร่วมมือช่วยเหลือเป็นอย่างดีจากกรมชลประทาน
และคณะกรรมการอำเภอฮอดตลอดมา จึงขอขอบคุณท่านอธิบดีและรองอธิบดีกรมชลประทาน
ตลอดจนข้าราชการกรมชลประทานและคณะกรรมการอำเภอฮอดที่มั่งคั่งช่วยเหลือทุกท่าน ไว้ใน
ที่นี้ด้วย กับขอขอบคุณ นายเกษม อินทโกศัย รองอธิบดีกรมศิลปากรและคณะที่ได้มีวิริยะ
อุตสาหะดำเนินงานสำรวจชุกค้นจนได้คิดปโบราณวัตถุอันมีค่ายิ่งมาเป็นสมบัติส่วนรวมของชาติ
ซึ่งหวังว่าคงจะเป็นที่นิยมยินดีและได้รับความชื่นชมจากประชาชนโดยทั่วไป และพร้อมกันนี้ ขอท่าน
ผู้เขียนบทความรู้แจกจ่ายเป็นวิทยาทาน ตลอดจนผู้มีส่วนช่วยเหลืองานด้านนี้ของกรมศิลปากร
ทุกท่านจงได้รับความขอบคุณโดยทั่วถึงกัน.

กรมศิลปากร

๒๖ สิงหาคม ๒๕๐๓

สารบัญเรื่อง

คำนำ		หน้า ๓
๑. การขุดค้นโบราณวัตถุสถานบริเวณแม่น้ำปิง	ของ นายเกษม อินทโกตย์	หน้า ๕
๒. พระพุทธรูปที่ขุดได้จากบริเวณเหนือเขื่อนภูมิพล	ของ หลวงบริบาลบุรีภัณฑ์	หน้า ๑๕
๓. พระแก้วกรุเจดีย์ศรีโฆง	ของ หลวงบริหารพินิจฉยกิจ	หน้า ๒๒
๔. พระปฏินุกรพระเจดีย์วัดดอกเงิน	ของ ศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี	หน้า ๒๘
๕. แบบเจดีย์อำเภอฮอด	ของ นายมานิต วल्लीโกดม	หน้า ๓๒
๖. ดู่	ของ ร.ต.ท. แสง มนวิตร	หน้า ๓๕
๗. กลองสะบัดชัย	ของ นายมนตรี ตราโมท	หน้า ๓๕
๘. ของเบ็ดเตล็ดจากกรูฮอด	ของ นายเขียน ยัมศิริ	หน้า ๔๑
๙. เครื่องถ้วยจีน	ของ นายมานิต วल्लीโกดม	หน้า ๔๕
๑๐. A Banner in the Chedi Wat Dork-ngoen	by Professor Silpa Bhirasri	หน้า ๕๒

สารบัญรูป

รูปที่ ๑	วัดหลวงฮอด อำเภอฮอด จังหวัด เชียงใหม่	๕๗	รูปที่ ๒๑	พระพุทธรูปแกะด้วยไม้	๖๗
รูปที่ ๒	เจดีย์วัดหลวงฮอด	๕๘	รูปที่ ๒๒	พระพุทธรูปแกะด้วยงา	๖๘
รูปที่ ๓	อริยดิลกกรมศิลปากรไปตรวจโบราณวัตถุ สถานวัดหลวงฮอด	๕๘	รูปที่ ๒๓	พระบรมฉายาลักษณ์พระเจดีย์วัดดอกเงิน	๖๘
รูปที่ ๔	เจดีย์วัดเจดีย์สูง อำเภอฮอด จังหวัด เชียงใหม่	๕๘	รูปที่ ๒๔	ภาพบางส่วนของพระโพธิสัตว์ หรือ พวงกษัตริย์	๖๘
รูปที่ ๕	เจดีย์วัดศรีโคง อำเภอฮอด จังหวัด เชียงใหม่	๕๘	รูปที่ ๒๕	ภาพลายเส้นจำลองจากภาพหมายเลข ๒๔	๖๘
รูปที่ ๖	เจดีย์วัดดอกเงิน อำเภอฮอด จังหวัด เชียงใหม่	๖๐	รูปที่ ๒๖	เทวดาบุญจักษุ ?	๗๐
รูปที่ ๗	เจดีย์วัดดอกคำ อำเภอฮอด จังหวัด เชียงใหม่	๖๐	รูปที่ ๒๗	ภาพลายเส้นจำลองจากภาพหมายเลข ๒๖	๗๐
รูปที่ ๘	ส่วนหนึ่งของสิ่งของที่ขุดค้นได้จาก โบราณสถานในอำเภอฮอด จังหวัด เชียงใหม่	๖๑	รูปที่ ๒๘	พระเจดีย์สำริดจำลอง	๗๑
รูปที่ ๙	ส่วนหนึ่งของสิ่งของที่ขุดค้นได้จาก โบราณสถานในอำเภอฮอด จังหวัด เชียงใหม่	๖๑	รูปที่ ๒๙	ตุ้ง	๗๑
รูปที่ ๑๐	ส่วนหนึ่งของสิ่งของที่ขุดค้นได้จาก โบราณสถานในอำเภอฮอด จังหวัด เชียงใหม่	๖๒	รูปที่ ๓๐	กลองสะบัดชัยจำลอง ทำด้วยสำริด	๗๑
รูปที่ ๑๑	ส่วนหนึ่งของสิ่งของที่ขุดค้นได้จาก โบราณสถานในอำเภอฮอด จังหวัด เชียงใหม่	๖๒	รูปที่ ๓๑	เจดีย์ทำด้วยหินสีขาวมีกรอบยอดเจดีย์ ทำด้วยทองคำ	๗๒
รูปที่ ๑๒	พระพุทธรูปสมัยเชียงแสนชั้นหลัง ทำ ตามแบบอย่างพระพุทธรูปสุโขทัย	๖๓	รูปที่ ๓๒	พระเจดีย์ทำด้วยหินสีขาว	๗๒
รูปที่ ๑๓	พระพุทธรูปสมัยเชียงแสนชั้นหลัง	๖๓	รูปที่ ๓๓	โถมีฝาทำด้วยหินสีขาว	๗๒
รูปที่ ๑๔	พระพุทธรูปในซุ้มพระมหาวีหาวัด พระยืน จังหวัดลำพูน	๖๔	รูปที่ ๓๔	ช้างชูงวง ทำด้วยหินสีขาวใส	๗๓
รูปที่ ๑๕	พระแก้วสุริยาบท	๖๔	รูปที่ ๓๕	กวางหมอบ ทำด้วยหินสีเทา	๗๓
รูปที่ ๑๖	พระแก้วปางมารวิชัย สิบบุษราคัม	๖๕	รูปที่ ๓๖	แพะทำด้วยหินสีขาว	๗๔
รูปที่ ๑๗	พระแก้วปางมารวิชัย สิบบุษราคัม ผ่านสี เขียวอมดำที่พระอุระ	๖๕	รูปที่ ๓๗	กบทำด้วยหินสีขาวใส	๗๔
รูปที่ ๑๘	พระแก้วสี่ขวานน้ำค้าง	๖๖	รูปที่ ๓๘	นกทำด้วยหินสีขาวใส	๗๕
รูปที่ ๑๙	พระแก้วหินดำ	๖๖	รูปที่ ๓๙	ไก่ทำด้วยหินสีขาว	๗๕
รูปที่ ๒๐	พระหินสีเขียวอม	๖๗	รูปที่ ๔๐	เบ็ดหรือหงส์สองศีรษะทำด้วยหินสีขาวใส	๗๖
			รูปที่ ๔๑	ภาชนะและเครื่องใช้สอยจำลองทำด้วย เงินและทองคำ	๗๖
			รูปที่ ๔๒	ภาชนะและเครื่องใช้สอยจำลองทำด้วย แก้วผลึก	๗๗
			รูปที่ ๔๓	ขามลายไปยเขียน	๗๗
			รูปที่ ๔๔	ขามอ่างลายคราม	๗๘
			รูปที่ ๔๕	โถลายสีเขียนลายนกยูง	๗๘
			รูปที่ ๔๖	ที่ใส่หมึกจีนลายสี	๗๘
			รูปที่ ๔๗	เครื่องดินเผารูปเรือลำเภา	๗๘
			รูปที่ ๔๘	ขามลายคราม ลายเด็กเล่น	๘๐
			รูปที่ ๔๙	ขามลายคราม ลายเด็กเล่น	๘๐
			รูปที่ ๕๐	ขามลายครามไข่ปรอด ลายไปยเขียน	๘๐

ลุ่มบัดศีลปจากบริเวณเชื่อนภูมิพล

เมื่อถึงวันนัดมานำแม่ปิ้ง
ตั้งแต่ท่าข้าม อ.จอมทอง จ.ว.เชียงใหม่
ถึงเขื่อนภูมิพล จ.ว.ตาก
ซึ่งเป็นอ่างเก็บน้ำของเขื่อนภูมิพล

เลขที่คดีชั้น กต./ปท./นคต.ปี กรมศุลฯ / กศ.

การขุดค้นโบราณวัตถุสถานบริเวณแม่น้ำปิง

ของ

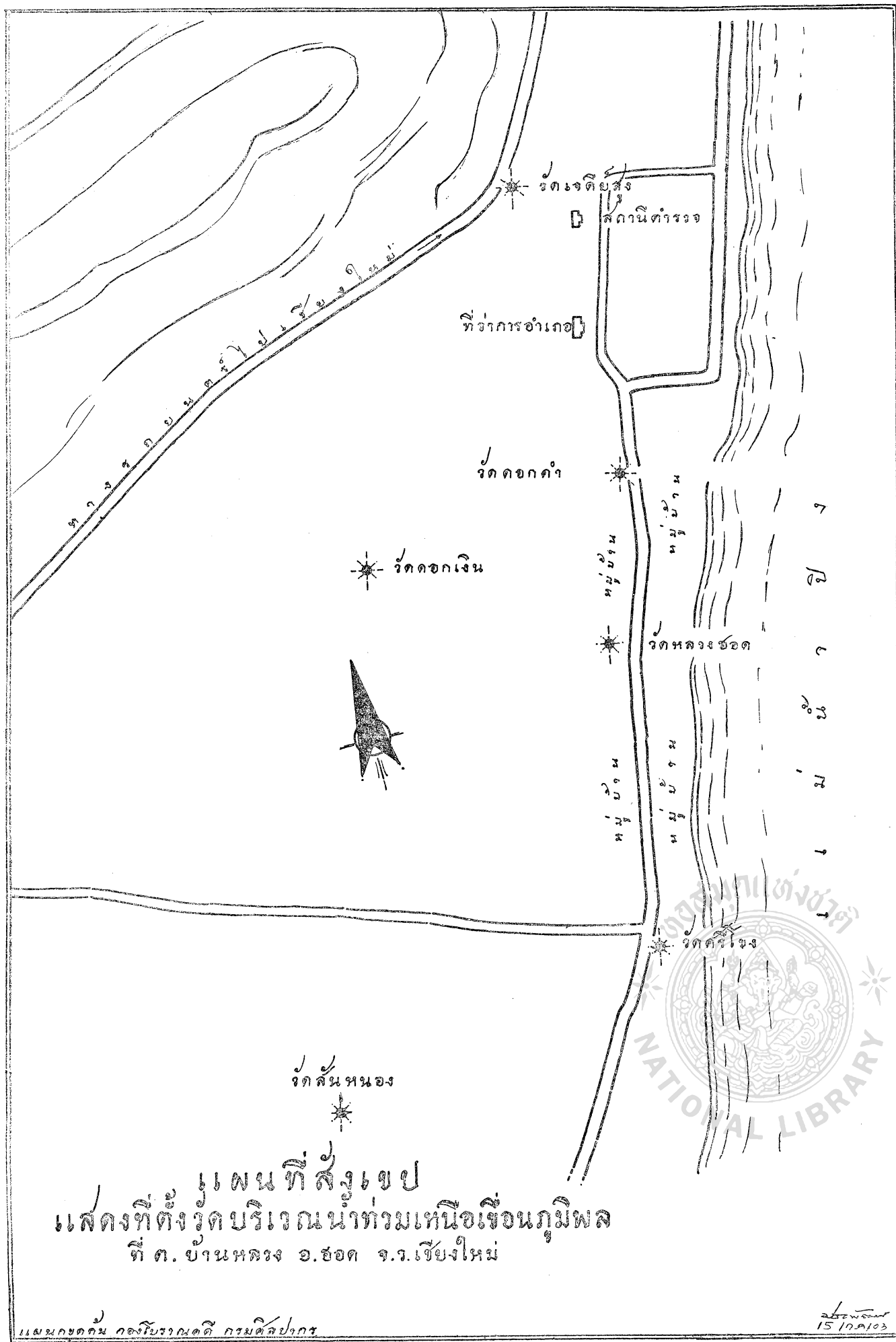
นายกฤษณ์ อินทโกศัย

รองอธิบดีกรมศิลปากร

การที่กรมศิลปากรไปดำเนินงานขุดค้นโบราณวัตถุสถาน บริเวณแม่น้ำปิง ก็เนื่องด้วยทางราชการได้จัดสร้างเขื่อนกั้นน้ำแม่ปิงขึ้นที่ตำบลยั้งฮี จังหวัดตาก ให้ชื่อว่า “เขื่อนภูมิพล” ซึ่งเมื่อเขื่อนนั้นสร้างเสร็จแล้ว บริเวณเหนือเขื่อนขึ้นไปจะกลายเป็นอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่คล้ายทะเลสาบ ดังต่าง ๆ ที่อยู่ใต้วัดของอ่างเก็บน้ำที่ไม่สามารถจะรื้อย้ายไปได้ เช่น โบราณสถาน รุกขชาติ ตลอดจนภูเขาบางลูก จะจมอยู่ภายใต้ทะเลสาบนี้ วัฏม์ของอ่างเก็บน้ำซึ่งปรากฏตามแผนที่ของกรมชลประทาน (ดูแผนที่สังเขปหน้าตรงข้าม) จะมีน้ำท่วมในลำแม่น้ำปิง ตั้งแต่ตัวเขื่อนภูมิพล จังหวัดตากขึ้นไปจนถึงท่าข้าม อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ ระดับน้ำจะเปลี่ยนแปลงไปดังนี้คือ แม่น้ำปิงตอนหน้าเขื่อนก่อนสร้างเขื่อน น้ำขึ้นสูงสุดในหน้าน้ำ ๑๐.๐๐ เมตร แต่เมื่อสร้างเขื่อนเสร็จน้ำจะสูงขึ้นถึง ๓๒๐.๐๐ เมตร ระดับน้ำจะเปลี่ยนแปลงไปในทางสูงขึ้นเช่น จนถึงอำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่ง ณ ที่อำเภอฮอดนั้น ก่อนสร้างเขื่อน น้ำขึ้นสูงสุดประมาณ ๘.๐๐ เมตร เมื่อสร้างเขื่อนเสร็จจะสูงขึ้นเป็น ๑๕.๐๐ เมตร และพื้นที่ของปากแม่น้ำปิงน้ำจะท่วม คลังขยายกว้างออกไปกว่าเดิมตั้งแต่ ๑ ถึง ๕ กิโลเมตร แล้วแต่ตอนไหนเป็นที่ราบกว้าง น้ำก็ท่วมกว้าง ตอนไหนเป็นที่ราบแคบเพราะมีภูเขาสูงเลยระดับน้ำบางกอนอยู่ น้ำก็ท่วมแคบลง ฉะนั้นภูเขาถูกใดๆ คำกว่าระดับน้ำก็จะจมอยู่ภายใต้พื้นน้ำทางต้น

ด้วยเหตุที่สรรพสิ่งทั้งหลายในวัฏม์ของอ่างเก็บน้ำจะต้องถูกน้ำท่วมดังกล่าวแล้ว รัฐบาลจึงได้ตั้งกรรมการขึ้นคณะหนึ่งให้ทำหน้าที่สำรวจค้นคว้าและศึกษาสภาพความเป็นอยู่ของพืชและสัตว์ที่อาจเปลี่ยนแปลงในทางภูมิศาสตร์เกี่ยวกับการสร้างอ่างเก็บน้ำ และสำรวจขุดค้นโบราณวัตถุ คิดว่าวัตถุที่จะถูกน้ำท่วมขึ้นเก็บรักษาไว้ กรรมการคณะนี้ได้จัดแบ่งงานกันไปทำโดยตั้งเป็นอนุกรรมการขึ้น ๗ สาขา คือ

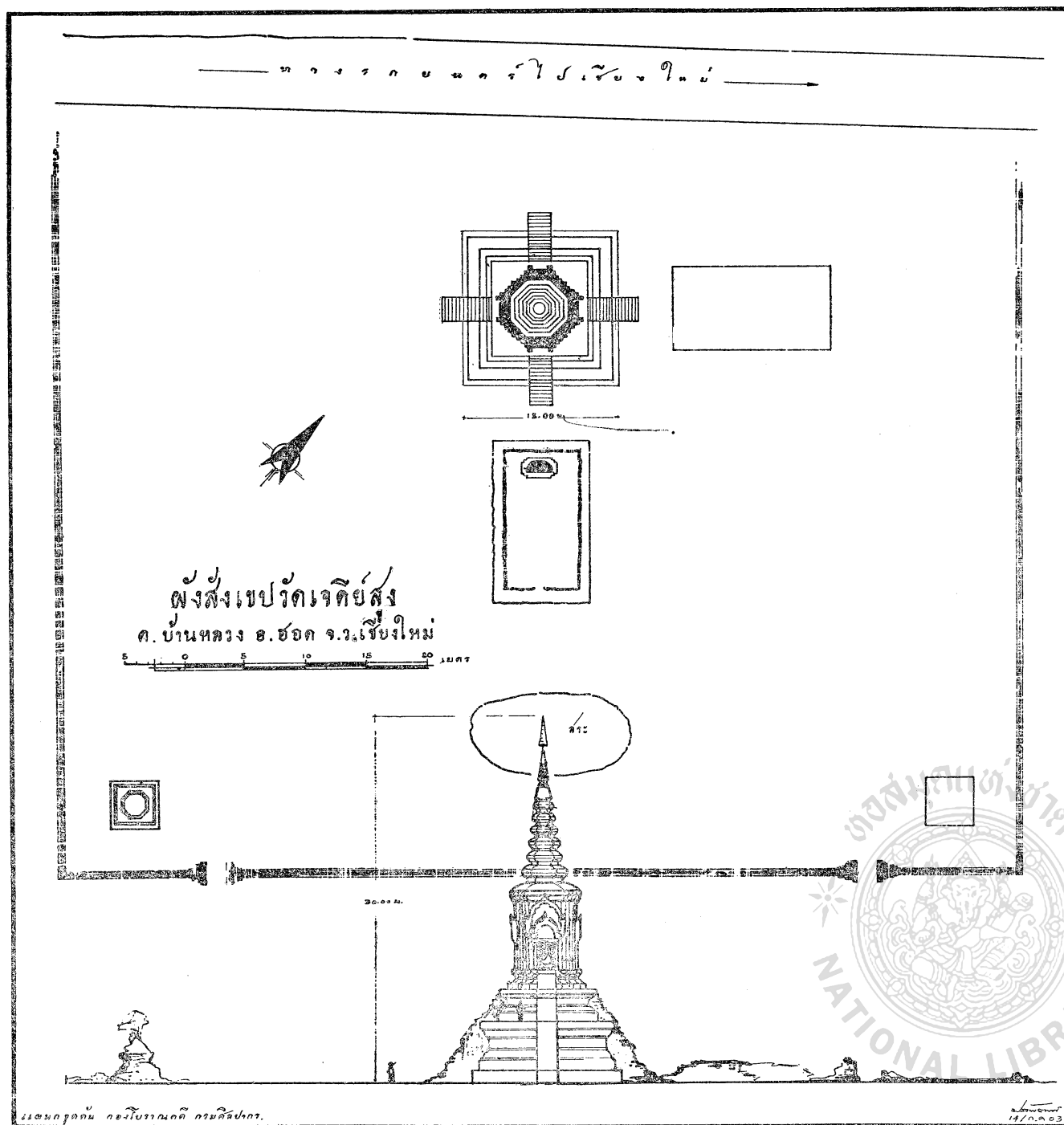
๑. สาขาโบราณคดี (ARCHAEOLOGY)
๒. สาขาพฤกษชาติ (FLORA)
๓. สาขาสัตว์ชาติ (FAUNA)
๔. สาขาปฐพีและธรณีวิทยา (SOIL AND GEOLOGY)
๕. สาขาอุทกวิทยา (HYDROLOGY)
๖. สาขาอุตุนิยมวิทยา (METEOROLOGY)
๗. สาขาสาธารณสุข (HEALTH)

อนุกรรมการจะต้องไปดำเนินงานสำรวจให้เสร็จสิ้นภายใน ๓ ปี คือ ใน พ.ศ. ๒๕๐๒ พ.ศ. ๒๕๐๓ และ พ.ศ. ๒๕๐๔ ทุกคราวที่ไปดำเนินงานได้ผลเป็นประการใดให้รายงานเด่นออกคณะกรรมการพิจารณา กรมศิลปากรร่วมเป็นกรรมการอยู่ในคณะนี้ และมีรองอธิบดีกรมศิลปากรเป็นประธานอนุกรรมการสาขาโบราณคดี ซึ่งจะต้องไปดำเนินงานสำรวจขุดค้นตามหน้าที่ นี้คือสาเหตุที่กรมศิลปากรไปทำการขุดค้นโบราณวัตถุสถานในบริเวณแม่น้ำโขงตอนที่จะกลายเป็นอ่างเก็บน้ำในภาคตะวันออกเฉียงใต้

เนื่องจากการสำรวจขุดค้นโบราณวัตถุสถานในบริเวณเขตน้ำท่วมไม่ใช่เรื่องที่จะทำให้เสร็จได้ภายในเวลาอันเร็ววัน เพราะเท่าที่สืบสวนก่อนการสำรวจ ทราบว่าโบราณสถานจะถูกน้ำท่วมหลายสิบแห่ง ฉะนั้น กรมศิลปากรจึงกำหนดงานสำรวจขุดค้นไว้ ๒ ปี คือ พ.ศ. ๒๕๐๒ สำรวจขุดค้นตั้งแต่แก่งสร้อยถึงเขื่อนภูมิพล พ.ศ. ๒๕๐๓ สำรวจขุดค้นตั้งแต่บึงแจ่มถึงแก่งสร้อย และสำรวจตั้งแต่แก่งสร้อยจนถึงเขื่อนภูมิพลอีกครั้งหนึ่งด้วย กรมศิลปากรได้ดำเนินการไปตามกำหนดนั้นแล้ว แต่การสำรวจตั้งแต่บึงแจ่มถึงแก่งสร้อยและสำรวจตั้งแต่แก่งสร้อยถึงเขื่อนภูมิพลในปี พ.ศ. ๒๕๐๓ นี้ ไม่เสร็จตามโครงการ เพราะมีงานต้องทำเกินความคาดหมาย เป็นอันมาก นอกจากนั้นยังได้ทราบแหล่งแห่งที่โบราณวัตถุและโบราณสถานเพิ่มขึ้นกว่าเดิมอีก จึงจะต้องไปดำเนินงานอีกครั้ง ใน พ.ศ. ๒๕๐๔ เป็นครั้งสุดท้าย รายงานที่จะกล่าวต่อไปนี้เป็นเรื่องของ การสำรวจขุดค้นในปี พ.ศ. ๒๕๐๓ ซึ่งกรมศิลปากรเริ่มดำเนินงานตั้งแต่วันที่ ๓๐ มกราคม ถึงวันที่ ๒๐ เมษายน ๒๕๐๓ รวมเวลา ๘๒ วัน

กรมศิลปากรเริ่มขุดค้นที่ อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่เป็นจุดแรก (ดูแผนที่สังเขป หน้า ๓๐) เพราะโดยผลแห่งการสำรวจ ปรากฏว่าตำบลนี้มีโบราณสถานประมาณ ๓๐ แห่ง เมื่อสร้างเขื่อนเสร็จน้ำจะท่วมตำบลนี้สูงกว่าระดับเดิมอีก ๖.๐๐ เมตร ซึ่งหมายความว่า

ที่ว่าการอำเภอ สถานีตำรวจ วัดวาอาราม โบราณสถาน และหมู่บ้านราษฎรซึ่งตั้งเรียงราย
อยู่ริมแม่น้ำปิงนั้น ถ้าไม่รื้อถอนหรือไม่สามารถรื้อถอนเอาไปได้ ก็จะต้องจมอยู่ในน้ำทางดิน
สำหรับโบราณสถานที่มีอยู่ประมาณ ๓๐ แห่งนั้น เป็นที่น่าเสียดายว่าหลายแห่งได้ถูกผู้ร้ายลักขุด
อย่างสิ้นเชิงไม่มีของเหลืออยู่เลย คือ ลักขุดเอาไปหมด ๑๐๐ เปอร์เซ็นต์ประมาณ ๒๔ แห่ง

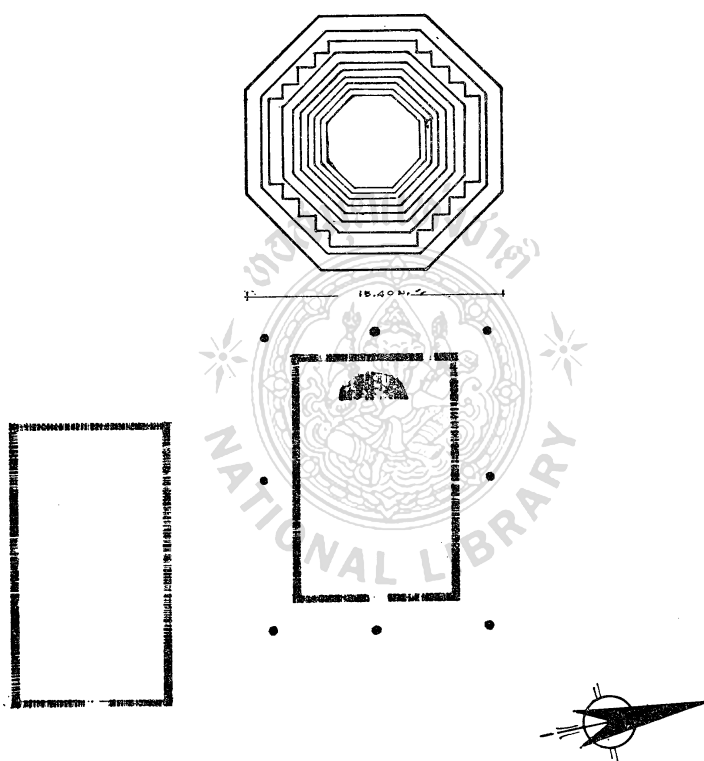
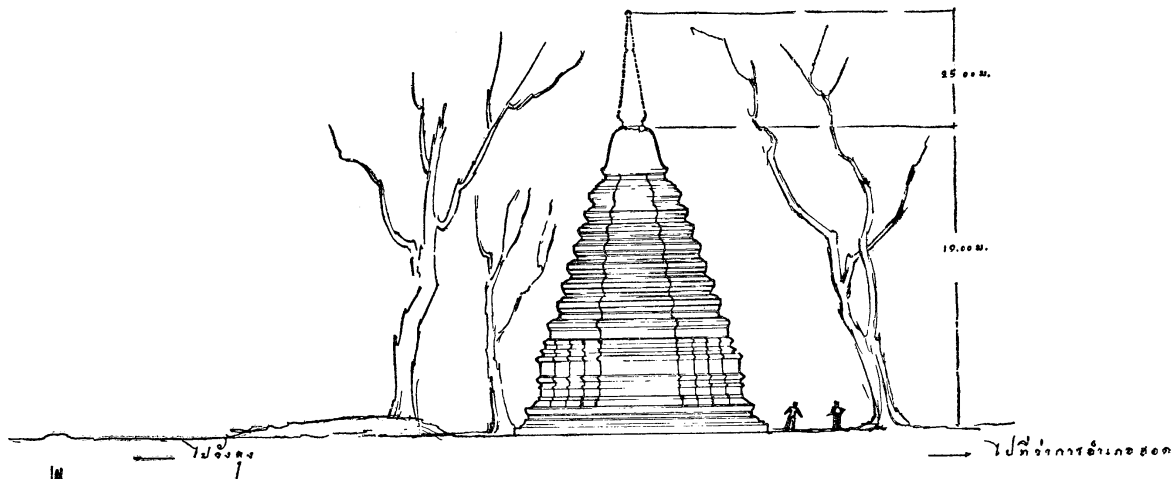

แผนผังหมายเลข 1 วัดเจดีย์สูง

ลักขุเตชาของไปแก้วประมาณ ๘๐ เปอร์เซ็นต์ ๑ แห่ง ลักขุเตชาของไปแก้วประมาณ ๕๐
เปอร์เซ็นต์ ๑ แห่ง และลักขุเตชาของไปแก้วประมาณ ๒๐ เปอร์เซ็นต์ ๒ แห่ง คงเหลือที่ยัง
มีของครบบริบูรณ์ไม่ถูกลักขุเตชาเพียง ๒ แห่ง สถานที่ ๒ แห่งซึ่งไม่ถูกผู้ร้ายลักขุเตชาเลย คือ
วัดหลวงฮอด (ดูรูปที่ ๑, ๒ และ ๓) ซึ่งเป็นวัดที่มีพระสงฆ์อยู่จำพรรษา ผู้ร้ายไม่สามารถ
เข้าไปลักขุเตชาได้ กับวัดเจดีย์สูง ซึ่งเป็นวัดร้างตั้งอยู่หลังที่ว่าการอำเภอซึ่งน่าจะเป็นด้วยอยู่ใกล้
อำเภอใกล้ตำรวจ ผู้ร้ายไม่กล้าขุเตชานี้ประการหนึ่ง อีกประการหนึ่งวัดเจดีย์สูงนี้มีประวัติ
ว่าดึกในหมู่บ้านว่าผีคู่อย่างร้ายกาจ ผีตนที่รักษาวัดนี้ ขอครุบาแก้วมักทำอันตรายแก่คน
ที่เดินผ่านเข้าไปในเขตวัดเสมอ ชาวบ้านอย่าว่าแต่ให้ชนไปบนเจดีย์วัดนี้แต่ให้เดินเข้าไป
ภายในกำแพงวัดก็ไม่มีใครยอมเข้า ฉะนั้น ในวันแรกที่เจ้าหน้าที่กรมคิดปกครองเริ่มไปตั้งกองตำรวจ
ขุเตชานี้ ชาวบ้านต่างพากันมาตักเตือนเรื่องผีคู่เป็นอันมากเพราะกลัวจะเอาชีวิตมาทั้งนี้ไว้ด้วย
เปล่าๆ สำหรับโบราณสถานที่ถูกลักขุเตชามากบ้างน้อยบ้างอีก ๔ แห่งนี้เป็นวัดร้างตั้งอยู่ใน
หมู่บ้านแต่ห่างที่ว่าการอำเภอและสถานที่ตำรวจออกไป

โบราณสถานแห่งแรกที่กรมคิดปกครองขุเตชานี้ คือ วัดเจดีย์สูง (ดูรูปที่ ๔ และแผนผัง
หมายเลข 1) เจดีย์นี้เป็นทรงมณฑปมีร่องรอยว่าบูรณะใหม่ทั้งองค์ในระยะเวลาประมาณ ๒๐๐
ปีมานี้ ฉะนั้น ของที่ได้จากเจดีย์จึงมีทั้งใหม่ทั้งเก่า ใช้เวลาขุด ๑๖ วันเสร็จ กรูบรรจุของอยู่
ที่ส่วนบนของเจดีย์ตั้งแต่ระดับลงมาจนถึงมณฑป ส่วนที่ฐานเจดีย์ไม่มีกรูเลย เจดีย์ไม่มีร่องรอย
ว่าถูกผู้ร้ายลักขุเตชา สิ่งของที่ได้จากเจดีย์นี้ เรือนแก้วสำหรับประดิษฐานพระพุทธรูป บัดดัก
พระพุทธรูป เสาธง ขงราวทำด้วยทองคำและเงิน พระพุทธรูปดำริด พระพุทธรูปแก้ว
พระพุทธรูปงา ขามดาบเงิน แจกันได้ดอกไม้เงินและดอกไม้ทองคำ พระเจดีย์แก้วผลึก ด่านทองคำ
दानเงินจารึกอักษร และของเบ็ดเตล็ดต่าง ๆ รวมทั้งสิ้น ๒๐๘ ชิ้น

โบราณสถานต่อไปคือวัดศรีโฆง (ดูรูปที่ ๕ และแผนผังหมายเลข ๒) เป็นเจดีย์รูป
สถูปไม่มีร่องรอยว่าบูรณะใหม่ ลักษณะของแผ่นอิฐที่ใช้ก่อเจดีย์เก่าแก่มาก ใช้เวลาขุด ๑๒
วันเสร็จ กรูบรรจุสิ่งของอยู่ที่ตอนบนเกือบถึงยอดเจดีย์ และตอนล่างเกือบถึงฐานเจดีย์ เจดีย์
ถูกผู้ร้ายลักขุเตชากฤษฎอดเจดีย์เขาของไปแก้วกรูหนึ่ง สิ่งของที่ได้จากเจดีย์ส่วนใหญ่เป็นพระแก้ว
ดีต่าง ๆ นอกนั้นก็พระพุทธรูปดำริด พระพุทธรูปงา เจดีย์แก้วผลึก และของใช้เบ็ดเตล็ด
ทำด้วยแก้วผลึก รวมทั้งสิ้น ๑๑๕ ชิ้น

ผังสังเขปวัดศรีโขง
 ต.บ้านหลวง อ.ฮอด จ.เชียงใหม่

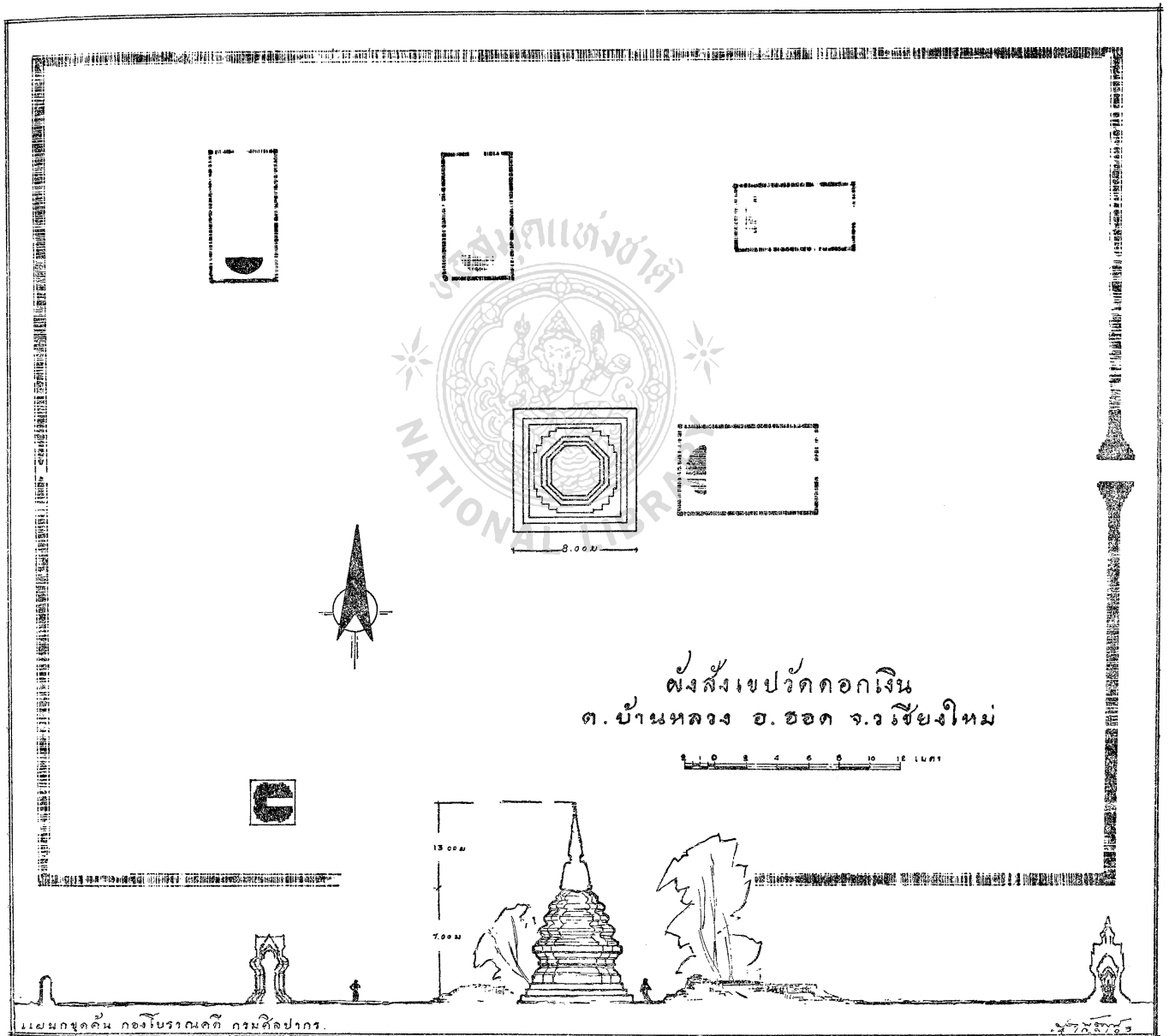
5 0 5 10 15 เมตร

แผนกขุดค้น กองโบราณคดี กรมศิลปากร

๒๕/๓/๕๓

แผนผังหมายเลข ๒ วัดศรีโขง

แห่งที่ ๓ คือวัดดอกเงิน เจดีย์เป็นรูปสี่เหลี่ยมคล้ายวัดศรีโคง (ดูรูปที่ ๖ และแผนผัง
 หมายเลข ๓) แต่ลักษณะแผ่นอิฐที่ก่อสร้างจะมีอายุน้อยกว่าวัดศรีโคง ใช้เวลาขุด ๒ วันเสร็จ
 กรุบรรจุสิ่งของมีตั้งแต่ยอดเจดีย์ลงมาจนถึงกลางองค์เจดีย์ แต่ส่วนมากเป็นกรุเล็ก ๆ กรุค่อนข้าง
 ใหญ่หน่อยก็ทกกลางองค์เจดีย์มี ๕ กรุด้วยกัน แต่ถูกผู้ร้ายลักขุดไปแล้วกรุหนึ่ง คงเหลือ ๓ กรุ
 ของที่ได้จากเจดีย์นี้ พระพุทธรูปดำริด พระแก้ว ถ้วยโกโธขาม คัดับทองคำ เครื่องใช้
 เบ็ดเตล็ดทำด้วยทองคำและเงิน สิ่งสำคัญที่สุดที่ได้จากเจดีย์นี้ คือ แผ่นผ้าภาพเขียนสีวันกตม
 ปิตทองคำเปลวได้ไว้ในหม้อดินบรรจุอยู่ในกรุซึ่งเป็นประโยชน์แก่การศึกษาทางโบราณคดีเป็น

แผนผังหมายเลข ๓ วัดดอกเงิน

อันมาก (รูปที่ ๒๓, ๒๔, ๒๕, ๒๖ และ ๒๗) กรมศิลปากรได้ขอให้ศาสตราจารย์ ศีลป
 พระศรี เขียนเรื่องราวเกี่ยวกับภาพ (ดูเรื่องพระพุทธรูปในกรมพระเจดีย์วัดดอกเงิน) ดังของที่
 ได้จากเจดีย์รวมทั้งหมด ๕๙ ชิ้น นอกจากนั้นก็ได้ขอให้ผู้เชี่ยวชาญด้านวิชาแต่ละอย่างเขียน
 เรื่องราวเกี่ยวกับพระแก้ว พระพุทธรูปเชียงแสน เครื่องถ้วยจีน และอื่นๆ ดังปรากฏอยู่
 ในหนังสือเล่มนี้แล้ว หวังว่าจะเป็นประโยชน์แก่ท่านผู้สนใจบ้างตามสมควร

แห่งที่ ๔ ขุดค้นที่เจดีย์วัดสันหนอง (ดูแผนผังหมายเลข ๔) ใช้เวลาขุด ๕ วัน เจดีย์

แผนผังหมายเลข ๔ วัดสันหนอง

หมดแล้ว เจดีย์นมภาพับระดับตามผนังด้านนอกมีมืองดงามพอใช้ ใช้เวลาชุด ๓ วัน
ได้ของเหลือหลงจากผู้ขายอยู่ตรงคอระฆังและที่ฐานเจดีย์ คือ พระพุทธรูปเงิน พระแก้ว
โกแก้วผดึก ซามตายจัน กวางกระเบองเค็ดอบมเครื่องประดับเป็นทองคำ รวมทั้งสิ้น ๑๖ ชิ้น

การชุดคนที่อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ ได้ยุติลงเพียงแค่นี้ คงเหลือที่ยังไม่ได้
ชุดกันอีกแห่งหนึ่ง คือ วัดหลวงฮอด เป็นวัดที่มีพระสงฆ์อยู่จำพรรษา ท่านขอร้องให้ไป
ชุดเมื่อใกล้เวลาย่ำจะท่วม จึงได้ไปทำในโอกาสหน้า การควบคุมเอาสิ่งของออกจากกรุ
กรรมการประกอบด้วยรองอธิบดีกรมศิลปากร นายอำเภอฮอด และผู้บังคับกองตำรวจฮอด
เป็นผู้ควบคุม เมื่อได้สิ่งของออกจากกรุถึงบัญชีทันทีแล้วจึงไปเก็บรักษาไว้บนสถานที่ตำรวจ
เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าชม ซึ่งก็ได้มีประชาชนหลั่งไหลจากทุกทิศไปชมกันเนืองแน่น คณะ
กรรมการอำเภอ ตำรวจ คณะสงฆ์ และประชาชนตำบลฮอด ได้พร้อมใจกันจัดให้จัดงาน
ต้มโภชโบราณวัตถุ ตั้งแต่วันที่ ๑๒ ถึง ๑๖ มีนาคม ๒๕๐๓ รวม ๕ วัน มีมหรสพ ดิเก ตะคอน
ซอพนเมือง มวย รำวง ฆ้องกันอย่างครึกครื้นเอิกเกริก

เสร็จการชุดคนที่อำเภอฮอด ก็เริ่มต้องแพดสำรวจตามท้องฟ้าผืนแม่น้ำปิงจนถึงเขื่อน
ภูมิพล จังหวัดตาก ล่วงถึงของที่ชุดกันได้แล้ว เจ้าหน้าที่ตำรวจฮอดควบคุมนำสิ่งของขึ้นภูมิพล
โดยบรรทุกแพดลงไปในขบวนเดียวกัน การสำรวจท้องฟ้าผืนแม่น้ำปิง ใช้เวลา ๓๗ วัน เก็บ
ได้โบราณวัตถุตามป่าและตามถ้ำตามภูเขาเพิ่มเติมอีกหลายอย่าง ซึ่งยังไม่หมด เพราะไม่มีเวลา
สำรวจได้ทั่วถึง เนื่องจากเป็นฤดูแล้งมากแล้ว น้ำแม่ปิงแห้งงวดทุกที่จนจะต้องแพไม่ได้อีก จึง
ต้องได้ไว้ก่อน เขาได้ไปดำเนินการอีกครั้งในโอกาสหน้า รวมเวลาไปปฏิบัติงานครั้งนี้ ๕๕ วัน
ได้โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุมา ๕๔๔ ชิ้น (ดูรูปสิ่งของบางส่วนที่ชุดกันได้ รูปที่ ๔, ๕, ๑๐
และ ๑๑).

พระพุทธรูปที่ขุดได้จากบริเวณเหนือเขื่อนภูมิพล

ของ

ศาสตราจารย์ หลวงบริบาลบุรีภัณฑ์
ศาสตราจารย์คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

พระพุทธรูปที่ขุดได้จากบริเวณเหนือเขื่อนภูมิพลทั้งหมดเป็นพระพุทธรูปสมัยเชียงแสน
ชั้นหลัง หรือเชียงใหม่แบบดิ่งหัวและแบบผัดมทงนั้น (รูปที่ ๑๒ และ ๑๓)

การเรียกพระพุทธรูปไทยที่พบในดินแดนดานนาและดานช้างในเวदान เกิดมีเรียกกัน
จนหลายอย่าง คือ ชนเดิม สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงเรียกว่า สมัยเชียงแสน
ชั้นแรกและสมัยเชียงแสนชั้นหลัง ต่อมา นาย A.B. Griswold ชาวอเมริกันผู้ซึ่งได้ทำการตรวจค้น
ในเรื่องพระพุทธรูปไทยอย่างมากผู้หนึ่ง และยึดเอาทางจารึกเป็นหลักถึงความเห็นว่าเป็นว่า พระพุทธร
รูปไทยที่พบในดานนาและดานช้างนั้นไม่ควรจะเรียกว่าชั้นแรกและชั้นหลัง เพราะอันที่จริงที่
สอบค้นได้หลักฐานทางจารึกแล้วเป็นสมัยเดียวกัน คือเป็นสมัยทองของเชียงใหม่ตั้งแต่แผ่นดิน
พระเจ้าติโลกราชลงมาจนถึงนั้น ควรเรียกว่าพระพุทธรูปเชียงใหม่แบบดิ่งหัวและเชียงใหม่แบบผัดม
แบบดิ่งหัวคือพระพุทธรูปเชียงใหม่ที่ทำตามแบบพระพุทธรูปอินเดียครั้งราชวงศ์ปาละ แบบผัดม
คือพระพุทธรูปเชียงใหม่ทำตามแบบสุโขทัย นาย Griswold ได้พบและนำพระพุทธรูปที่มิจารึก
ทั้งแบบดิ่งหัวและแบบผัดมมาลงไว้ในหนังสือที่เขาแต่ง (Dated Buddha Images of Northern
Siam) กว่า ๑๐๐ องค์ ที่เก่าที่สุด จารึกใน พ.ศ. ๒๐๑๓ ลงมาถึง พ.ศ. ๒๓๙๒

แต่ขอให้สังเกตว่าทฤษฎีของนาย Griswold มุ่งหาอายุในทางจารึกอย่างเดียว ไม่ได้
ในแง่ศิลปะเป็นใหญ่ ถ้าดูในแง่ศิลปะแล้ว พระพุทธรูปที่เรียกว่าเชียงใหม่แบบดิ่งหัวที่มิจารึกนั้น
ไม่งามเท่าองค์งามๆ ที่มิมีจารึกสักองค์หนึ่ง เพราะฉะนั้น นักศึกษาเรื่องพระพุทธรูปไทยยังไม่
เชื่อตามทฤษฎีใหม่ของนาย Griswold ทั้งหมด เพราะพระพุทธรูปตามแบบปาละซึ่งทฤษฎีเก่า
เรียกว่าเชียงแสนชั้นแรกนั้นช่างชั้นหลังเขาก็ทำได้ แม้แต่เวदानช้างที่บางแห่งก็ยังมีทำกันอยู่
ด้วยเหตุนี้ผู้เชื่อตามทฤษฎีเก่าคิดว่าพระพุทธรูปเชียงใหม่แบบดิ่งหัวที่มิจารึกนั้น เป็นของที่พวก
ช่างชั้นหลังทำตามตำราหน้าจริง แต่ไม่สามารทำให้งามเท่าของเก่าของเขาได้ ชื่อน
นักวิจารณ์ศิลปะทุกคนคงเข้าใจ ข้าพเจ้าเองก็มีส่วนในการค้นคว้าเรื่องนี้ร่วมกับนาย Griswold มา

เหมือนกัน แต่ข้าพเจ้ายังเห็นจริงตามตักศิลาอยู่ ว่าเชียงแสนรุ่งเก่านั้นจะได้ทำกันมาตั้งแต่ราว พ.ศ. ๑๖๐๐ ตามทฤษฎี ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดโชไชยราชานุภาพ ซึ่งได้ทรงแบ่งพระพุทธรูปไทย ที่พบในดินนาและดินข้าง ออกเป็น ๒ ชั้น คือ ดมัยเชียงแสนชั้นแรก และดมัยเชียงแสนชั้นหลัง

ดมัยเชียงแสนชั้นแรก ทรงหมายถึงบรรดาพระพุทธรูปไทยที่ทำตามแบบอย่างพระพุทธรูปอินเดียครั้งราชวงศ์ปาละ คือพระพุทธรูปที่มีลักษณะดังนี้ นั่งขัดสมาธิเพชร ฐานมีดอกบัวรองรับ พระองค์อวบอ้วน พระอุระนูน ชายจีวรหรือสังฆาฏิที่พาดพระองค์ซ้ายยื่นอยู่เหนือพระถัน พระพักตร์สั้น พระโขนงโก่ง พระนาสิกงุ้ม พระโอษฐ์เล็ก พระหนุเป็นปม ไม่มีไรพระคค เติ้นพระเกศใหญ่เป็นค่อมกลม รัศมีเป็นค่อมหรือดอกบัวตูม ดังนี้ ทรงประมาณอายุตั้งแต่ พระเจ้าพรหมทรงสร้างราชธานีไทยชนบทเมืองเชียงแสนเก่าหรือก่อนนั้น คือแต่ราว พ.ศ. ๑๖๐๐ ลงมาถึงพระเจ้าเม็งรายสร้างพระนครเชียงใหม่นั้นเป็นราชธานีเมื่อ พ.ศ. ๑๘๓๘ ดมัยนมพบ แต่เพียงปางเดียว คือ ปางมารวิชัย

ดมัยเชียงแสนชั้นหลัง ทรงหมายถึงบรรดาพระพุทธรูปที่ทำตามแบบอย่างพระพุทธรูป ดมัยสุโขทัย ซึ่งมีลักษณะดังนี้ นั่งขัดสมาธิราบ ฐานมีดอกบัวรองรับเหมือนดมัยเก่า ชายจีวร หรือสังฆาฏิที่พาดพระองค์ซ้ายยาวลงมาจากพระนาภี ปลายมีทงอย่างคดเป็นเส้นตรง และ เป็นแฉก พระพักตร์ยาวกว่าแบบแรก พระองค์ไม่อวบอ้วนอย่างสุโขทัย พระอุระแบน พระหนุเป็นปม มักมีไรพระคค เติ้นพระเกศเตี้ยคดกว่าดมัยแรก รัศมีเป็นเปลวยาวอย่าง สุโขทัย มีปางต่าง ๆ หลายปาง คือ ปางมารวิชัยเหมือนดมัยแรก ปางสมาธิ ปางอุมาตาร ปางกตรอยพระบาท ปางไถยา ปางนั่งห้อยพระบาท ปางถวายเนตร ปางดดำ ปางรำพึง ปางประทับยืน เท้าทาบแถวเวदानัม ๑๐ ปางด้วยกัน ทรงประมาณอายุว่าตั้งแต่สร้างเชียงใหม่ ลงมาถึงสิ้นแผ่นดินพระไชยเชษฐา คือ พ.ศ. ๒๐๘๘ จากนั้นมาฝีมือช่างเสื่อม ไม่ใคร่จะมี พระพุทธรูปทั้งสามเข้าชนิดนี้

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดโชไชยราชานุภาพ ยังทรงเรียกพระพุทธรูปไทยอีกอย่างหนึ่งว่า ดมัย ก่อนถึงกาลวงศ์และดมัยถึงกาลวงศ์ ดมัยก่อนถึงกาลวงศ์ทรงหมายถึงพระพุทธรูปไทยที่ทำตามแบบ พระพุทธรูปอินเดียครั้งราชวงศ์ปาละ ซึ่งเชื่อว่าจะได้แบบอย่างเข้ามาถึงดินนา เพราะ พระพุทธรูปอินเดียครั้งราชวงศ์ปาละเองก็พบที่ในจังหวัดเชียงใหม่น้อยของค์ พระพุทธรูปอย่างนี้ ทรงเรียกในตำนานพุทธเจดีย์ว่าดมัยเชียงแสนชั้นแรก ต่อจากนั้นก็ถึงดมัยเชียงแสนชั้นหลังซึ่งได้ แก่ถึงกาลวงศ์ คำนี้มาถึงกาลวงศ์ขึ้นไปจากสุโขทัยในแผ่นดินพระเจ้าอู่ทอง และแผ่นดินพระมหา ธรรมราชาพระยาดีไท เรื่องมีอยู่ว่า (จากชินกาลมาลีปกรณ์) ก่อนหน้านั้นไม่นานนักมี พระมหาเถรชาวดงกาองค์หนึ่งชื่อมหาตมมอญพรมายังรัมนะประเทศ (คือเมืองมอญ)

พระสุมนเถระ ชาวสุโขทัย กับพระภิกษุผู้เป็นสหายอีกหลายองค์ทราบเข้า ก็ไปยังสำนักของท่าน
ไปบวชอย่างดังกล่าวคือครั้งหนึ่งและได้ศึกษาธรรมวินัยอยู่กับท่าน พระยาดีไททราบความ
ใคร่จะได้ภิกษุซึ่งสามารถทำสังฆกรรมได้ทุกอย่าง จึงส่งทูตไปขอพระภิกษุจากพระมหาสามี
อุทุมพร พระมหาสามีอุทุมพรจึงส่งพระสุมนเถระให้แก่พระมหาธรรมราชา เพื่อให้ทำสังฆกรรม
ได้ทุกอย่างตามพระประสงค์ของพระมหาธรรมราชา พระมหาธรรมราชาทรงดีพระทัยยิ่งนักโปรด
ให้สร้างวัดอัมพวนาราม (คือวัดป่ามะม่วง) ขึ้น แล้วนิมนต์พระเถระให้อยู่ในวัดนั้น
ทรงอุปถัมภ์ด้วยปัจจัยทั้ง ๕

ต่อมา พระเจ้ากือนาแห่งนครเชียงใหม่ ใคร่จะได้พระภิกษุซึ่งสามารถทำสังฆกรรมได้ทุก
อย่างในเมืองเชียงใหม่บ้าง จึงส่งทูตไปยังสำนักพระมหาสามีอุทุมพรในรั้วมณฑลประเทศเพื่อขอ
พระภิกษุ พระมหาสามีอุทุมพรจึงให้พระอานนทเถระศิษย์องค์หนึ่งของท่านมาแก้ราชทูต
พระอานนทเถระจึงได้ไปดำนานาประเทศ พระเจ้ากือนาทรงดีพระทัยยิ่งนัก ปฏิบัติบำรุงพระเถระนั้น
ด้วยปัจจัยทั้ง ๕ ส่วนพระอานนทเถระยังไม่ได้รับอนุญาตจากสำนักอาจารย์ก็ไม่ปรารภนาจะทำสัง
ฆกรรม เมื่อไม่ปรารภนาจะทำสังฆกรรมจึงทูลพระเจ้ากือนาให้ทรงทราบ ว่า พระอาจารย์ของท่าน
ได้ส่งพระเถระรูปหนึ่งมาแล้ว ชื่อ พระสุมนเถระเวदानอยู่ที่เมืองสุโขทัย พระสุมนเถระเป็นผู้
สามารถทำสังฆกรรมได้ทุกอย่าง ขอพระองค์จงแต่งทูตไปขอพระสุมนเถระมาเถิด อาตมาภาพ
จะได้ทำสังฆกรรมร่วมกับท่าน เมื่อพระเจ้ากือนาทรงทราบเช่นนั้นจึงส่งราชทูตไปยังเมืองสุโขทัย
ทรงกำชับว่า ให้นิมนต์พระสุมนเถระมาให้จงได้ อำมาตย์ไปเมืองสุโขทัยแต่ไม่สามารถนิมนต์
พระสุมนเถระมายังดำนานาได้ ได้แต่พระธัณฑิศาตมา แต่พระอานนทเถระก็ไม่ปรารภนาจะทำ
สังฆกรรมร่วมกับพระธัณฑิศาต พระเจ้ากือนาจึงต้องแต่งทูตผู้ฉลาดไปเฝ้าพระมหาธรรมราชา
ทูลขอพระสุมนเถระ ราชทูตได้เฝ้าพระมหาธรรมราชาและทูลถึงพระประสงค์ของพระเจ้ากือนา
ให้ทรงทราบทุกประการ พระมหาธรรมราชาทรงปรารภนาจะให้คำสอนอย่างดังกล่าวคือเจริญแพร่
หลายไปยังส่วนอื่น ๆ จึงยอมอนุญาตให้พระสุมนเถระไปดำนานาไทย คือ เชียงใหม่ กับราชทูต
พระเจ้ากือนาโปรดให้พระสุมนเถระอยู่ทวดพระยั้น และในคราวนั้นพระเจ้ากือนาโปรดให้สร้าง
พระพุทธรูป ๔ องค์ ประดิษฐานไว้ในซุ้มพระมหาวิหาร คือวัดพระยั้น จังหวัดลำพูน พระพุทธรูป
๔ องค์ ทอดกวาง เวदानยังเหลืออยู่องค์หนึ่ง ถึงถูกซ่อมแล้วหลายครั้งหลายคราวก็ยังมีลักษณะ
เป็นพระพุทธรูปเชียงแสนชนหลัง หรือดังกล่าวคืออยู่ และควรถือเป็นตัวอย่างได้ว่า พระเชียงแสน
ชนหลังเป็นอย่างไร พระพุทธรูปองค์ตามคิลาจารึกว่าสร้างเมื่อ พ.ศ. ๑๙๑๒ (ตรงกับปี ๑๔๔)

พระพุทธรูปสมัยเชียงแสนชนหลัง ซึ่งกำหนดไว้อย่างกว้าง ๆ ว่าตั้งแต่สร้างเชียงใหม่
แล้ว คือ พ.ศ. ๑๙๓๙ ถ้าเทียบปีกับพระสุมนเถระขึ้นไปดำนานาไทยก็ผิดกันถึง ๗๓ ปี เรื่องของ
โบราณคดีเป็นอย่างนี้แหละ แล้วแต่ท่านทั้งหลายจะใช้ปัญญาพิจารณาด้วยตัวของท่านเองเถิด.

พระแก้วมรกตเจดีย์ศรีโขง

ของ

หลวงบริหารพินิจนวกิจ

ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลอุทธรณ์

เราท่านคงจะเคยได้ยินคำว่า “ พระแก้ว ” อยู่เนืองๆ และโดยมากมักจะเข้าใจกันว่า เป็นพระพุทธรูปเล็กๆ ที่แกะทำขึ้นด้วยแก้ว ที่เข้าใจกันเช่นนั้นถูกต้อง แต่ความจริงพระแก้วหาใช่ แกะทำขึ้นโดยเฉพาะแก้วไม่ แกะทำขึ้นจากหินดีต่างๆ จากถ้ำมรกต ถ้ำทับทิม บุศราคัม ถ้ำที่พบเห็นและอาจจะมียกแกะทำขึ้นจากพลอยดีต่างๆ ด้วย เพราะเหตุที่หินดีและพลอยดี ต่างๆ มีความได้เช่นเดียวกับแก้ว ก็เลยเข้าใจว่า แกะทำด้วยแก้วไปหมด แต่ถ้าจะเอาวัตถุที่ไม่ได้เช่นจำพวกคดต่างๆ หรือหิน หรือไม้ มาแกะทำ ก็ไม่เรียกว่าพระแก้ว เพราะไม่มีความได้ ท่านผู้อ่านอาจจะไม่ทราบความหมายของคำว่า “ คด ” “ คด ” เป็นคำที่นิยมพระเครื่องใช้ เรียกกันมานาน คือ ใช้เรียกชื่อวัตถุที่แปรสภาพจากสภาพเดิมกลายเป็นหิน หรือมีความ แข็งมาก และอาจมีสีเปลี่ยนไปจากเดิมด้วย เช่น คดไม้สัก คดปลวก คดไขปลา เป็นต้น แก้วดีกับหินดีมีลักษณะแตกต่างกันอย่างไร จะกล่าวในหน้าอ้ายคยาอ แต่ที่สมควรจะกล่าวพอ เป็นหลักให้ทราบถึงจำพวกหินดีที่แกะทำพระแก้วโดยสังเขป

วงการค้าเพชรพลอย (Jewellery Circle) ของโลก เขาแบ่งจำพวกหินดีต่าง ๆ ไว้ หลายอย่าง แต่ที่สำคัญ คือ

๑. จำพวกหินดีมีค่าสูง (Precious Stones) เช่น เพชร (Diamond) มรกต (Emerald) ทับทิม (Ruby) พลอยดีเขียวคราม (Sapphires) และไข่มุก (Pearl) ไข่มุกนี้หมายถึงไข่มุก แท้ที่เกิดโดยธรรมชาติ จากปากหอยชนิดหนึ่ง ซึ่งเราเรียกกันว่า หอยมุก (Pearl Oyster)

ไข่มุกเกิดขึ้นโดยน้ำลายของหอยที่เกาะเป็นก้อนกลมอยู่ในปากหอยเป็นเวลานานปี ตามธรรมชาติไข่มุกมีสีขาวมัวเงียบบ้างเป็นสีต่างๆ โดยรอบ บางเม็ดมีสีดำ หรือสีชมพู ซึ่งมีค่ามาก จัดเป็นจำพวกพิเศษ แต่มีไข่มุกอีกชนิดหนึ่งที่เพาะขึ้นจากปากหอยเหมือนกัน เรียกว่า Culture Pearl คือ ผู้เพาะเลี้ยงหอยมุกไว้ในทะเลและให้วัตถุชนิดหนึ่งกลมๆ ให้หอยอมไว้ น้ำลายหอย จะค่อยๆ เติบโตเม็ดกลมจนหนาจนทุกที พอได้เวลาดึงจับหอยขึ้นมาให้คายเม็ดมุกนั้นออก ดังที่ ทำกันอยู่ในประเทศญี่ปุ่น มุกชนิดนี้ไม่จัดอยู่ในจำพวก Precious Stones

๒. จำพวกหินดีมีค่า (Semi-Precious Stones) ได้แก่พลอยดีต่าง ๆ มีราคาไม่สูงเหมือนจำพวกที่กล่าวในข้อ ๑ เช่น บุษราคัม (Topaz) เพทาย (Zircons) พลอยดีม่วง (Amazist) พลอยดีเขียวน้ำทะเล (Aquamarine) พลอยดีแดง (Spinel) หยก (Jade) แก้วไพฑูรย์ (Cat's eye) และอื่น ๆ อีก ผู้เขียนจำไม่ได้

๓. จำพวกหินดีต่าง ๆ (Coloured Stones) ซึ่งหาได้ตามเขามืออยู่ทั่วไป เช่น ทางหัวหิน เชียงใหม่ ลำปาง นครนายก เป็นต้น หินจำพวกนี้เนื้ออ่อนมาก และเป็นพระพุทธรูปได้สะดวก มีผู้นำมาแกะจำหน่ายเนื่อง ๆ เมื่อเป็นหินเนื้ออ่อน ประกาย (Lustre) ที่ออกกม่น้อยหรือไม่มีเลย หินจำพวกเนื้อแข็งเช่นที่กล่าวในข้อ ๑ มีประกายงดงามมาก แต่มีชื่อว่าหินจำพวกที่กล่าวในข้อ ๒ จะไม่มีประกายงามทีเดียว คงมีความงามเหมือนกัน แต่ไม่ถึงหินจำพวกที่กล่าวในข้อ ๑

หินดีจำพวก Semi-Precious Stones กล่าวโดยทั่วไปมีความแข็งน้อยกว่าหินจำพวก Precious Stones ถ้าความแข็งมีมาก ประกายก็งามมาก เช่น เพชร เป็นต้น ทั้งนี้หมายความว่า เมื่อเจียรในแล้วประกายมีมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับความแข็ง (Hardness) ของหินดีนั้น ๆ จำพวกหินดีดังกล่าวนี้ ถ้ายิ่งใหญ่ก็จะมีราคามาก เพราะความหายากบอกราคาให้สูงขึ้น เช่น แก้วไพฑูรย์เม็ดใหญ่ที่ได้จากกรุวัดราชบูรณะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีน้ำหนักถ่วงถึง ๓๓๐๐ กรัม ดั่งดงาม น้ำแฉ่มได้ทั่วไป นับว่าหายากยิ่ง เมื่อคำนึงถึงอายุเวลาที่อยู่ในกรุประมาณ ๕๐๐ ปีเศษด้วยแล้ว ก็ยากที่จะประมาณราคาถูก

พระแก้วมรกตหรือพระพุทธรูปลักษณะเป็นสมัยเชียงแสนรุ่น ๒ ดังเกิดได้จากดังชาลิตที่พาดคำดงมาได้พระอุระ พระเมธาธิรูปบัวตูม พระพักตร์ยืนแบบหน้าเทวดา พระนาสิกโด่ง ฐานชั้นเดียว พระรูปด้านแบบพระผู้ชาย วางพระกรท่าทางสง่าผ่าเผย ซึ่งนิยมทำกันในสมัยเชียงแสน ในสมัยนั้นเครื่องมือที่จะใช้แกะทำไม่ได้เหมือนในปัจจุบันฝีมือแกะทำจึงไม่ละเอียดประณีต แต่บางองค์รู้สึกว่าเป็นประณีตพอใช้ บางองค์แกะพระรูปสูงได้ส่วนงดงามมาก กระเด็นไปทางข้างฝีมือสุโขทัย แต่พระพักตร์ยังบอกลักษณะเป็นเชียงแสนน้อยนเอง พระแก้วทพบนแกะทำชนด้วยฝีมือท้องถิ่นไม่ใช่พระแก้วหล่อทำชนหรือแกะทำชนอย่างปัจจุบัน ซึ่งเห็นได้ว่าฝีมือการแกะทำต่างกับในสมัยโบราณเป็นอันมาก พระแก้วทพบนในกรุนี้เข้าใจว่าแกะทำชนด้วยฝีมือช่างหลายคน ความประณีตจึงต่างกัน แต่หลักสำคัญส่วนใหญ่อันตรงกัน น่าสังเกตว่า บางองค์พระพักตร์แบน บางองค์พระรูปบาง ซึ่งเห็นได้ว่า แกะทำตามเนื้อได้เท่าที่จะส่งวนได้ เพื่อให้ได้องค์พระใหญ่

พระแก้วไม่ใช่พระเครื่อง (Amulets) แต่เป็นพระบูชาชนิดเล็กที่นิยมบูชากันมาก และหายากด้วย นานๆ จึงจะพบสักองค์สององค์ตามกรุต่างๆ ทั้งนี้เพราะวัตถุที่ทำหายากและช่างที่มีฝีมือทำก็หายาก ผู้เขียนเคยเห็นบางท่านดัดไม้ไผ่ ๒๐-๓๐ องค์ ได้ครอบแก้วไว้รวมเป็นชุดมีดีต่างๆ เช่น แฉกไฟฉายดงาม เมื่อเป็นพระขนาดเล็ก การแกะทำฐานบัวหรือพระคก พระกรรณ พระบาท จะให้ละเอียดเห็นชัดเจนไม่ได้ เพราะความแข็งของแก้วหรือหินดี คงแกะทำพอเป็นเค้าให้เห็นเท่านั้น แต่ส่วนสำคัญคงต้องแสดงให้เห็นว่าเป็นพระแกะทำสมัยไหน ขนาดองค์พระแก้วที่พบโดยมากหน้ากว้าง ๑ นิ้วฟุต ถ้าขนาดยิ่งใหญ่ ก็ยังมีราคา เช่นที่พบในกรุศรีโฆงนั้นมีขนาดหน้ากว้างตั้งแต่ ๑ ๑/๒ - ๑ - ๑ ๑/๒ - ๒ - ๓ นิ้วฟุตเศษ ซึ่งนับว่าโตมากอยู่ส่วนดีของพระแก้ว ถ้าเขมก็ยิ่งดงามกว่าดีอื่น โดยมากดีของพระแก้วที่พบ ไม่ว่าดีใดเป็นดีหน้าอ่อน แต่ดีหลังต้องบุรกราคา พบหน้าดีเขมก็มีบางองค์ ซึ่งเพิ่มราคาให้สูงขึ้น

พระแก้วกรุศรีโฆงนี้เท่าที่พบมีหลายดี เช่น ดีนาง (หรือสับศรคำ) ซึ่งมีทั้งหน้าอ่อน หน้าแก่ ดีม่วงอ่อน ดีกุหลาบอ่อน ดีดำ ดีขาว ซึ่งมีทั้งจำพวกหินขาวขุ่นและแก้วใสชนิดที่เรียกว่า แก้วนาคัม พระแก้วที่ขุดพบจากกรุดังกล่าวนี้ ทางราชการขุดพบเอง ซึ่งเป็นหลักประกันที่แน่นอนยิ่งกว่าคำพูดที่ว่าขุดได้จากกรุนั้นกรุนี้ ตลอดเวลาที่ผู้เขียนสนใจเรื่องพระแก้วมาประมาณ ๓๐ ปี ก็เพิ่งจะพบพระแก้วกรุนี้ว่างดงามดีมาก เป็นกรุใหญ่ และเข้าใจว่าจะไม่พบมากมาย เช่นนี้อีก พระแก้วที่ขุดพบคราวนี้ซึ่งนับว่าสำคัญ คือ

๑. พระแก้วดีอิริยาบถ ยืน เดิน นั่ง นอน แกะสลักด้านละพุทธจริยา คือ

ด้านดีดา	องค์สูง ๕ เซนติเมตร
ด้านเปิดโลก	องค์สูง ๕ เซนติเมตร
ด้านสมาธิ	หน้ากว้าง ๒ เซนติเมตร
ด้านไถ่ยาต้น	กว้าง ๓ เซนติเมตร

ทุกองค์มีอุปพระณึ่งดงามมาก ครอบกรุติดอยู่ทั่วทุกองค์ พระแก้วปางดีดา ไถ่ยาต้น เปิดโลก ไม่ปรากฏว่าพบที่กรุใดในประวัติศาสตร์ของพระเครื่องและพระบูชา หากพบพระแก้วปางดังกล่าวนี้ จัดว่าเป็นพิเศษทั้งความหายากและค่า พระแก้วเท่าที่พบเป็นปางมารวิชัยและสมาธิเท่านั้น พระดีอิริยาบถนี้ต้องบุรกราคาค่อนข้างแก่ เป็นรูป ๔ เหลี่ยม ส่วนบนเล็กฐานกว้าง ๔ ๑/๒ เซนติเมตร สูง ๑๐ เซนติเมตร กล่าวได้ว่าเป็น “ยอดพระแก้ว” ซึ่งจะไม่พบองค์ที่ ๒ (สรุปที่ ๑๕)

๒. พระแก้วปางมารวิชัย หน้าตักกว้าง ๘ เซนติเมตร สูง ๑๐ เซนติเมตร ตีบุศราคัมงามมาก พระนาสิกโด่ง เค้าพระพักตร์กระเดียดไปทางฝีมือข้างอินเดียน ขนาดใหญ่เช่นนี้หายากมาก (ครอบที่ ๑๖)

๓. พระแก้วปางมารวิชัย หน้าตักกว้าง ๖^๑/_๒ เซนติเมตร สูง ๘ เซนติเมตร ตีบุศราคัมผ่านดีเยี่ยมค้ำที่พระอุระตรงมาถึงฐาน งดงามน่าดู หายาก (ครอบที่ ๑๗)

๔. พระแก้วปางมารวิชัย ดีขาวนํ้าค้าง หน้าตักกว้าง ๘^๑/_๒ เซนติเมตร สูง ๑๔ เซนติเมตร ปางมารวิชัย ขนาดใหญ่ สวยงาม (ครอบที่ ๑๘)

๕. พระหินดำ หน้าตักกว้าง ๖ เซนติเมตร สูง ๘^๑/_๒ เซนติเมตร ปิดทองทั่วองค์ มีพระเกศทองครอบยอดได้ ตั้งฐานเป็นทอง ฝีมือละเอียดงดงาม ยอดพระเมาดมที่บรรจุพระธาตุเข้าใจว่าเป็นองค์สำคัญองค์หนึ่ง ซึ่งกะตริยประดิษฐานไว้ (ครอบที่ ๑๙)

๖. พระหินดีเยี่ยม (เขียวคล้า) ปางมารวิชัย หน้าตักกว้าง ๒^๑/_๒ เซนติเมตร สูง ๕^๑/_๒ เซนติเมตร องค์ชะตุด พระพักตร์ ฝีมืองดงาม นับว่าเป็นชิ้นหนึ่งยากที่จะพบ พระรอดดีเยี่ยมซึ่งพบกันทางจังหวัดลำพูน ก็แกะทำขึ้นด้วยหินชนิดนี้ ก็น่าจะเห็นว่าทำในสมัยพระนางจามเทวีมีค่ามาก อาจกล่าวได้ว่า หายากที่สุดในจำพวกพระเครื่อง ดีเยี่ยมเป็นคำที่เรียกกันทางภาคเหนือ (ครอบที่ ๒๐)

๗. พระแก้วปางมารวิชัย หน้าตัก ๔^๑/_๒ เซนติเมตร สูง ๗^๑/_๒ เซนติเมตร ตีบุศราคัมหน้าอ่อน ปิดทองทั่วองค์

๘. พระแก้วปางมารวิชัย หน้าตัก ๓ เซนติเมตร สูง ๔^๑/_๒ เซนติเมตร ตีบุศราคัมหน้าอ่อน ปิดทองทั่วองค์

๙. พระแก้วปางมารวิชัย หน้าตัก ๓ เซนติเมตร สูง ๔^๑/_๒ เซนติเมตร ดีขาว ปิดทองทั่วองค์

๑๐. พระแก้วปางมารวิชัย หน้าตัก ๓ เซนติเมตร สูง ๕ เซนติเมตรเศียร ดีเยี่ยมงามมรกตอ่อน

๑๑. พระแก้วปางมารวิชัย หน้าตัก ๒^๑/_๒ เซนติเมตร สูง ๕ เซนติเมตร ดีกาบทัพพิมปิดทองทั่วองค์

๑๒. พระแก้วปางมารวิชัย หน้าตัก ๒^๑/_๒ เซนติเมตร สูง ๕ เซนติเมตร ดีขาวนํ้าค้างพระเมาดม พระพักตร์กลม สวยงาม

๓๓. พระแก้วปางสมาธิ หน้าตัก ๒ เซนติเมตร สูง $๓\frac{๑}{๒}$ เซนติเมตร ตั้งขวาน้ำค้าง
แกะติดกับฐานซึ่งสูง $๑\frac{๑}{๒}$ เซนติเมตร

๓๔. พระแก้วปางสมาธิ หน้าตัก ๒ เซนติเมตร สูง $๕\frac{๑}{๒}$ เซนติเมตร ตีบุศราคำน้าอ่อน
ด้วยงาม

นอกจากพระแก้ว ก็มีพระพุทธรูปปางมารวิชัย หน้าตัก $๔\frac{๑}{๒}$ เซนติเมตร สูง $๖\frac{๑}{๒}$
เซนติเมตร แกะทำด้วยไม้ ปิดทองทั่วองค์ พระอุระนูน พระชานุกน้อยๆ ทำทางสง่าผ่าเผย
ฐานกลีบบัวหางย พระเมื่อดับบัวตุม งามมาก (รูปที่ ๒๓)

พระพุทธรูปปางมารวิชัย หน้าตัก ๒ เซนติเมตร สูง ๔ เซนติเมตร พระเศียรสูง
แกะทำด้วยงาช้างตะเอนคี่ ชุ่มนาคเสมา (รูปที่ ๒๒)

โปรดสังเกตว่า พุทธลักษณะของพระแก้วเหล่านี้แตกต่างกันตามฝีมือของช่าง

พระแก้วมรกต ซึ่งเป็นมิ่งขวัญของชาติ กล่าวได้ว่าไม่มีองค์ใดในโลก แต่ยังมี
พระแก้วดั่งมวงอ่อนอมดีแดงขนาดใหญ่ หน้าตักประมาณ ๓๐ นิ้วฟุต ประดิษฐานอยู่ที่วัดทองนพคุณ
จังหวัดธนบุรี ด้วยงามมาก สมเด็จพระพุฒาจารย์ (พุทฺธสโร นวม) องค์ที่ดั่งงั่ว เคย
ปรารภกับผู้เขียนว่า ได้รับฝากไว้จากคนแก่หนุ่มชาวหม่นขาว เมื่อประมาณ ๕๐-๖๐ ปีมาแล้ว
ตั้งแต่บัดนั้นก็ไม่พบผู้ฝากอีก ผู้เขียนเคยเห็นพระแก้วขนาดใหญ่ หน้าตักราว ๔ นิ้วฟุตอีกหลายองค์
เป็นแก้วดั่งมวงสีดำและดำไปไม่อ่อน ผิวคล้ำ ซึ่งเจ้าของยืนยันว่าเก่าแก่โบราณกาล และเคยเห็น
พระแก้ว แกะทำด้วยกามมรกตสีเขียวเข้มทั่วองค์หน้าตักราว ๑ นิ้วฟุต งามมาก ได้จากกรุ
ทางจังหวัดเพชรบุรี พระแก้วที่ได้จากกรุสุโขทัย กำแพงเพชร โดยมากเป็นตีบุศราคำ
สีเขียวอ่อนก็มี แต่พบน้อยกว่า ผู้เขียนเข้าใจว่า ตามกรุต่างๆ คงจะมีพระแก้วบรรจุอยู่ตาม
ศรัทธาของผู้สร้าง แต่ที่พบบ่อยครั้งตามกรุทางเหนือ เมื่อราว ๔๐ ปีมาแล้ว ที่จังหวัดจันทบุรี
มีช่างฝีมือดีหนึ่งแกะพุดยอดต่าง ๆ เป็นรูปสัตว์ ประจำเกิด มีผู้นิยมมาก ซึ่งเป็นเหตุผล
สนับสนุนว่า พุดยอดต่าง ๆ ก็แกะทำเป็นพระแก้วได้

พระแก้วมีค่ามาก เพราะเป็นมงคลแก่ผู้บูชา นิยมกันว่า ให้ธำมณี แก้ว แหวน เงินทอง
แม้องค์จะเล็กแต่คุณค่าก็ทำมีค่าหายากกว่าโลหะที่หล่อทำพุทธรูปองค์ใหญ่ ถ้าพุทธลักษณะงดงาม
ดี ฝีมือดี ก็ย่อมมีค่าเหนือกว่าพุทธรูปโลหะสมัยเดียวกัน แต่หินจำพวก Precious Stones ไม่เคย
ปรากฏว่าใช้แกะเป็นพุทธรูป เพราะมีค่ามาก จะเสียเนื้อหินที่มีค่าโดยใช้เหตุและการจะหาขนาด

โคปอแกะทำเป็นพระแก้ว อาจกล่าวได้ว่าหาไม่ได้ คงใช้หินจำพวก Semi-Precious Stones หรือ Coloured Stones หรือแก้วดีต่าง ๆ แกะทำเป็นพระแก้ว ตามความนิยมแห่งยุคสมัย หากจะเผชิญพบพระแก้วทับทิมหรือมรกต (Precious Stones) โคขนาดหัวแม่มือจากกรุใดกรุหนึ่ง ก็อาจกล่าวได้ว่า ราคาอยู่ในเรือนแสนหรือล้านบาท แล้วแต่ว่าจะดีเพียงไร ยิ่งบอกความเก่าของกรุเข้าด้วย ราคา ยิ่งสูงขึ้น ในปัจจุบัน บุศราคำนาหนึ่ง ถ้าโคขนาด ๕๐ กระรัตขึ้นไป ราคาก็นับหมื่น ๆ บาท

ในการพิจารณาพระแก้วว่า จะเป็นพระแก้วเก่ากรหรือไม่ พึงระดึกหลักดังนี้

๑. ฝีมือแกะลักษณะองค์พระพุทธรูป
๒. ผิวองค์พระพุทธรูป
๓. กราบกรุหรือรักเก่า ทองเก่า ที่ติดอยู่ที่องค์พระ.

พระบรมฉายาลักษณ์พระเจดีย์วัดดอกรเงิน *

ของ

ศาสตราจารย์ ศิลป พีระศรี

คณบดีคณะจิตรกรรมและประติมากรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร

ความหวังที่จะได้พบงานจิตรกรรมโบราณอื่นนั้น อยู่กับการค้นหาภายในองค์พระเจดีย์หรือพระปรางค์ บรรดาโบราณสถานที่อยู่ในบ้านนี้ไม่อาจมีภาพเขียนบนฝาผนังหรืออื่น ๆ เหลืออยู่ได้ เพราะการใช้สีฝุ่น (Tempera) เขียนภาพ ดังที่ช่างเขียนโบราณกระทำกันมานั้น มีอาจต้านทานความชื้นจากใต้พื้นดินได้ ตรงกันข้ามกับพระเจดีย์และพระปรางค์ซึ่งสร้างยกฐานสูงจากพื้นดิน ความชื้นจึงไม่เกิด ทำให้ภาพเขียนคงสภาพอยู่ได้นาน

เมื่อไม่นานมานี้ จากการค้นหาโบราณวัตถุในพนทซึ่งจะถูกนำท่วมเพราะการสร้างเขื่อนกันแม่น้ำป่าสัก ของ นายกฤษณ์ อินทโกศัย รองอธิบดีกรมศิลปากร เป็นโอกาสดีที่ได้พบศิลปวัตถุจำนวนมากภายในพระเจดีย์วัดดอกรเงิน ในตำบลยอ อำเภอยอ จังหวัดเชียงใหม่ ศิลปวัตถุเหล่านี้มีเครื่องทอง ตำราของไทยและเครื่องเคลือบของจีนสมัยราชวงศ์ซ้อง (Song) และราชวงศ์หมิง (Ming) ตอนที่ เป็นพิเศษก็คือ ภาพเขียนบนผืนผ้าขนาดใหญ่ซึ่งพบและม้วนบรรจุไว้ในหม้อดินเผา มีเหตุต้องประการอันเป็นผลต่อกับภาพเขียนโบราณชั้นนี้ คือ ความแห้งแล้งของกรุงระการหนึ่ง และการเอาภาพเขียนได้ตั้งชนตรงไว้ในหม้อดินอีกประการหนึ่ง

ภาพเขียนนี้ได้นำมาบรรจุไว้ในกรุโดยดรรชนีผู้เดิมได้ในพุทธศาสนา เพราะชำรุดเสียหายมากจนใช้ประโยชน์ตามความมุ่งหมายอีกไม่ได้ การที่จะกำหนดอายุของภาพเขียนนี้มีใช้ของง่าย เพราะลักษณะพิเศษโดยเฉพาะของแบบอย่างศิลปะที่เห็นอยู่นั้น เป็นแบบประเพณีผสมกับแบบเริ่มแรก เมื่อพิจารณาลักษณะที่เขียนระบายสีซึ่งบ่งถึงต้องชั้นเพื่อให้เกิดความคงทนถาวรแล้ว ก็คิดว่าภาพนี้ก่อนที่จะชำรุดเสียหายใช้การไม่ได้จะต้องเอามาได้กรุ ได้มีอายุมาแล้วถึงต้องร้อยด้ามร้อยปี เมื่อตรวจสอบอายุของภาพเข้าไปกับความเก่าแก่ของเจดีย์ ก็ประมาณอายุของภาพเขียนได้ว่าคงไม่ต่ำกว่าห้าหรือหกร้อยปีแล้ว

ภาพเขียนนี้คงได้ใช้มาเป็นเวลานานทีเดียว จากข้อเท็จจริงเห็นได้ว่าตอนล่างสุดของภาพซึ่งตามปกติจะม้วนเข้าไว้กับท่อนไม้อย่างมั่นคง ครั้นเมื่อนั้นผู้พึงไปจึงต้องได้ไม้ใหม่แทน เดย

* นายเขียน อัมศิริ แปลจาก A Banner in the Chedi Wat Dork - ngoen ต่อไปในหน้า ๕๒

ม้วนภาพคอนทัมหมูปญานาคทับเข้าไปกับท่อนไม้ประมาณ ๒๐ เซนติเมตร เพราะหัดทภาพคอนท
ไม่เสียหายมากนัก ตรงกันข้าม เมื่อภาพเขียนไม่ได้ใช้กันอีกและนำมาเก็บรักษาไว้เป็นที่ระลึก
อันศักดิ์สิทธิ์ ก็พบภาพทบก้นตรงกลาง ทำให้ขาดออกเป็นสองท่อนเสียหายมาก

แบบอย่างของภาพเขียนแสดงให้เห็นถึงความแตกต่างกันอย่างยิ่งระหว่างรูปเทพเจ้าชั้นสูง
และเทวดาลำดับชั้นที่มีขนาดเล็ก กับภาพพระพุทธรูปดัดตรงกลางแผ่นผ้าซึ่งมีขนาดใหญ่ รูป
เทวดาลำดับชั้นขนาดเล็กยังคงมีลักษณะศิลปะของลังกาเหลืออยู่ (ดูรูปที่ ๒๓) อันอาจหาร่องรอย
ได้จากภาพจิตรกรรมฝาผนังของศรีวิชัยขนาดยักษ์ (พ.ศ. ๑๘๕๐-๑๘๗๐) และทิววัดราชบูรณะ
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา (พ.ศ. ๑๙๘๗)

ในระหว่างคอนกลางพุทธศตวรรษที่ ๑๙ ลงมาถึงพุทธศตวรรษที่ ๒๑ นั้น แบบอย่าง
งานจิตรกรรมในภาคกลางของไทยยังคงมีลักษณะศิลปะของลังกา และเมื่อพิจารณาจากภาพเขียน
นี้แล้วก็เป็นดังแน่นอนว่า ทางภาคเหนือของไทยก็ได้รับอิทธิพลศิลปะของลังกาด้วย จะโดยตรง
หรือจากลัทธิขงจื๊อทางใดทางหนึ่งก็ได้ เชื่อว่าศิลปะทางภาคเหนือนั้นดำเนินตามแบบศิลปะของลัทธิขงจื๊อ
เพราะเมื่อเปรียบเทียบภาพเขียนนกับภาพเขียนฝาผนังของศรีวิชัยขนาดยักษ์หรือกับของทิววัดราชบูรณะ
แล้ว ก็เห็นได้ว่าภาพเขียนนี้มีลักษณะเป็นแบบประเพณีมากกว่า กล่าวคือ ข่างเขียน ได้เขียน
ตามแบบอย่างศิลปะลัทธิขงจื๊อทุกประการ เว้นแต่ความรู้อย่างลึกซึ้งของศิลปินผู้เขียน ถ้าเหตุ
ผลเช่นนี้ ภาพนี้สมควรเขียนขึ้นเมื่อประมาณหนึ่งร้อยปีหลังภาพเขียนทิววัดราชบูรณะ กระจ่างอยู่
ในราว พ.ศ. ๒๐๙๕

ข่างเขียนมีความชำนาญในการเขียนรูปขนาดเล็กตามแบบประเพณีได้เป็นอย่างดี ส่วน
รูปขนาดใหญ่เช่นพระพุทธรูปดัดนั้นฝีมืออ่อนมาก แสดงออกซึ่งลักษณะศิลปะแบบเริ่มแรก
ลักษณะของพระพักตร์อาจได้รับความบันดาลใจจากพระพุทธรูปของภาคเหนือ ส่วนพระกรขวา
ทำให้ระลึกถึงเส้นอันอ่อนไหวของพระพุทธรูปลัทธิขงจื๊อ แต่ทั้งส่วนดัดและการเคลื่อนไหวของ
พระวรกายไม่มีความสัมพันธ์กับศิลปะลัทธิขงจื๊อเลย อิริยาบถของพระพุทธรูปก็ดูกระด้าง แสดงให้
เห็นว่าข่างเขียนไม่มีความชำนาญในการเขียนรูปขนาดใหญ่

ดังได้กล่าวแล้วว่า ภาพเขียนถูกพับตรงกลาง จึงเกิดความเสียหายมากตรงส่วนกลาง
ของภาพ ทำให้พระพุทธรูปขาดออกเป็นสองส่วน องค์ประกอบซึ่งมีความสูง ๓.๔๐ ซม. และ
ความกว้าง ๑.๘๐ ซม. นั้น มีความสำคัญอยู่ตรงกลางแผ่น คือ รูปพระพุทธรูปดัด พอมี่ร่องรอย
ให้เห็นได้ว่าพระพุทธรูปนั้นปิดด้วยทองคำเปลวลงไปบนบริเวณสีแดง ซึ่งช่วยขับให้ทองดูได้ชัด

เห็นแผ่นภาพส่วนกลางขึ้นไป เป็นหมู่ภาพอยู่ในพื้นระดับสูง ๕๐ ซม. มีเทวดาคู่เข้า (ในท่าเหาะ) กำลังสักการบูชาพระพุทธเจ้า หรือไม้กับขาสัตถ์ของพระองค์ท่าน ซึ่งประดิษฐานอยู่ในมณฑปล้อมมณฑปซึ่งอยู่ทางด้านข้างขององค์ประกอบ พุดถึงสัตถ์ของพระพุทธเจ้าแล้วยกากที่จะเข้าใจความหมายได้ เพราะภาพลบเดือนเต็มที่มีคนโพธิ์หนึ่งคน อยู่กลางหมู่ภาพ แต่ผืนที่เขียนภาพคนโพธิ์นั้นขาดวันหมด ต้องข้างพระพุทธรูปซึ่งเป็นส่วนกลางของภาพนั้น มีเส้นดังงมาเป็นกรอบ กว้างกรอบละ ๒๕ ซม. ภายในกรอบตกแต่งด้วยรูปเทวดา นางฟ้า คนขรรค์และอื่น ๆ กำลังสักการบูชาและขับกล่อมสัตถ์พระเกียรติคุณของพระพุทธองค์ ใต้เบื้องล่างพระพุทธเจ้ามีหมู่ภาพอยู่ในพื้นระดับอีกหมู่หนึ่งสูง ๕๐ ซม. แบ่งออกเป็นสององค์ประกอบ คือ ทางซ้ายมีกลุ่มพระสาวกยืน จักรวรรค์ด้วยดีแดง มีมือเขียนภาพค่อนข้างหายาก ทางขวามีเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับพุทธประวัติหรือไม่ก็เป็นพวกกษัตริย์และบุคคลชั้นสูง กำลังบูชาพระพุทธเจ้า องค์ประกอบทางด้านล่างงดงามมากแต่เป็นการยากที่จะยืนยันเรื่องราวในภาพได้แน่นอน เพราะส่วนกลางขององค์ประกอบเสียหายมาก จากภาพของพราหมณ์ผู้หนึ่ง และภาพล่างของพระโพธิ์สัตว์หรือพวกกษัตริย์ (ดูรูปที่ ๒๔ และภาพลายเส้นรูปที่ ๒๕) เห็นได้ว่าเป็นส่วนที่ดีสุดของภาพทั้งหมด เพราะฝีมือวาดภาพและการระบายสีนั้นนับว่าเป็นเยี่ยม

ภาพค่อนข้างดีอยู่ในพื้นระดับสูง ๒๕ ซม. เป็นเรื่องเกี่ยวกับโลกบาดาล มีหมู่พญานาคประกอบกันอย่างประดำนกตมกตมกันดีอยู่ในกลุ่มดอกบัว รูปพญานาค (ซึ่งปรากฏรูปเป็นคน) นั้น เขียนตามแบบประเพณีที่สืบต่อมาจากแบบของอินเดีย มีฝีมือประณีตและระบายสีงดงามมาก (ดูรูปที่ ๒๖ และภาพลายเส้นรูปที่ ๒๗)

ฉากหลังของรูปเหล่านี้ มีดอกไม้และเพชรนิลจินดาโปรยปรายลงมาจากสวรรค์ ช่วยส่งเสริมให้เกิดความวิจิตรพิสดารยิ่งขึ้นเช่นเดียวกับฉากหลังของพระพุทธรูป ดังนั้นในภาพเขียนนี้แม้จะไม่ได้เขียนภาพนั้นได้ไวบนสวรรค์อย่างที่เราเคยเขียนกันก็จริง ก็แสดงให้เห็นไปได้ว่าพระพุทธองค์ได้เข้าไปโปรดพระพุทธมารดา กำลังเสด็จจากสวรรค์ลงมาด้วยสัตว์มนุษย์โลก ท่ามกลางการแห่แหนแน่นหนาของหมู่เทพยดานางฟ้า ซึ่งต่างก็แซ่ซ้องสาธุการในบุญญาธิการอันยิ่งใหญ่ของพระพุทธองค์

เบื้องล่างพระพุทธรูปและหมู่เทวดานางฟ้ามีอักษรเขียนไว้เป็นภาษาไทยเหนือโบราณ ซึ่งขณะนั้นยังอ่านกันอยู่

ถ้าหากว่าอายุของภาพเขียนที่กำหนดไว้นั้นถูกต้อง ก็อาจนับได้ว่าเป็นภาพเขียนประเภท พหุรงค์เก่าแก่ที่สุด หรืออย่างน้อยก็อยู่ในเวลาเดียวกับภาพเขียนเรื่องไตรภูมิสมัยอยุธยา ตาม ความจริงแล้ว ผู้ที่เขียนภาพนั้น นอกจากดีดินเหลือง แดง ดำ และขาว ซึ่งใช้กันอยู่ตามปกติ แล้ว ก็ยังใช้ดีเขียวและดีน้ำเงินแท้ หรือผสมกับดีอื่น เพื่อให้เกิดความแตกต่างและกลมกลืนกัน ขึ้นแก่ภาพทั้งหมดด้วย แต่ดีเขียวและดีน้ำเงินที่ใช้มีปริมาณน้อย ดังนั้นวรรณะของดีจึงยังคงเป็นน้ำตาลค่อนข้างเหลืองจัด อันเกิดจากดีดินเหลืองต่างๆ และจากดีแดงซึ่งมีปริมาณน้อยกว่า

จากภาพเขียนชั้นและภาพเขียนเรื่องไตรภูมิสมัยอยุธยา ซึ่งดูเหมือนว่าจะเป็นของรุ่น เดียวกัน ก็อาจสรุปได้ว่าเมื่อภาพจิตรกรรมฝาผนัง ยังคงระบายดีประเภทเอกรงค์* อยู่จนกระทั่ง สมัยหลังนั้น ภาพเขียนที่เขียนระบายดีบนกระดาษหรือบนผ้าใช้ดีหลายดีแล้ว ถ้าเหตุของความ แตกต่างกันนี้มีอาจอธิบายได้ นอกจากจะเข้าใจว่าช่างเขียนโบราณนั้น เกรงว่าการใช้ดีต่าง ดีระบายลงบนผนังซึ่งบอกด้วยปูนขาวจะไม่ทนทาน และโดยที่ปูนขาวนั้นทำลายคุณค่าของดีที่ ดีกัดจากพืช ช่างเขียนโบราณจึงใช้แต่ดีที่ได้จากดินเพื่อหลีกเลี่ยงความเสียหายดังกล่าว

งานจิตรกรรมโบราณนั้นไม่เหลืออยู่ให้เห็นมากนัก ฉะนั้น การค้นพบงานจิตรกรรม ชั้นใหม่อีก จึงนับว่าเป็นสิ่งสำคัญที่สุดแก่หลักฐานทางประวัติศาสตร์ของไทยเรา.

* คำ เอกรงค์ ดู ศิลปสงเคราะห์ ฉบับพิมพ์ของราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๐๐ หน้า ๑๔๐

แบบเจดีย์อำเภอฮอด

ของ

นายมานิต วดีโกตม

ภณฑารักษ์เอก กองโบราณคดี

“แบบเจดีย์อำเภอฮอด*” ในเรื่องนี้ ขอจำกัดความหมายเฉพาะรูปทรงเจดีย์ที่คณะ
สำรวจขุดค้นของกรมศิลปากร ไปทำการขุดตรวจเอาโบราณวัตถุออกให้พ้นจากถักน้ำท่วมใน
เขตชลประทานเขื่อนภูมิพลเท่านั้น หาได้หมายรวมไปถึงเจดีย์องค์อื่นอันมีอยู่ในท้องที่อำเภอฮอด
ด้วยไม่ ทั้งนี้เพราะอาจจะมีแบบผิดแปลกไปจากที่นำมาอธิบายอยู่อีกบ้างก็ได้ คณะสำรวจขุดค้น
ได้ทำการขุดตรวจเจดีย์ที่มีรูปทรงปรากฏอยู่ ๕ วัด คือ

๑. วัดเจดีย์สูง อยู่ตำบลฮอด ห่างที่ว่าการอำเภอฮอดไปทางทิศเหนือประมาณ
๑๐๐.๐๐ เมตร มีสิ่งก่อสร้างก่ออิฐโอบปูนซึ่งปรักหักพังไปแล้วเป็นส่วนใหญ่ คือ
- ก. กำแพง ขนาดกว้าง ๘๐.๐๐ เมตร ยาวประมาณ ๘๐.๐๐ เมตรเศษ
- ข. เจดีย์ สูงประมาณ ๓๐.๐๐ เมตร
- ค. อุโบสถ อยู่ทางทิศตะวันออกของเจดีย์ ขนาดกว้าง ๘.๐๐ เมตร ยาว ๑๓.๐๐
เมตรเศษ ที่หน้าอุโบสถมีสระน้ำ ๑ สระ กว้าง ๗.๐๐ เมตร ยาว ๑๐.๐๐ เมตร
- ง. วิหาร อยู่ทางทิศเหนือของเจดีย์ ขนาดกว้างประมาณ ๗.๐๐ เมตร ยาวประมาณ
๑๓.๐๐ เมตร

เจดีย์ของวัดนี้ ก่อเรือนธาตุเป็นรูปทรงแห่เหลี่ยมย่อมุมไม้สิบสอง ตั้งอยู่บนฐานบัว
สี่เหลี่ยม ๒ ชั้น ซึ่งกว้าง ๑๓.๐๐ เมตร สูง ๗.๘๐ เมตร และมีบันไดขึ้นไปสู่เรือนธาตุทั้ง ๔ ด้าน
เรือนธาตุนั้นมีซุ้มพระ ๔ ทิศ ฉายหน้าซุ้มบนเป็นรูปนาคราช ๒ ตัวหันหน้าเข้าหากัน ทอดหาง
ไปกระหวัดพันกันเป็นยอดซุ้ม พระพุทธรูปประจำซุ้มเป็นปางมารวิชัย แต่พิมพ์หมดทุกองค์
เหนือคันทวนเรือนธาตุก่อฐานแปดเหลี่ยมซ้อน ๖ ชั้นจนถึงองค์ระฆัง ซึ่งมีบัลลังก์และยอดเป็น
ลูกแก้วปักฉัตรโลหะ (ดูรูปที่ ๔ และแผนผังหมายเลข 1 ในหน้า ๑๒)

* อธิบายตามผังและคำชี้แจงประกอบของนายประพัฒน์ โยธาประเสริฐ ภณฑารักษ์ตรี แผนกขุดค้น กองโบราณคดี

หนึ่ง ที่ริมกำแพงมณฑลตะวันออกเฉียงใต้ มีซากเจดีย์เตี้ยองค์หนึ่ง ขุดตรวจพบรูปเจดีย์
ย่อเหลี่ยมมีซุ้มทิศประดิษฐานพระพุทธรูปยืนปางเปิดโลกทั้ง ๔ ด้าน ห่อด้วยฉัตร ๓ องค์
(ไม่มียอด) ขนาดสูง .๕๐ เมตร ฐานกว้าง .๓๗ เมตร (รูปที่ ๒๔)

๒. วัดดอกคำ อยู่ริมฝั่งแม่น้ำโขง ตำบลบ้านหลวง ห่างจากการอำเภอฮอดลงมา
ทางทิศใต้ประมาณ ๓๐๐.๐๐ เมตร มีสิ่งก่อสร้าง คือ

ก. เจดีย์ สูงประมาณ ๓๕.๐๐ เมตร

ข. ซากอุโบสถ อยู่ทางทิศตะวันออกของเจดีย์ ฐานกว้างประมาณ ๖.๘๐ เมตร
ยาวประมาณ ๓๒.๐๐ เมตร พระประธานก่อด้วยอิฐโบกปูน หักพังเหลือพอเห็นเป็นรูปร่าง

เจดีย์ของวัดนี้ ก่อฐานล่างสุดเป็นฐานสี่เหลี่ยมหน้ากระดานกว้าง ๘.๖๐ เมตร แล้วมี
ฐานบัวสี่เหลี่ยมขนาดกว้าง ๖.๐๐ เมตร สูง .๘๐ เมตรขึ้นไปอีกชั้นหนึ่ง และด้านเหนือมีบันได
ขึ้นสู่เรือนธาตุซึ่งก่อด้วยอิฐก่อ ๗ มุม ทางด้านเหนือของเรือนธาตุเป็นประตูเข้าคูหา ส่วน
อีก ๓ ด้านทำเป็นซุ้มทิศ ที่ผนังซุ้มมีปูนปั้นรูปเทพดาขึ้นถือดอกบัว เหนือเรือนธาตุก่อเป็นบัว
ฐานแปดเหลี่ยมซ้อน ๔ ชั้น จึงถึงองค์ระฆังมณฑลและยอดลูกแก้ว (รูปที่ ๗ และแผนผัง
หมายเลข ๕ ในหน้า ๑๗)

๓. วัดดอกเงิน อยู่ที่ตำบลบ้านหลวง ห่างจากวัดดอกคำลงมาทางใต้ประมาณ
๒๐๐.๐๐ เมตร แต่อยู่ลึกเข้าไปกลางทุ่ง มีสิ่งก่อสร้างก่อด้วยอิฐและปรักหักพัง คือ

ก. กำแพง ฐานกว้าง ๕๔.๐๐ เมตร ยาว ๗๐.๐๐ เมตร ประตูกำแพงด้านตะวันออก
เป็นประตูซุ้มยอดมณฑป หน้าซุ้มมีปูนปั้นเป็นลวดลายและรูปหงส์

ข. ซากอุโบสถ อยู่ทางทิศตะวันออกของเจดีย์ ฐานกว้างประมาณ ๖.๐๐ เมตร
ยาวประมาณ ๘.๐๐ เมตร

ค. เจดีย์ ยอดหักคงเหลืออยู่สูงเพียง ๗.๐๐ เมตร ลักษณะเท่าที่เหลืออยู่ ทำเป็น
เจดีย์แปดเหลี่ยม มีฐานล่างเป็นรูปสี่เหลี่ยมซ้อนกัน ๓ ชั้น กว้างประมาณ ๘.๐๐ เมตร (รูปที่ ๖
และแผนผังหมายเลข ๖ ในหน้า ๑๕)

๔. วัดศรีโขง อยู่ริมแม่น้ำโขง ห่างจากวัดดอกคำลงมาทางใต้ประมาณ ๓๐๐.๐๐
เมตร มีสิ่งก่อสร้างก่อด้วยอิฐ คือ

ก. กำแพง ปรมาณตามแนวที่เหลืออยู่ ฐานกว้าง ๗๐.๐๐ เมตร ยาว ๘๐.๐๐ เมตร

ข. ซากฐานอุโบสถ อยู่ทางทิศตะวันออกของเจดีย์ขนาดกว้าง ๓๐.๐๐ เมตร ยาว ๓๕.๐๐ เมตร

ค. เจดีย์ ทำเป็นรูปเจดีย์แปดเหลี่ยม สูงประมาณ ๒๐.๐๐ เมตร ฐานล่างทำแบบบัวหงายบัวคว่ำ และย่อเหลี่ยมด้านละ ๕ มุม วัดผ่าศูนย์กลางกว้าง ๓๕.๔๐ เมตร สูงเท่าที่เหลืออยู่ประมาณ ๓๘.๐๐ เมตร (ดูรูปที่ ๕ และแผนผังหมายเลข ๒ ในหน้า ๓๔)

ง. วัดสันหนอง อยู่ห่างวัดศรีโฆงลงมาทางใต้ และไกลจากทางเดินเข้าไปในป่าไม้ประมาณ ๓๐๐.๐๐ เมตรเศษ บริเวณนี้รกรงวังมากเห็นถนัดแต่เพียงเจดีย์เท่านั้น เจดีย์แห่งนี้ทำเป็นรูปทรงกลมฐานสี่เหลี่ยมย่อมุมด้านละ ๕ มุม มีขนาดกว้างประมาณ ๓๐.๐๐ เมตร และสูงตลอดทั้งองค์ราว ๓๘.๐๐ เมตรเศษ (ดูแผนผังหมายเลข ๔ ในหน้า ๓๖)

ลักษณะรูปทรงของเจดีย์ในวัดต่างๆ ที่กล่าวมานี้ เป็นแบบศิลปदानนาทางต้น หากจะสันนิษฐานถึงระยะเวลาของการก่อสร้างโดยอาศัยโบราณวัตถุที่ขุดพบในเจดีย์นั้นๆ เป็นต้นว่า เครื่องถ้วยชามฝีมือจีน แจกันสังกโลกของदानนา พระพุทธรูปทั้งศิลปะแบบเขียงแฉ้นและแบบอยุธยา เป็นเครื่องประกอบแล้ว เข้าใจว่าจะเป็นปูชนียสถานที่สร้างภายหลังต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๒ ลงมา.

ตุ้ง

ของ

ร.ต.ท. แสง มนวิทร

หัวหน้าแผนกทอขวัญญาณ กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์

เมื่อต้น พ.ศ. ๒๕๐๓ เจ้าหน้าที่กรมศิลปากรได้ขุดค้นวัตถุจากที่ฝังไว้ในพระราชสุหรือ
พระเจดีย์หลายแห่งในท้องที่อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ เนื่องด้วยเชื่อกันว่ามีพระพุทธรูปหรือ
พระเจดีย์องค์หนึ่งจมอยู่ใต้น้ำ จึงได้ขุดค้นขึ้นมา เพื่อเก็บรักษาวัตถุนั้น ๆ ไว้ให้เป็นประโยชน์แก่
คนรุ่นหลังจะได้ดูหรือศึกษาต่อไป

ในการขุดค้นนี้ ขุดได้วัตถุหลายอย่าง เช่น พระพุทธรูป พระบรมธาตุ เครื่องแก้วมณี
เครื่องถ้วยชาม เครื่องเงิน เครื่องทองคำ ถ้วยเป็นของมีค่าและของโบราณ ในวัตถุเหล่านี้
มีวัตถุชนิดหนึ่งจัดอยู่ในจำพวกเครื่องบูชา วัตถุนั้น คือ ตุ้ง (รูปที่ ๒๕)

ตุ้งที่ขุดได้นี้ ทำด้วยแผ่นเงินบ้าง แผ่นทองคำบ้าง กว้างประมาณ ๔ ซม. ยาว
ประมาณ ๒๐ ซม. ตอนต้นโต ตอนปลายเรียวแหลมไปจนสุด มีตุ้งหนึ่งชิ้นหนึ่งแบนเตี้ย
ประมาณ ๓๕ ซม. ฐานเป็นแท่นบัลลังก์สูงประมาณ ๕ ซม. มีเตี้ยกระชับ ๔ อันสูงพ้นจาก
ฐานประมาณ ๘ ซม. พนมขึ้นไปถึงเตี้ยเดียว ปลายเตี้ยทำเป็นรูปหน้าจั่ว มีรูปพญานาค
๒ ตัว กระจหน้าบดองข้างหน้าจั่วห้อยหัวตง แขนงตุ้งเงินตุ้งทองที่หัวพญานาคทั้ง ๒ ข้าง หน้าจั่ว
กว้างประมาณ ๗ ซม. สูงประมาณ ๘ ซม. และอีกชิ้นหนึ่งเตี้ย ๔ เตี้ยบนฐานสูงขนาด
เตี้ยก้นกับชิ้นแรก ปลายเตี้ยทำเป็นวัดเกล้า ๔ เหลี่ยม ห้อยตุ้ง ๔ อันไว้ทั้ง ๔ มุม เตี้ยที่ห้อย
ตุ้งนี้ทำด้วยทองคำพร้อมทั้งฐานและเครื่องบนทั้ง ๒ ชิ้น แผ่นตุ้งนอกนั้นไม่มีเตี้ย ในพื้นแผ่นตุ้งนั้น
มีลายคนเป็นพระพุทธรูปบ้าง เป็นลายกนกดอกดวงบ้าง เป็นคาถาหรือมนต์บ้าง จารึกอักษร
บอกชื่อผู้ทำถวายบ้าง เป็นแผ่นเกลี้ยง ๆ ไม่มีลวดลายอันใดบ้าง ตุ้งที่ขุดได้จากท้องที่อำเภอ
ฮอดนี้เป็นขนาดเล็ก แต่เป็นเนื้อโลหะที่เป็นเงินและทองคำ ตุ้งอาจใหญ่หรือเล็กกว่านี้ก็ได้
ทำด้วยโลหะ ไม้ ผ้า เดี๋ยวนี้ กระดาษ หรือวัตถุอื่นใดที่เป็นแผ่น ๆ ก็ได้

คอง คืออะไร มีคติการเป็นมาอย่างไรและสำคัญอย่างไร จะได้พิจารณาต่อไป

ในประเทศอินเดีย มีวัตถุที่นิยมใช้ในเครื่องประดับบูชาสำหรับงานพิธีอยู่ ๓ ชนิด คือ

๑. ชะ หรือ ชวชะ ได้แก่ธง คือแผ่นผ้าหรือกระดาษรูป ๔ เหลี่ยมบ้าง ๓ เหลี่ยมบ้าง ใช้ปักบนปลายไม้หรือปลายเสา ๒. ปฏากะ หรือ ปตาคา ได้แก่ ธงปฏาก หรือธงตะขาบ คือวัตถุเป็นแผ่นใช้ห้อยลงโดยผูกติดกับปลายไม้หรือปลายเสา ๓. ไตรณะ ได้แก่ธงราว ๓ เหลี่ยม ทำด้วยกระดาษบ้าง ทำด้วยใบมะม่วงหรือใบโอศกบ้าง ใช้ผูกโยงระหว่างเสา ๒ ต้น หรือขึงที่ข้างฝา ดางที่ใช้ผูกโยงลงมาติดกับวัตถุบูชา เช่นเดียวกับขึงสายสัญญาณผูกติดกับองค์พระพุทธรูปของไทยเรา ดางนี้กายเขาถือว่าวัตถุเครื่องประดับบูชาทั้ง ๓ อย่างนี้ เป็นเครื่องหมายแสดงเขตของตัวคน คือ ส่วนสูงตั้งแต่คอขึ้นไปเป็นชะหรือชวชะ ส่วนต่ำตั้งแต่คอลงมาถึงเท้าเป็นปฏากะหรือปตาคา ส่วนกว้างคือกางแขนออกไปเป็นไตรณะ รูปตัวคนมี ๓ มาตรา คือส่วนสูง ส่วนต่ำ และส่วนกว้าง สุดเขตของตัวคนมีเท่านี้ ในการประกอบพิธีบูชาจึงมีวัตถุ ๓ อย่างนี้ใช้ประดับตกแต่งคล้ายกับว่าเขาตัวเองเข้าไปประจำพิธีนั้น ๆ เพื่อความสวัสดิ์มัย

ขอกล่าวเฉพาะ ปฏากะ หรือ ปตาคา คำนี้แปลได้หลายอย่าง คือ แปลว่า เครื่องหมายของความมัย, เครื่องหมาย, ธงมีเสาดำหรับห้อย, ดาสนันประเสริฐหรือโชคดาสน หรือจะแปลว่า ศุภมงคล, เกียรติยศชื่อเสียงก็ได้ และวัตถุที่เรียกว่า ปฏากะหรือปตาคานี้ ตรงกับภาษาไทยว่า ธงปฏากหรือธงตะขาบ ตรงกับคำภาษามอญว่า คอง คือคองที่ขุดได้จากทองที่อำเภอชอดดิงกล่าวมาแล้วนั่นเอง ในภาษามอญเรียกคองว่า ตะกอน เหมือนชื่อวัดตะกอนที่สุโขทัย

ในอินเดียใช้ปฏากหรือคองนี้ประกอบพิธีการเกี่ยวกับบูชาเทพเจ้า ใช้ผ้าหรือกระดาษเป็นรูป ๔ เหลี่ยมผืนผ้าปลายเป็นแถบบ้าง ปลายแหลมบ้าง หรือ ๓ เหลี่ยมบ้าง ทุ่มเบองบนแผ่นปฏากเขียนอักษรว่า โอม บ้าง เขียนรูปเทพเจ้าบูชาบ้าง หรือไม่เขียนอะไรเลยบ้าง ใช้ดีตามลัทธิมคิเทพเจ้า เช่นบูชาพระศิวะ ใช้ปฏากดีเชียว บูชาพระนารายณ์ ดีเหลือง บูชาพระพรหม ดีขาว หรือพระอาทิตย์ ดีแดง พระจันทร์ ดีเหลือง ตามลัทธิของวันทง ๗ เวดามังงานบูชาปักปฏากผืนใหญ่ไว้กลางพิธีมณฑล ใครเห็นปฏากก็รู้ได้ด้วยดีว่าบูชาเทพเจ้าองค์ใด ตามคตินิยมที่ลัทธิกายนั้น ๆ ถ้าเป็นพุทธศาสน์ปัจจุบันใช้เป็นธง ๖ ดีตามฉัพพรรณรังสีของพระพุทธเจ้า แต่ส่วนมากใช้ชะแทนปฏาก

ในขีเบต พุทธศาสนิกนามหายานมวิธิใช้ & ชนิด คือ ๑. ลุงคะ มีรูปเกือบ & เหลี่ยม ยาวประมาณ ๔ ถึง ๖ นิ้ว กว้างมีรูปม้า มีดวงมณีอยู่บนหลังม้า มักปักไว้ที่หลังคาเรือนหรือ บริเวณที่อยู่ มีคาถาจารึกที่กวางผืนตามทันทับถอดามะองค์ใด ตรงมุมทั้ง ๔ เขียนรูปสัตว์ ๔ ชนิด คือ เต่า ราชสีห์ ครุฑ นาคหรือมังกร ๒. ชิวโจ ขนาดแคบ แต่ยาว ๘ ถึง ๑๐ นิ้ว มักผูกกับไม้ไว้ที่สะพานหรือปักไว้บนยอดเขา จารึกอักษรเหมือนชนิดที่ ๑ ไม่มีรูปม้าตรงกลาง ผู้ที่ยากจนใช้กระดาษเขียนชื่อ ปู่เกิดของตน และเขียนคำให้พรกำกับชื่อไว้ด้วย ผู้ที่อยู่ในครอบครัวทุกคนต้องมีธงม้ามังกรไปปักไว้บนยอดเขาในวันขึ้น ๓ ค่ำทุกเดือน หรือผูกไว้ที่สะพาน หรือใกล้ตำรา เวลาค่ำต้องจุดธูปเทียนบูชาและมีเครื่องเช่น แป้ง ข้าว ไปรยไปรอบ ๆ ปากก็ว่า สุวาห มาเอาไปเกิด ๆ ๓. ชื่อ คยัต คณัทเตโม ทำเหมือนดังกล่าวมาแล้ว แต่คาถาและรูปมากกว่า คือว่าอำนวยโชคและให้เกิดความเจริญในจิตใจร่างกายและมีอำนาจ อีกด้วย ๔. ชื่อ กระดังโป สัตัพ รัยัต แปลว่าทำให้ใหญ่อย่างช้าง ใช้ปักไว้ที่ฝาผนังห้อง กว้างขงทำรูปวัชระไขว้ และมีอักษรวดด้ายทั้งผืน เวลาค่ำต้องทำพิธี ใช้สำหรับเดชะเคราะห์บ่วยใช้หรือถูกภูตผีทำร้าย (ข้อความเรื่องขีเบตนี้ได้จากหนังสือลัทธิของเพื่อน ของ เสฐียรโกเศศ และนาคะประทีป) อนึ่ง ปฏากหรือคุงนี้ คำขีเบตว่า ถังคะ, ขุรเนน หรือ ขุรโจ

จีนใช้ปฏากในพิธีพุทธศาสนา ใช้เขียนพระพุทธรูปในแผ่นปฏากและทำปดายเป็นแผ่น ปฏากชนิดนี้เรียกพวงจี้ ถ้ามีพระพุทธรูป เรียก ฮุดเดียพวงจี้ และใช้ในกระบวนแห่มีอักษรใน ผืนขงเรียกว่า เปี้ยว นอกจากนี้ยังใช้ในการสงครามและการเดินเรืออีกด้วย ญี่ปุ่นใช้คล้ายกัน กับจีน

ไทยใช้ขงปฏากเกี่ยวกับศาสนา เวลามีการบำเพ็ญกุศลในวัดใช้ขงปฏากผืนใหญ่ยาว ๓ หรือ ๔ วา ห้อยไม้ดำใหญ่ปักไว้หน้าวัด นอกจากนี้ยังใช้เขียนเป็นรูปจรเข้ผูกติดไม้ปักไว้ ที่วัดหลังจากเสร็จการทอดกฐินแล้ว และยังใช้เขียนพระพุทธรูป พุทธประวัติ หรือรูปเจดีย์ และเดชนันต์ต่าง ๆ ที่เรียกว่า พระบฏ ห้อยไว้บูชาอีกด้วย วัดอุเลธานี ตำบลเมืองมาจากปฏาก หรือคุง นั้นเอง

ขงปฏากหรือคุงนี้ เฉพาะชาวภาคพายัพนับถือกันมาก งานพิธีเกี่ยวกับพุทธศาสนา ใช้คุงประดับเป็นพนัก สันนิษฐานว่าวัดจะมีงานใหญ่ที่เรียกว่า ปอยหลวง เช่น ฉลองศาลา ฉลอง วิหารหรือกุฏิ เขาใช้คุงประดับ ปักเต้าไม้ไผ่แขวนคุงไว้รอบวัดอุทิศฉลอง และยังปักคุงสองฟาก

ถนนที่จะเข้าไปสู่วัดเรียงรายเป็นทิวแถวระยะยาวต่งถึงกิโดเมตรกั่ม คุงแต่ละผืนยาวต่ง ๓ วา ๔ วา ใช้ผ้าทำบ้าง ใช้เส้นด้ายซึ่งยกดอกในตัวดัดบิดเป็นลวดลายต่าง ๆ บ้าง วัตถุที่สำคัญ ๆ ที่หน้าวิหารหรือในวิหารหน้าพระประธาน มักทำคุงด้วยไม้ สดักเป็นรูปพญานาคเกี่ยวพันกัน รูปนอกเป็นรูปคุง คิดไว้ข้างประคูวิหารหรือต่งเต้าไว้หน้าพระประธานในวิหาร เวดานักษัตร-ฤกษ์สังกรานต์ วันก่อนพระเจดีย์ทรายในวัด เขาใช้กระดาษตัดเป็นรูปคุงยาวประมาณ ๖ นิ้วถึง ๑๐ นิ้ว หรือเล็กกว่านั้นผู้คิดค้นไม่ว่าง แต่้นำไปปักที่องค์พระเจดีย์ทรายคนละมาก ๆ และในการนำศพไปป่าช้าใช้คุงขนาดยาว ๑ ศอกทำเหมือนรูปคน ถือนำศพบ คุงนำศพทำด้วยกระดาษ นอกจากนั้นคุงยังทำด้วยเงิน ทองคำ ต่งที่ขุดได้ในท้องที่อำเภอฮอดนี้ ก็เนื่องด้วยพิธีค้ำฉนา ถือว่าได้บุญแรง หรือทำบุญอุทิศให้ผู้ตาย หรือป้องกันอันตรายและอำนาจโชคลาภ ตามความหมายของคำแปลที่ได้กล่าวมาแล้ว

ในท้องที่อำเภอแม่ด้าย จังหวัดเชียงใหม่ มีภูเขาสูงอยู่ภูหนึ่ง ชื่อคอดอยคุง ภูเขาภูหนึ่ง มีเรื่องโบราณเล่าว่า เมื่อพระกัณฑ์ปมหาเถระประดิษฐานพระบรมธาตุเหนือยอดคอดอย (ภูเขา) ภูหนึ่ง พระเจ้าอชุตราช (พ.ศ. ๕๖๒ ลงแห่งว่า พ.ศ. ๖๔๒) ทรงอุปฐากบำรุงแล้ว พระมหากัณฑ์ปมหาเถระคันคุงยาวโยชน์หนึ่ง (๑๖ กม.) กับคุงยาวเจ็ดพันวา (๑๔ กม.) กว้างห้าพันวา (๑๐ กม.) บุษพาพระบรมธาตุ ต่งแต่นั้นมา คนทั้งห้ายเห็นคุงทิพย์ผืนนั้น จึงเรียกชื่อว่าคอดอยคุง ฝ่ายไทยใหญ่มีความเลื่อมใสนับถือพระบรมธาตุคอดอยคุงมาก จึงนำชอนไปเรียกเมืองของตนว่า เชียงคุง กระทั่งทุกวันนี้

คุง คืออะไร มีคติการเป็นมาอย่างไร และมีความสำคัญอย่างไร โปรดทราบได้ดังกล่าวมาแล้ว ฉะนี้.

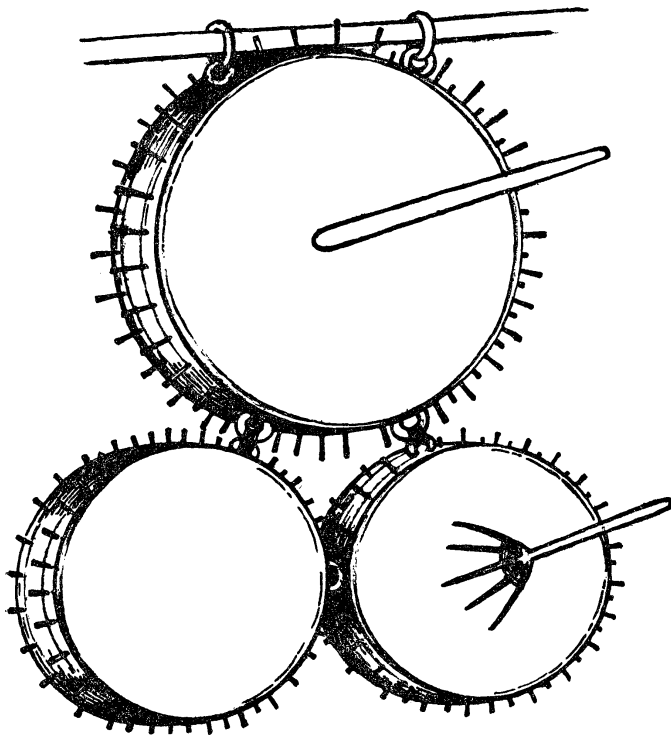
กลองสะบัดชัย

ของ

นายมนตรี ตราโมท

ศิลปินเอก กองการสังคีต

กลองสะบัดชัย เป็นกลองของพมเมืองภาคเหนือ ซึ่งมีรูปร่างแบนคล้ายเขียง ๒ หน้า กรึงด้วยหมุด (เส้น) มีอยู่ ๒ แบบ แบบหนึ่ง หมุดที่กรึงหนึ่งปล่อยเหล็ดยาวออกมา
มาก ๆ ชุดหนึ่งมี ๓ ลูก ลูกใหญ่ ๑ ลูก หน้ากว้างประมาณ ๕๐ ซม. ตัวกลองซึ่งทำด้วยไม้
ยาวประมาณ ๑๘ ซม. ลูกเล็ก ๒ ลูก ยาวเท่ากับลูกใหญ่ คือประมาณ ๑๘ ซม. แต่หน้า

กลองสะบัดชัย

กว้างประมาณ ๒๕ ซม. ทั้ง ๒ ลูก กลอง
ทั้ง ๓ ลูกผูกกรึงติดกัน (ดูภาพลาย
เส้น) เขาลูกใหญ่ไว้บน ลูกเล็ก ๒ ลูก
กันอยู่ข้างล่าง กลองลูกใหญ่นม้หุระวิง
๒ ห้อยด้านบน สำหรับร้อยไม้เป็นคาน
ให้คนหามหิ้วท้าย ลูกใหญ่ตีด้วยไม้
เป็นท่อนอย่างไม้คักกลองทัด ลูกเล็กตี
ด้วยไม้ ซึ่งฉีกปลายแยกออกเป็นอัน
อย่างนิ้วมือ เหมือนกับไม้บั้งข้าวเกรียบ
การบรรเลงมีฆ้องโหม่งอีก ๑ เป็นเครื่อง
กำกับจังหวะ เวลบบรรเลงเดี๋ยวดัง
“แซะม่ง” หรือ “แซะต่ง” แล้วแต่จะ
ฟังทางด้านฆ้องโหม่ง หรือกลองลูกใหญ่
เพราะเดี๋ยวดังแซะเป็นเสียงของกลอง
ลูกเล็กซึ่งตีขัดจังหวะด้วยไม้ที่แผ่ออก
อย่างนิ้วมือ ส่วนเดี๋ยวมง ก็คือเดี๋ยวง
โหม่ง และเดี๋ยวดังก็ได้แก่เดี๋ยงกลอง

ตุ๊กใหญ่ อีกแบบหนึ่งหมุดที่กรึงหนึ่งคดเรียบร้อย ชุดหนึ่งมี ๒ ตุ๊ก ใหญ่ตุ๊กหนึ่งเล็กตุ๊กหนึ่ง มีหูแขวนกับไม้คานเรียงกัน รวมทั้งช่องโหม่งด้วย โดยเรียงให้กลองตุ๊กเล็กอยู่หน้า ถัดไปเป็น กลองตุ๊กใหญ่ แล้วจึงถึงช่องโหม่ง ไม้สำหรับตีเหมือนกันทั้งกลองเล็กและกลองใหญ่ เข้าใจว่า แบบแรก (กลอง ๓ ลูก) คงจะเป็นของที่ใช้กันทั่วไปเป็นสามัญ และแบบหลัง (กลอง ๒ ลูก) จะเป็นของหลวงที่ใช้ภายในพระราชฐาน กลองระดับชั้นสำหรับบรรเลงประกอบการรำอวด “เซิง” ในการใช้อาวุธต่อสู้กัน ผู้รำถือดาบ ๒ มือบ้าง หอกมือหนึ่งกับดาบมือหนึ่งบ้าง แล้ว ก็รำเข้าประหัตประหารและปิดป้องกันตามความสามารถ กลองนี้อาจชื่อว่า “ตมัตถชัย” ก็ได้ ในการชุดคันที่วัดเจ็ดยังได้พบกลองระดับชั้นจำต้องทำด้วยลำริดด้วย (ดูรูปที่ ๓๐).

ของเบ็ดเตล็ดจากกรุหอจด

ของ
นายเชียน ยัมศิริ
ช่างศิลปโท กองหัตถศิลป

ตลับบรรจุพระธาตุ

ในบรรดาวัตถุที่ค้นพบจากกรุอำเภอหอจด จังหวัดเชียงใหม่ นั้น มีสิ่งที่น่าสนใจควร
แก่การศึกษาทางศิลปเป็นอย่งยิ่ง ดังนั้นคือ โถหรือตลับบรรจุพระธาตุ ทำด้วยหินสองชนิด
คือ ชนิดหนึ่งเป็นหินแข็งสีขาวค่อนข้างใส จัดเข้าในจำพวกหยก (Jade) อีกชนิดหนึ่งทำด้วยหิน
แข็งดีเทา ตลับเหล่านี้ทำเป็นรูปต่างๆ กัน เช่น รูปพระเจดีย์ (ดูรูปที่ 31 และ 32)
รูปโถหรือตลับอย่างธรรมดา (ดูรูปที่ 33) รูปสัตว์จุฑาบาท เช่น ช้าง กวาง แพะ กบ
และสัตว์ทวิบาท เช่น นก ไก่ เป็ดหรือหงส์สองคู่พระ (ดูรูปที่ 34, 35, 36, 37, 38, 39 และ 40)
ของเหล่านี้จะมีขนาดเล็ก แต่ก็มีฝีมือการช่างสูง แสดงให้เห็นถึงคุณลักษณะของฝีมือการ
แกะเป็นพิเศษโดยเฉพาะอย่างยิ่งก็คือ บรรดาตลับที่แกะเป็นรูปสัตว์ต่างๆ นั้น แสดงถึงความ
สามารถของช่างในการ ประดิษฐ์รูปทรงของสัตว์ ซึ่งนับว่าเป็นสิ่งมีคุณค่าในทางศิลปเป็น
อย่างมาก

ในที่นี้ จะขอกล่าวถึงตลับรูปสัตว์ต่างๆ ในแง่ของศิลปประเภทประติมากรรม อันอาจ
พิจารณาได้จากหลักเกณฑ์ ๓ ประการ คือ

๑. วัตถุที่ใช้สร้าง ตลับรูปสัตว์นั้น พวกหนึ่งสร้างด้วยหินสีขาวค่อนข้างใส อย่าง
ที่เรียกกันว่า แก้วน้ำค้าง ได้แก่วัสดุ ช้าง แพะ กบ นก ไก่ และเป็ดหรือหงส์สองคู่พระ อีกพวก
หนึ่งสร้างด้วยหินดีเทา ได้แก่วัสดุ กวาง หมอบ มีหน้ากากทำด้วยทองคำ เป็นรูปศีรษะกวางสวมไว้
และมีกรวยรูปปลาทำด้วยทองคำมีดวงตาจำหลักนูนเด่นขึ้นมา ครอบอยู่บนหลังกวางตรงส่วน
ที่มีปลาเปิดได้ (ดูรูปที่ 35) หินทั้งสองประเภทนี้ กล่าวกันว่าเป็นของหายากในเมืองไทย
โดยเฉพาะหินสีขาวซึ่งเป็นหยกชนิดหนึ่งนั้น ทราบว่ามีอยู่ในตอนใต้ของประเทศจีน และมีราคา
สูงมาก ในสมัยสุโขทัยก็นิยมใช้หินชนิดนี้แกะเป็นพระพุทธรูปแบบสุโขทัยขนาดเล็กๆ ได้เคยพบ
ในกรุในเจดีย์ที่ขุดค้นหลายแห่งด้วยกัน

๒. การสร้างรูป การที่สร้างระดับบรรจุพระธาตุให้เป็นรูปสัตว์ต่าง ๆ นั้น เข้าใจว่า อาจเนื่องด้วยคติทางพระพุทธศาสนา เช่น รูปช้าง รูปกวาง นั้น มักปรากฏอยู่เสมอในพระพุทธประวัติ ส่วนรูปสัตว์อื่น ๆ อาจเกี่ยวกับพระชาติต่าง ๆ ของพระพุทธเจ้าก็ได้ นี่เป็นแค่เพียง ดัชนีฐาน ในงานประติมากรรมนั้น ถ้าเป็นงานประเภทแกะสลัก (Carving) ช่างจะต้องรู้จัก คุณสมบัติของวัตถุที่นำมาใช้แกะสลัก จึงจะเกิดความเหมาะสมกับทรวดทรงของรูปที่คิดขึ้น รวมทั้งประโยชน์ในการใช้ด้วย ถ้าหากจะมีอยู่ในงานนั้น ถ้าวัตถุที่เป็นหินมีความเหนียวไม่ เปราะง่าย ช่างก็อาจทำรูปให้มีการเคลื่อนไหวได้มากกว่าวัตถุที่แข็งและเปราะ ด้วยเหตุที่หิน ซึ่งช่างนำมาแกะเป็นรูปสัตว์ต่าง ๆ ใช้เป็นระดับบรรจุพระธาตุคงเปราะและแตกง่าย อีกทั้งเป็น ของมีราคา หายาก ช่างจึงต้องทำรูปสัตว์ให้อยู่ในลักษณะของความมั่นคง มีทรวดทรง เรียบ ๆ ดังจะเห็นได้จากรูป กบ นก ไก่ เป็ดหรือหงส์องค์พระ เป็นต้น รูปเหล่านี้แม้จะดู เรียบ ๆ ง่าย ๆ แต่ช่างก็ได้เน้นส่วนสำคัญของรูปให้เห็นถึงลักษณะพิเศษของสัตว์ต่าง ๆ เหล่านั้น ได้ดี ทั้งให้ทรงรูปนอกได้อย่างสวยงามไม่ขัดตา อนึ่ง ความงาม ความมีค่าในศิลปะนี้ มิใช่อยู่ที่ การทำงานอย่างละเอียดประณีตเสมอไป ทั้งนี้ เพราะวัตถุที่นำมาใช้ในการทำงานนั้น มีผล บังคับให้ช่างต้องสร้างเทคนิคขึ้นต่าง ๆ กัน เพื่อความเหมาะสมดังกล่าวแล้ว

๓. ฝีมือการช่าง เมื่อพิจารณารูปสัตว์ เช่น แพะ กบ นก และอื่นๆ แล้ว ก็ทำ ให้นึกถึงงานแกะรูปสัตว์ด้วยหินสัตว์ต่าง ๆ ของพวกอียิปต์ และการแกะรูปสัตว์ต่าง ๆ ด้วยหยก หรือหินของจีนในสมัยโบราณ ว่ามีลักษณะคล้ายคลึงกันอยู่มาก คือมีความเป็นแท่งอย่างเรียบ ๆ ง่าย ๆ แต่เมื่อดูส่วนละเอียดของวดตายประกอบและการแสดงออกซึ่งความรู้สึกทางศิลปะแล้ว ก็ถึงความเห็นได้ว่า เป็นฝีมือการช่างของไทย อันวิจิตรแกะสลักหินให้เป็นรูปง่าย ๆ เรียบ ๆ แต่ยังรักษาคูณลักษณะสำคัญส่วนใหญ่ของเรื่องที่แกะสลักนั้นไว้ เป็นที่นิยมกันมากในปัจจุบันนี้ ดังนั้น หากจะกล่าวถึง ลักษณะของงานประติมากรรมแบบปัจจุบันที่เรียกกันว่า สมัยใหม่ นั้น ช่างไทยโบราณของเราได้กระทำกันมาแล้ว ก็ไม่ผิด ระดับบรรจุพระธาตุที่ควรได้รับการยกย่อง เป็นพิเศษก็คือ รูปกวางหมอบ (ดูรูปที่ ๓๕) ซึ่งทำด้วยหินดีแท มีหน้าากทำด้วยทองคำ สวมไว้และมีผ้าห่มทองคำ ซึ่งจำหลักวดตายอันวิจิตรงดงาม ครอบผ้าห่มตรงกลางหลัง ขาทั้ง ๔ จากข้อพับลงไปหุ้มด้วยแผ่นทองคำ เลื่อมดังให้คาดบั้นคุณค่าสูงชันเป็นอย่างยิ่ง หน้าากทองคำ ของศีรษะกวางนั้น ทำด้วยฝีมือประณีตมาก และดูมีชีวิตจิตใจอย่างกับเป็นกวางจริงๆ ชวนให้

ระดัถึงัษะกวางทำด้วยทองคำของพวกสุเมอเรียน* ซึ่งมีฝีมือในการทำรูปสัตว์ได้ด้วยงาม
ขออนยอมเป็นประจักษ์พยานว่า ช่างไทยโบราณของเราณ ก็มีฝีมือในงานประติมากรรม
ประเภทรูปสัตว์ไม่แพ้ชาติอื่น.

ภาชนะและเครื่องใช้สอยจำลอง

ภาชนะและเครื่องใช้สอยจำลองที่ขุดค้นได้จากกรุอำเภอยะฮุด จังหวัดเชียงใหม่ มีขนาด
เล็ก ๆ ต่าง ๆ กัน เช่น พานเงิน ถาดเงิน ศตบเงิน แจกันปักดอกไม้งเงิน เขี่ยอกหน้าเงิน เต้าปูนเงิน
ตะลุ่มเงิน บาตรเงิน ช้อนเงิน กระจบยัดก้นน้ำเงิน กระโถนทองคำ เต้าปูนแก้ว เขี่ยอกหน้าแก้ว หม้อ
น้ำแก้ว กระจางแก้ว ช้อนแก้ว มีดแก้ว และอื่น ๆ อีกนั้น อนุโณมเข้าเป็นงานจำพวกศิลปะประยุกต์
(Applied Arts) ประเภทหนึ่ง ซึ่งสร้างตามประเพณีนิยมของคนไทยโบราณ วัตถุประสงค์
ที่สร้างของเหล่านี้บรรจุไว้ในกรุ่น มีผู้สันนิษฐานว่าเพื่อเป็นพุทธบูชา หรือเป็นของถวายพระพุทธร
เป็นการอุทิศกุศลผลบุญให้แก่บรรพบุรุษผู้วายชนม์ หากเป็นเช่นนั้น ของเหล่านี้สร้างเพื่อ
ศาสนาโดยตรง อันประเพณีนิยมการจำลองภาชนะใช้สอย เพื่ออุทิศให้แก่ผู้ตายนั้นได้กระทำกัน
อยู่ในชนชาติต่าง ๆ ในสมัยโบราณ และมีคติแตกต่างกันไป เช่น ชาวอียิปต์โบราณจำลอง
เครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่ผู้ตายเคยใช้ บรรจุไว้ในบริเวณที่ฝังศพ สุดแต่ผู้ตายจะมีอาชีพ
อย่างไร ถ้าเป็นชาวนาจะมีเครื่องมือในการทำนา เช่น คันไถ เครื่องดีข้าว นวดข้าว ถ้าเป็น
ชาวประมง ก็จะมีเครื่องมือที่ใช้ในการจับปลา เช่น เรือ แห แห อวน เป็นต้น เนื่องจากชาว
อียิปต์มีความเชื่อว่า วิญญาณของคนตายนั้นไม่สูญ และจะกลับคืนมาสู่ร่างอีก เครื่องมือ
เครื่องใช้จำลองขนาดเล็ก ๆ เหล่านี้จะเป็นประโยชน์แก่วิญญาณของผู้ตาย ได้มีโอกาสใช้สอย
ในโลก

ภาชนะใช้สอยจำลอง ที่ค้นพบจากกรุอำเภอยะฮุดนี้ จะเห็นได้ว่าเป็นสิ่งของเครื่องใช้
ประจำตัวเดียวโดยมาก เช่น เขี่ยอกหน้า กระโถน มีด ช้อน กระจบยัดก้นน้ำ ถาด พาน บาตร
ตะลุ่ม แจกันปักดอกไม้ง ถ้าเป็นของสร้างถวายพระพุทธร ก็คงมีความคิดมาจากของถวาย
พระสงฆ์ ตามที่พุทธศาสนิกชนปฏิบัติเป็นประเพณีทางศาสนา เช่น การถวายของพระในเทศกาล

* สุเมอเรียน (SUMERIAN) — ชาติโบราณชาติหนึ่งในแคว้นเมโสโปเตเมีย ตั้งถิ่นฐานอยู่ ณ บริเวณลุ่มแม่น้ำ
ยูเฟรติส (ในประเทศอิรัก ปัจจุบัน)

เข้าพรรษา หรือการถวายเครื่องอัฐบริขาร และเครื่องบูชาพระพุทธรูปต่าง ๆ ในการบวชนาค อันเป็นของที่พระสงฆ์จะต้องใช้ ครั้นเมื่อเบียดมาเป็นของถวายพระพุทธรูป การที่จะสร้างภาชนะใช้สอยเหล่านี้ให้มีประโยชน์ใช้ได้จริง ๆ อย่างของถวายพระสงฆ์ ก็ไม่จำเป็น จึงจำต้องย่อขนาดให้เล็กลงมากกว่าของจริงมาก และสร้างด้วยวัตถุอันมีค่าถาวร เช่น ด้วยเงิน (ดูรูปที่ 41) ทองคำ และแก้วมณีซึ่งล้วนมากเป็นดีเหลือ บุษราคัม (ดูรูปที่ 42) ภาชนะที่สร้างด้วยเงินนั้นใช้วิธีบุโลหะ คือนำโลหะมาแผ่เป็นแผ่นบาง ๆ แล้วใช้เครื่องมือทุบให้เข้ารูปกับแบบแกนใน ซึ่งปกติทำด้วยไม้ ส่วนภาชนะที่สร้างด้วยแก้วมณีดีเหลือนี้ เป็นวิธีการแกะสลักวัตถุที่มีปริมาตรเป็นแท่งอย่างธรรมดา

เมื่อกล่าวถึงคุณค่าในทางศิลปะของภาชนะใช้สอยจำต้องเหล่านี้นี้แล้ว ก็อยู่ที่ทรงรูปนอกของสิ่งของ ซึ่งมีความสวยงามตามลักษณะของไทย อันมีแบบอย่างเป็นพิเศษโดยเฉพาะ ไม่เหมือนกับของชาติอื่น ขอได้โปรดดูรูปเต้าปูนเงิน และคัตบันเงิน กับเต้าปูนแก้วดีเหลือ และคัตบันแก้วดีเหลือ รูปแจกันปักดอกไม้เงิน ซึ่งแม้จะเรียบ ๆ ไม่มีดวงดาดยอะไรตกแต่งเป็นพิเศษก็ตาม แต่ก็มีความงดงาม มีค่าในทางศิลปะ เป็นที่น่าสนใจอยู่ไม่น้อย.

เครื่องถ้วยจีน

ของ

นายมานิต วัฒนิโกดม

ภัณฑารักษ์เอก กองโบราณคดี

การขุดค้นโบราณวัตถุในอาณาบริเวณเขตประเทานเขื่อนภูมิพลซึ่งจะถุกน้ำท่วมในท้องที่อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ ได้พบเครื่องถ้วยชามฝีมือช่างจีนบรรจุไว้ในพระเจดีย์หลายชั้น ปัญหาเบื้องต้นจะเกิดขึ้นว่า เครื่องถ้วยชามเหล่านี้จะยังประโยชน์อันใดให้แก่วิชาโบราณคดีของกรมศิลปากรบ้างหรือไม่ คำตอบง่าย ๆ ก็คือ มีประโยชน์แน่ แต่จะมากน้อยเพียงใดนั้นเป็นอีกเรื่องหนึ่ง ที่ว่าดงนักเพราะภาชนะจะเป็นเครื่องดินเผา (pottery) เครื่องดินเผาเคลือบ (ceramic) หรือเครื่องถ้วย (porcelain) ก็ได้ เป็นวัตถุที่มนุษย์สร้างขึ้นดำหรับใช้ดอย รูปทรงและฝีมือช่างย่อมมีลักษณะสำคัญอย่างหนึ่งที่แสดงออกให้ทราบ ว่าเป็นศิลปกรรมของมนุษย์ชาติใด มีวิวัฒนาการมาอย่างใด และมีอายุนานมาดักเท่าไร ลักษณะสำคัญอย่างนี้เป็นอุปกรณ์แก่การศึกษาค้นคว้าเรื่องราวทางโบราณคดี โดยเหตุที่เครื่องถ้วยชามซึ่งขุดค้นพบเป็นของฝีมือช่างจีน จึงจะขอกด่าถึงวัตถุประเภทนี้ที่มหำหรือขุดพบในประเทศจีนอย่างย่อ ๆ เสียก่อน

ทางประวัติศาสตร์โบราณคดีกล่าวว่า พื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำเหลือง (ฮวงโห) ในประเทศจีน อันปัจจุบันเป็นเขตมณฑลเซนต์ ซานตี้ โฮ่หนาน และซานตง เป็นอู่ข้าวอู่น้ำแห่งแรกเริ่มของชาติจีนนั้น เมื่อสมัยก่อนประวัติศาสตร์เป็นถิ่นที่อยู่ของเผ่าชนซึ่งเคลื่อนย้ายมาทางทิศเหนือและตะวันตก คือมาจากดินแดนมองโกเลียและเอเชียตอนกลาง ชนพวกนี้อพยพเข้ามาประมาณเวลาอย่างรวดเร็วที่เดียวเห็นจะราวสมัยหินใหม่ตอนปลาย เหตุที่ทราบเป็นแนวความรู้ได้ก็เพราะพิจารณาการศึกษาจากวัตถุเครื่องดินเผาอันขุดค้นพบในพื้นที่แถบนี้มีลักษณะคล้ายคลึงกับดังของสมัยหินใหม่ซึ่งพบทางแถบภาคตะวันตก

จากผลการขุดค้นโบราณวัตถุถ้ำดินเผาเมืองดงเคียง (Lo-Yang) อันเป็นนครหลวงของกษัตริย์ราชวงศ์เซียง (ส้าง) ได้พบเศษเครื่องดินเผาเคลือบ จึงเกิดเป็นความรู้ว่าได้มีการพัฒนาการจากการทำเครื่องดินเผาธรรมดา (pottery) มาเป็นเครื่องดินเผาเคลือบ (ceramic) ขึ้น แต่ทว่าจะประดิษฐ์ขึ้นแล้วในปลายสมัยราชวงศ์เซี่ย (เห่) หรือเพิ่งมีขึ้นในสมัยราชวงศ์เซียงและจั้น (ระหว่าง ๑๒๑๗—๕๗๗ ปีก่อนพุทธกาล) ผู้ชำนาญทางเครื่องถ้วยดินเผายังไม่อาจกำหนดได้แน่

ในสมัยราชวงศ์จิ๋วหรือจ้าว (ระหว่าง ๕๗๗ ปีก่อนพุทธกาลถึง พ.ศ. ๒๕๔) ภาชนะดินเผาเคลือบที่ทำขึ้นแรกมีลักษณะหยาบไม่เรียบร้อย ตอนรู้นหงจึงค่อยมีผิวประณีตขึ้น ต่อมาถึงสมัยราชวงศ์จั้น (พ.ศ. ๓๒๒—๓๓๗) ปรากฏมีเครื่องถ้วยชามชนิดหนึ่ง เอาหิน (พื้นผิว) มาบดเกรอะผสมกับดินเคลือบน้ำยาผิว และได้นิยมทำกันมากในสมัยราชวงศ์ฮั่น (พ.ศ. ๓๓๗—๗๖๓) ครั้นต้นราชวงศ์ฮั่นตอนต้นมีด้ามกักแก้ว เปลี่ยนเป็นสมัยหกราชวงศ์ (คือราชวงศ์เว่ย — จั้น — ซอง — ชี — ตัน และเหลียง ตั้งแต่ พ.ศ. ๗๖๓ มาจนถึง พ.ศ. ๑๑๓๒) ภาชนะชนิดผสมหินเคลือบน้ำยาผิว เป็นของชอบใช้กันในพิธีฝังศพแพร่หลายมาก ช่างปั้นช่างเผาจึงเอาใจใส่ประดิษฐ์แก้ไขให้ดียิ่งขึ้น จนที่สุดดูเหมือนจะสามารรถทำเนอกระเบื้องเป็นเงางามได้ในราวพุทธศตวรรษที่ ๘ ภาชนะผสมหินเคลือบน้ำยาผิวชนิดที่กล่าวมานี้คือจำพวกที่เรียกกันว่าเครื่องถ้วย (porcelain)

สมัยราชวงศ์ถัง (พ.ศ. ๑๑๖๑—๑๔๔๕) เครื่องถ้วยชามดินเผาได้รับการประดิษฐ์ปรับปรุงให้มีดีและด้ายเขียนเป็นพิเศษกว่าที่เคยทำกันมา และถึงพุทธศตวรรษที่ ๑๖ อันเป็นสมัยราชวงศ์ซ้อง (พ.ศ. ๑๕๐๓—๑๕๒๒) ช่างปั้นถ้วยชามสามารรถทำเนอกระเบื้องให้บางได้เป็นเงางามได้ดียิ่งขึ้นไปอีกเมื่อในแผ่นดินพระเจ้าจิงจง กษัตริย์องค์ที่ ๓ แห่งราชวงศ์ซ้อง (พ.ศ. ๑๕๔๐—๑๕๖๖) สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงเล่าความตอนหนึ่งในตำนานเรื่องเครื่องโต๊ะและถ้วยบนว่า

“เมื่อราชวงศ์ซ้องได้เป็นใหญ่ พระเจ้ากรุงจีนแผ่นดินกึ่งใต้เสวยราชย์ ณ เมืองเป่ยนกิ่น (คือที่ตั้งอำเภอคายฝงในมณฑลฮ่อกวางในปัจจุบัน) เป็นราชธานีเมื่อ พ.ศ. ๑๕๔๗—๑๕๖๑ ให้ตั้งเตาหลวงสำหรับทำเครื่องถ้วยชามที่ริมแม่น้ำเซียง ตำบล ๑ ในมณฑลกวางไส ด้วยที่ตำบลนั้นมีภูเขาบังลมเหมาะแก่การตั้งเตาเผาเครื่องถ้วย แลอยู่ในทำเลที่อันจะหาสรรพสิ่งซึ่งต้องการใช้ในการทำเครื่องถ้วยได้

ง่ายให้เรียกชื่อตำบลนั้นว่า “ เก้งเต็กตัน ” (คำว่า “ ตัน ” หมายความว่า เป็นท่าเล
ค้าขาย เมืองที่เรียกว่า “ ตัน ” ถึงจะใหญ่โตเท่าไร ไม่ทำกำแพงเมือง) และ
เครื่องถ้วยที่ทำในเตาหลวงครั้งนั้นให้เขียนย่อ “ เก้งเต็กตัน ” แปลว่า ทำใน
แผ่นดินเก้งเต็ก ไว้ด้วยเป็นสำคัญ เครื่องถ้วยซึ่งทำที่ตำบลเก้งเต็กตันนั้น ไทยเรา
เรียกนามตามมณฑลว่า “ เครื่องถ้วยกังไส ” มาจนทุกวันนี้ ”

สืบต่อมา ช่างจีนสมัยราชวงศ์ซ่งสามารถค้นคว้าส่วนผสมของน้ำยาเคลือบให้เป็นสีเขียวใสกา
เดียนแบบดีหยก คือชนิดที่เรียกว่า celadon ได้ อย่างไรก็ดี แม้ความรู้การปั้นเผาเครื่องถ้วย
สมัยราชวงศ์ซ่งจะก้าวหน้าไปมาก แต่อดตายและวิธีเขียนยังไม่วิจิตรงดงามนัก มักชอบทำแต่
ของดีเดียว เช่นดีขาวหรือดีเขียวใสกา (celadon) อันวิชาทำเครื่องถ้วยอย่างดีขาวและดีเขียว
ใสกาดังกล่าวนี้ หาใช่ทำอยู่แต่ภายในประเทศจีนไม่ ในประเทศเกาหลี ญี่ปุ่น และไทยก็ได้รับ
ความรู้สามารถปั้นเผาได้ด้วยเหมือนกัน โดยเฉพาะในประเทศไทยมีท่าเต้งโรงงานปั้นเผายอยู่ที่
เมืองสุโขทัยและศรีวิชัยนาถีย เรียกว่าชนะประเทพนี้กันว่า เครื่องถ้วยดังกล่าวดังสมัยสุโขทัย

เนื่องด้วยในสมัยราชวงศ์หงวน (พ.ศ. ๑๘๒๒-๑๙๑๐) เครื่องถ้วยขาวของจีน
ได้ผลิตเป็นดินค้าส่งออกไปจำหน่ายนอกประเทศมากมายกว่าแต่ครั้งก่อน ๆ ช่างจีนจึงได้ความรู้
เรื่องดีโคบอลท์ (ผลิตจากโลหะ) จากพ่อค้าชาวเปอร์เซียมาเขียนลายบนถ้วยขาวจำพวก
ที่ไทยเราเรียกกันว่า เครื่องถ้วยลายคราม นัยว่าสมัยนั้นดีโคบอลท์เป็นของหายากยิ่งในประเทศ
จีน มีราคาซื้อขายกันเทียบเท่าราคาทองคำ เครื่องถ้วยลายครามที่ใช้เขียนด้วยดีอย่างนี้จึงทำแต่
ที่เตาหลวงสำหรับใช้สอยในราชสำนักเป็นส่วนใหญ่ เตาเอกชนมักใช้แต่ดีซึ่งผลิตจากใบคัน
คราม (Indigo—tree) อันเป็นพันธุ์ไม้มีในแถบมณฑลยูนนาน คุณภาพของดีต่ำกว่าดีโคบอลท์
วิธีทำเครื่องถ้วยลายครามนั้น ผู้ชำนาญเครื่องถ้วยจีนเล่าว่า เมื่อปั้นภาชนะเป็นรูปร่างตามความ
ต้องการแล้ว ผึ่งแดดพอหมาด ๆ รีบเขียนลวดลายด้วยดีโคบอลท์หรือดีครามก่อนดินจะแห้ง
แล้วนำไปจุ่มลงในน้ำยาเคลือบสีขาวให้เกาะจับทั่วตัวจึงเอาเข้าเตาเผา สำหรับดีโคบอลท์ก่อนถูก
ความร้อนของไฟจะมีสีดำ พอเผาเสร็จจะค่อย ๆ เปลี่ยนเป็นดีครามเห็นลวดลายอยู่ภายใต้หน้ายา
ที่เคลือบหุ้ม วิธีทำเครื่องถ้วยดังกล่าวก็คคล้ายคลึงกับเครื่องถ้วยลายคราม ผิดแต่ใช้วัตถุดิบของดี
กับน้ำยาเคลือบต่างกันเท่านั้น

ในสมัยราชวงศ์หรง กษัตริย์ผู้ครองประเทศจีนเป็นชนชาติมิงโกเดียนพระองค์แรก คือ พระเจ้าวุ่นซี้โจว นามเดิมว่าคุบด้ายชาน (หรือฮุคบิดเลียด ก็เรียก) พระองค์สุดท้ายทรงนามว่า พระเจ้าซุนตี้ ถูกคณะกษัตริย์ชาวจินกำจัดอำนาจลงเมื่อ พ.ศ. ๑๙๑๓ แล้วหัวหน้าคณะกษัตริย์ซึ่งชื่อ จู๋อ๋องบู ประกาศตนเป็นพระเจ้าแผ่นดินจีนทรงนามว่า พระเจ้าเม่งไทโจว ตั้งเมืองนำเกียเป็นราชธานี เรียกนามวงศ์ว่าราชวงศ์เหม็ง กษัตริย์องค์สุดท้ายแห่งราชวงศ์นี้ทรงนามว่า พระเจ้าอ๋วยจง ขึ้นบญญาธิการลงเมื่อ พ.ศ. ๒๑๘๗ สมัยราชวงศ์เหม็งร่วมเวลากับสมัยกรุงศรีอยุธยา คือเริ่มต้นในปลายรัชกาลสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๓ เมื่อ พ.ศ. ๑๙๑๓ และสิ้นสุดลงในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง เมื่อ พ.ศ. ๒๑๘๗ ยุคนี้ศิลปการทำเครื่องถ้วยชามเตาแกร่งเกิดขึ้น มณฑลกวังใต้ ได้รับการทำนุบำรุงจนเจริญงามเป็นเยี่ยมทั้งกระบวนบันรูป เขียนลายครามและลายดี จากพระมหากษัตริย์หลายรัชกาล รัชกาลที่สำคัญ ๆ ก็คือ

๑. รัชกาลพระเจ้าเซ่งโจว (หรือยงเย้า) ครองราชย์ระหว่าง พ.ศ. ๑๙๔๖ ถึง พ.ศ. ๑๙๖๘ และได้ย้ายราชธานีจากเมืองนำเกียไปตั้งอยู่ที่เมืองปักกิ่ง เรียกชื่อแผ่นดินว่า ยงลก (Yung—Lo)

๒. รัชกาลพระเจ้าชว่นจง ครองราชย์ระหว่าง พ.ศ. ๑๙๖๘ ถึง พ.ศ. ๑๙๗๘ เรียกชื่อแผ่นดินว่า ชว่นเต็ก (Hsüan Tè)

๓. รัชกาลพระเจ้าเอี้ยงจง ครองราชย์ระหว่าง พ.ศ. ๒๐๐๘ ถึง พ.ศ. ๒๐๓๑ เรียกชื่อแผ่นดินว่า เซ่งหวย (Ch'êng Hua)

๔. รัชกาลพระเจ้าชิง ครองราชย์ระหว่าง พ.ศ. ๒๐๖๕ ถึง พ.ศ. ๒๑๑๐ เรียกชื่อแผ่นดินว่า เกียเจ็ง (Chia Ching)

เมื่อสิ้นราชวงศ์เหม็งแล้ว พวกแมนจูได้เป็นใหญ่ในประเทศจีน เปลี่ยนวงศ์กษัตริย์ใหม่ เรียกว่าราชวงศ์เซ็ง มีพระเจ้าซุนตี้เป็นกษัตริย์องค์แรกครองราชย์เมื่อ พ.ศ. ๒๑๘๗ และพระเจ้าชว่งทัง (ปู้ยี่) เป็นกษัตริย์องค์สุดท้าย ครองราชย์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๓ อยู่ได้ ๓ ปี ก็ตั้งราชสมบัติ เพราะมีเหตุเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นแบบสาธารณรัฐเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๔ สมัยราชวงศ์เซ็งร่วมเวลากันกับสมัยอยุธยาตอนกลางและสมัยรัตนโกสินทร์ การทำเครื่องถ้วยได้เจริญดีมาตลอดเวลา แต่ที่ได้รับการบำรุงฝีมือดีเด่นมีอยู่ ๒ รัชกาล คือ รัชกาลพระเจ้าคังยี่ (พ.ศ. ๒๒๐๔—๒๒๖๕) กับรัชกาลพระเจ้าเคียนหง (พ.ศ. ๒๒๗๔—๒๓๓๕)

เครื่องถ้วยจีนมักมีเครื่องหมายคำหรือตัวหนังสือแสดงอายุของการสร้างอยู่ที่ก้น
ภาชนะ ตัวหนังสือนี้เป็นนามราชวงศ์บ้าง เป็นนามกษัตริย์บ้าง เป็นยี่ห้อหรือนามแผ่นดิน
(รัชกาล) บ้าง เขียนเรียงจากขวาซ้าย หรือเรียงแถวจากบนลงล่างแถวเดียวบ้าง ๒ แถว
บ้าง ตามแต่จะมีถ้อยคำมากน้อย

ได้เดาถึงวิวัฒนาการของเครื่องดินเผาเครื่องถ้วยจีนโดยย่อ ๆ แล้ว จะขอกล่าวถึงของ
ชุดได้จากเจดีย์วัดต่าง ๆ ในอำเภอฮ่อก คือ วัดเจดีย์สูง วัดศรีโฆง วัดดอกคำ วัดดอกเงิน
วัดปางไม้ วัดต้นหนองและวัดแก่งปวง รวม ๗ แห่ง ค่อยไป บรรดาเครื่องถ้วยเหล่านี้มีจำนวน
ประมาณ ๓๘ ชิ้น เท่าที่ตรวจพิจารณาโดยได้รับความอนุเคราะห์ร่วมมือจากผู้อำนวยการบางท่าน*
ปรากฏว่าเป็นของฝีมือช่างสมัยราชวงศ์หมิงทั้งสิ้น มีอายุเก่าแก่มากกว่าพันปีอยู่แทบทุกเจดีย์
จะขอนำมาแสดงในที่นี้แต่เพียงบางชิ้นพอเป็นตัวอย่าง คือ

(๑) ได้จากวัดเจดีย์สูง

๑. ขามลายัดมืฝ่า พันธุ์ขาว เขียนลายและภาพด้วยสีแดง ดีเขียว และดีคราม
ตัวขามมีรูปไปยเขียน ตัวมืฝ่าเป็นรูปหงส์ ๒ ตัวกับดอกไม้มากั้นขามมีหนังสือจีน ๖ ตัว อ่านว่า
“ไต่เหม็งช้วนเตกนิจ” (ดูรูปที่ ๔๓)

๒. ขามอ่างลายครามพันธุ์ขาว เขียนรูปภาพเด็กเล่น ชุดพบคู่หนึ่ง ลักษณะลายและ
ภาพเหมือนกัน แต่ใบหนึ่งดีครามเข้มสด อีกใบหนึ่งดีครามอ่อนจาง ทกนมหนังสือจีน ๖ ตัว
อ่านว่า “ไต่เหม็งเกียเจ็งนิจ” (ดูรูปที่ ๔๔)

๓. โถลายดมืฝ่า พันธุ์ขาว เขียนลายนกยูงกับดอกไม้มากั้นด้วยสีแดงและเขียว ฝีมือสมัย
ราชวงศ์หมิงตอนปลาย (ดูรูปที่ ๔๕)

๔. โถลายดมืฝ่า พันธุ์ขาว เขียนลายสีแดงดีเขียวและดีคราม ฝีมือสมัยราชวงศ์หมิง
ตอนปลาย

๕. ถ้วยนาชาลายครามพันธุ์ขาว เขียนลายกอบัว ทกนมถ้วยมีหนังสือจีน ๔ ตัว อ่านว่า
“ไต่เหม็งนเจา”

๖. ถ้วยนาชาลายครามพันธุ์ขาว ทกนมถ้วยมีหนังสือจีน ๔ ตัว อ่านว่า “ไต่เหม็งนเจา”

* คือ นายเชน ชางเวย (Mr. Chen Chang-wei)
นายอาธร ศิริกันตารักษ์

ผู้ช่วยทูตการค้าจีน, นายธาดา วานิชสมบัติ และ

(๒) ได้จากวัดสันหนอง

๗. ขามตายคราม^๕ พันธ์ขาว^๕ ที่กันขามข้างในมีตายวงกลม^๕ ฝีมือสมัยราชวงศ์เหม็ง
คอนปลาย

(๓) ได้จากวัดดอกคำ

๘. โถตายดัม^๕ฝ้า^๕ พันธ์ขาว^๕ เขียนลายดอกไม้ด้วยสีแดงและเขียว ฝีมือสมัยราชวงศ์
เหม็งคอนปลาย

(๔) ได้จากวัดปางไม้

๙. รูปกบตายคราม^๕ พันธ์ขาว^๕ ใช้ได้นำสำหรับฝนหมัก^๕ ฝีมือสมัยราชวงศ์เหม็ง
คอนปลาย

(๕) ได้จากวัดศรีโขง

๑๐. ที่ใต้หมัก^๕จนตายดี^๕ พันธ์ขาว^๕ เขียนลายดอกไม้ด้วยสีแดงและเขียว ฝีมือสมัย
ราชวงศ์เหม็ง พ.ศ. ๑๙๖๙-๑๙๗๘ (ชวณเต็ก^๕ รูปที่ 46)

(๖) ได้จากวัดดอกเงิน

๑๑. ขามตายคราม^๕ พันธ์ขาว^๕ ที่กันขามมีหนึ่งด้อย^๕ ๓ ตัว อ่านว่า ฮัก (= บุญ)
ฝีมือสมัยราชวงศ์เหม็งคอนปลาย

๑๒. ขามตายคราม^๕ พันธ์ขาว^๕ เขียนลายดอกไม้ ที่กันขามมีหนึ่งด้อย^๕ ๔ ตัว อ่านว่า
เซียง (= ยืน) เม้ง (= อายุ) ปู้ (= สมบูรณ์) กุ้ย (= ยศศักดิ์) ฝีมือสมัยราชวงศ์เหม็ง
คอนปลาย

๑๓. ถ้วยนำชาตายคราม^๕ พันธ์ขาว^๕ เขียนลายมังกรดี^๕ เต็ม ที่กันถ้วยมีหนึ่งด้อย^๕ ๔ ตัว
อ่านว่า “ไต่เหม็ง^๕นี้เจ้า” ฝีมือสมัยราชวงศ์เหม็งคอนปลาย

๑๔. โถตายดัม^๕ฝ้า^๕ พันธ์ขาว^๕ เขียนลายดอกพุด^๕คาตด้วยสีแดงและเขียว ฝีมือสมัย
ราชวงศ์เหม็งคอนปลาย

(๗) ได้จากวัดแก่งปวง

๑๕. รูปเรือดำ^๕เกาตินเผาเคลือบ^๕ดีเขียวและแดง^๕ ดัชนีฐาน^๕ว่าเป็นของสมัยราชวงศ์
เหม็งทำเตียนแบบสมัยราชวงศ์ถัง (รูปที่ 47)

คำว่า “นิจ หรือ นิจา” แปลเป็นไทยมีความหมายอย่างเดียวกัน คือ น = ปี จ
หรือ เจา = ทำ

“ไต่เหม็งชวณเตกนิจ” = ทำในปีชวณเตก (นามรัชกาลของพระเจ้าชวณจง พ.ศ.
๑๙๖๕-๑๙๗๔) แห่งราชวงศ์เหม็ง

“ไต่เหม็งเกียเจ็งนิจ” = ทำในปีเกียเจ็ง (นามรัชกาลของพระเจ้าชิง พ.ศ. ๒๐๖๕
-๒๑๑๐) แห่งราชวงศ์เหม็ง

จากผลการพิจารณา ทราบได้ว่าเครื่องถ้วยจีนเหล่านี้มีบรรจุตะปนก้นอยู่ทั้งของสมัย
ราชวงศ์เหม็งตอนต้นและตอนปลาย จึงนับเป็นวัตถุพยานอย่างหนึ่งที่จะยังประโยชน์ให้แก่การ
ค้นพื้นฐานเจดีย์เหล่านั้น ก่อสร้างมาแต่รุ่นราวคราวใด โดยไม่เกินไถ่ความจริงนัก.

A Banner in the Chedi Wat Dork - ngoen

The only hope of finding yet some old painting is inside phra chedies or phra prangs. Monuments covered by forests cannot yield murals or other kinds of painting because tempera, the medium used by our old masters, cannot stand the humidity of the underground. On the contrary, phra chedies and phra prangs are elevated from the soil and as such are in a dry condition, apt to preserve painting as long as time permits.

Some weeks ago, Mr. Kris Inthakosai, Deputy Director-General of the Fine Arts Department in his expeditions to the region of Bhumipol Dam, where usually old monuments are under the water of Menam Ping, had the good chance to discover many objects of art in a small crypt of a phra chedi called Dork - ngoen in Tambol Hord, Chiangmai. Among Thai bronzes and some Chinese ceramic of the Sung and early Ming dynasties, there was an exceptionally large banner which, folded and rolled, was placed in a vase of terra cotta. Two circumstances were favourable to the relatively good conservation of the old painting: one, the dry atmosphere of small crypt, the other to have been put upright in a vase of terra cotta.

The banner had been placed there by some pious person because it was so worn out that it was no longer usable for the purpose for which it was made. To propose the date of this banner is not easy because it presents peculiarities of style wherein traditional forms are to be seen accompanied by primitive ones. Considering that the painted cloth had been reinforced behind with a second piece to obtain more durability, we think that the banner had lasted two or three hundred years before it became unusable. Adding this figure to the antiquity of the phra chedi in which it was found, we presume that the banner was executed 400 or 500 years ago.

That the banner was used for a long, long time is corroborated also by the fact that its lower end where, as usual, a wooden staff is fixed to give more firmness to the cloth was worn out and in order to put another staff, about twenty centimetres of the painting at the bottom corresponding to the composition of the mythical water dwellers (*nagas*) had to be folded. Fortunately, this lower part folded to receive the second wooden staff did not damage the painting very much. On the contrary, when the banner could not be used any more and was kept in some place as a relic it was folded in the middle, a thing causing the cloth to sever in two and torn out badly.

As we have said, the style of the painting presents a sharp difference between the small images of gods and angels with that of the central image representing the walking Buddha. The small figures still retain the characteristics of the Ceylonese art, traceable in the mural of Srisatchanalai (1307-1327 A.D.) and in those of Wat Rajaburana in Ayudhya (1444 A.D.).

Between the second half of the 19th and the 21st century B.E., the style of many paintings of central Thailand retained characteristics of the Ceylonese specimens and certainly, judging from the painting of the banner, also northern Thailand had received, either directly or from Sukhothai, the same influence. We are inclined to think that the north had followed the Sukhothai art because by comparing the murals

of Srisatchanalai or those of Wat Rajaburana with those of the banner we notice that the design of the latter is more conventional, that is to say, the painter followed a style universally accepted in its fundamental expression. If our reasoning is correct, the banner should have been executed about one hundred years after those of Wat Rajaburana, approximately 1552 A.D.

While the painter of the banner was skilled in the aforementioned conventional style depicting small figures, he could not draw properly the large image of the walking Buddha which stylistically is a primitive expression. The facial lineament may have been inspired by the northern statuary, while the right arm recalls the flowing line of the Sukhothai statues, but neither the proportions nor the movement of the body are related to the Sukhothai art. Indeed the posture looks clumsy showing that the artist was not experienced in painting large images.

As we have said, the banner had been folded just in the middle causing a severe damage to the painting in its middle part, cutting the Buddha image in two halves. The composition of the banner which measures 3.40 m. in height and 1.80 in width is formed by a central panel depicting the walking Buddha. From the traces still left we notice that the image was gilded. The golden leaves were applied over a red tint which enhanced the luminosity of the gold.

Over this central panel there is a horizontal band, 50 cm. high, decorated with kneeling celestial figures worshipping either the image of the Buddha or his symbols enshrined in two shrines (*mondops*) placed at the sides of the composition. Of the symbols remain only a vague trace from which it is not possible to understand the meaning. A Bho-tree was depicted in the center of the horizontal band, but the cloth on which the tree was painted has been torn out. At both sides of the central panel where the image of Buddha is painted, there are two vertical strips, 25 cm. in width each, decorated with figures of gods, apsaras, gandharvas and other celestial beings worshipping and singing the glory of the Master. Below the walking Buddha there is another horizontal band, 50 cm. high, divided into two distinct compositions. At left there are standing disciples of the Buddha whose robes are, as usual, painted in red: the draftsmanship of these figures is rather coarse. On the right side there is a fine composition which represents either some story of the Buddha's life or a gathering of royal and other important personages worshipping Lord Buddha. It is not possible to state what it means because the middle part of the composition is obliterated, but from the figure of a brahmin and the fragments of some Bodhisattavas or other royal personages we notice that both for its exquisite colouring and drawing this part was the best of the painting.

The water-world is represented in a last horizontal band, 28 cm. high, wherein the nagas, semi-human and semi-snake dwellers of the water, are composed harmoniously amidst lotus flowers. The aforementioned mythical beings, treated in the conventional style, deriving from Indianish specimens, are beautifully drawn and delicately coloured.

The background of all these figures as well as that of the image of the Buddha is enriched by a shower of flowers and jewels coming down from Heaven. Therefore, the painting, although no celestial ladder has been drawn as usually, it is in the same

subject, represents the descent of Lord Buddha from the Tavatimsa Heaven, where the Master had gone to teach the Doctrine to His mother. From Heaven the Teacher is returning to Earth and a myriad of gods and angels accompanying him rejoice the great event.

Under the image of the Buddha and the groups of celestial beings there are inscriptions in an old Thai northern language which are so far undecipherable.

If the date we have suggested is correct, the banner would be the oldest example of our polychromatic painting, or at least contemporary to the Traiphum (Thai Buddhist Cosmology) of Ayudhya. In fact, here besides the usual ochres, red, black and white, green and blue were also used either pure or blended with other tints giving variety and harmony to the whole painting. But, both green and blue are used in such sparing quantity the tonality remains a warm yellowish colour issuing from the various yellow ochres and in lesser extent reds.

From this specimen and the illustrations of the Traiphum of the Ayudhya period, which seem to be contemporary, we deduce that while murals remained monochromatic till a much later period, in pictures painted on paper or canvas many colours were used. The reason of this difference cannot be explained except that old painters were afraid to use some colours not lasting when applied over the walls which are prepared with a certain amount of lime, and as lime destroys the pigments of vegetal tints so, to be on the safe side, our old masters used only terres.

The remains of the old painting are so scarce that any new discovery is most important for our historical records.

*The Fine Arts University,
Bangkok.
August 15, 1960*

ภาพประกอบเรื่อง

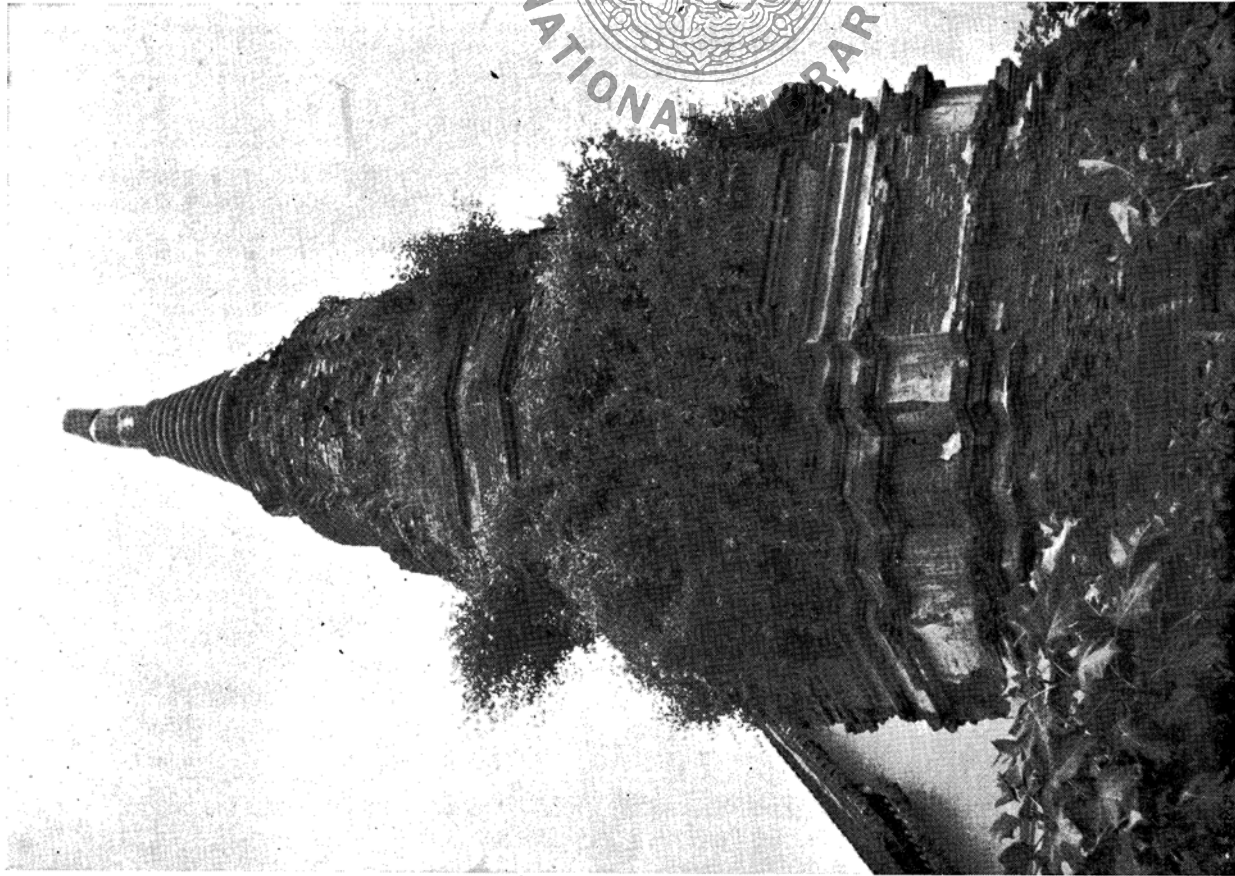

รูปที่ ๑

วัดหลวงฮอด อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ Wat Luang Hord, Amphoe Hord, Chiangmai.

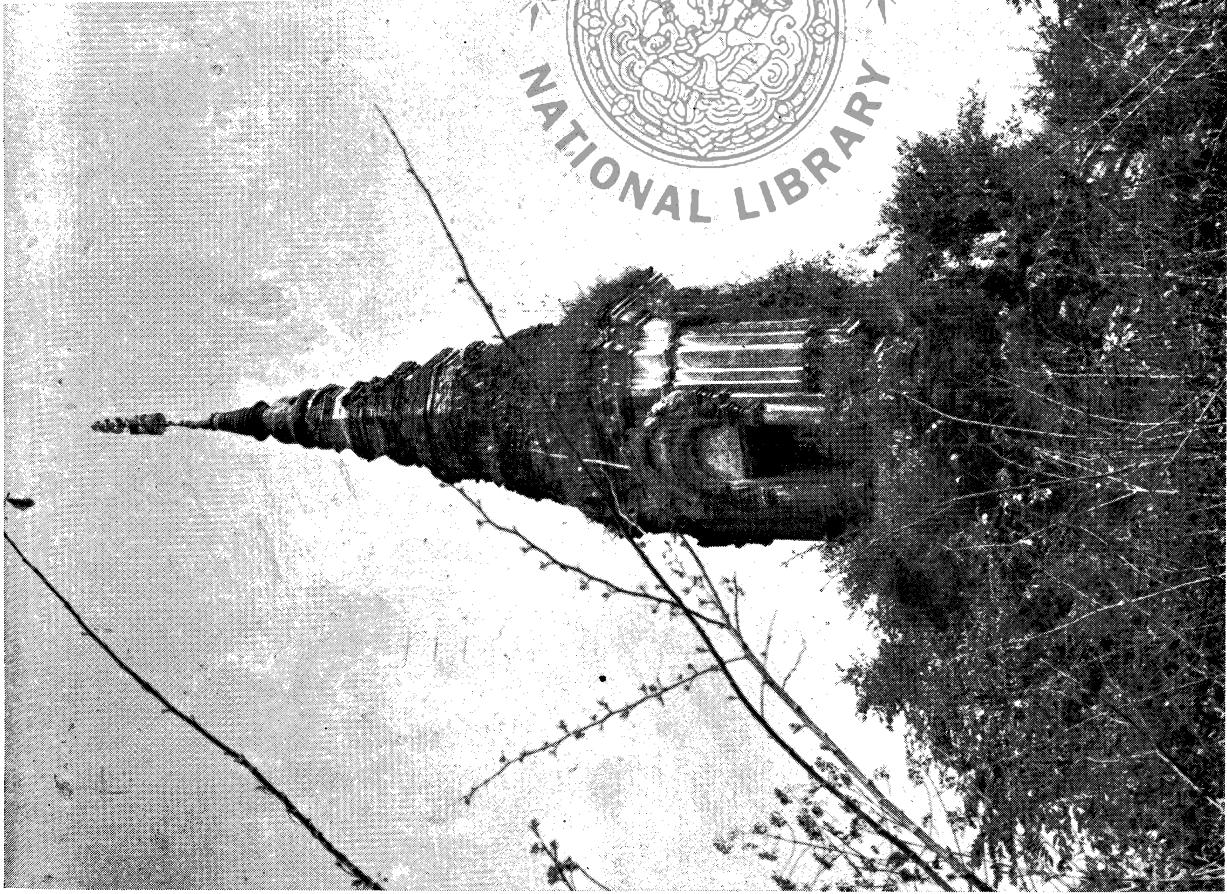
รูปที่ ๒

เจดีย์วัดหลวงคอด

รูปที่ ๓ อธิบดีกรมศิลปากร ไปตรวจโบราณวัตถุสถาน

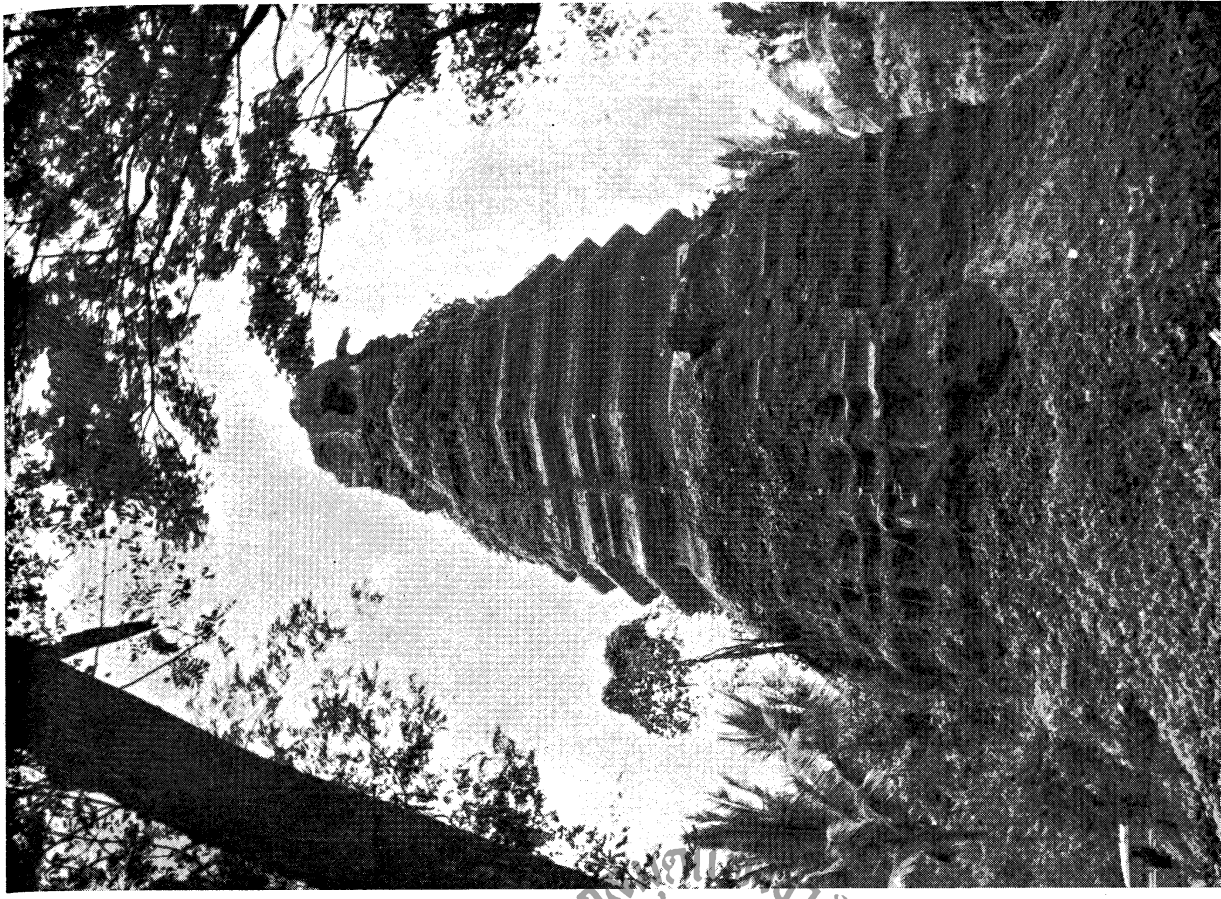
ณ วัดหลวงคอด เมื่อวันที่ ๑๗ มิถุนายน ๒๕๐๓

รูปที่ ๔

เจดีย์วัดเจดีย์สูง อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่

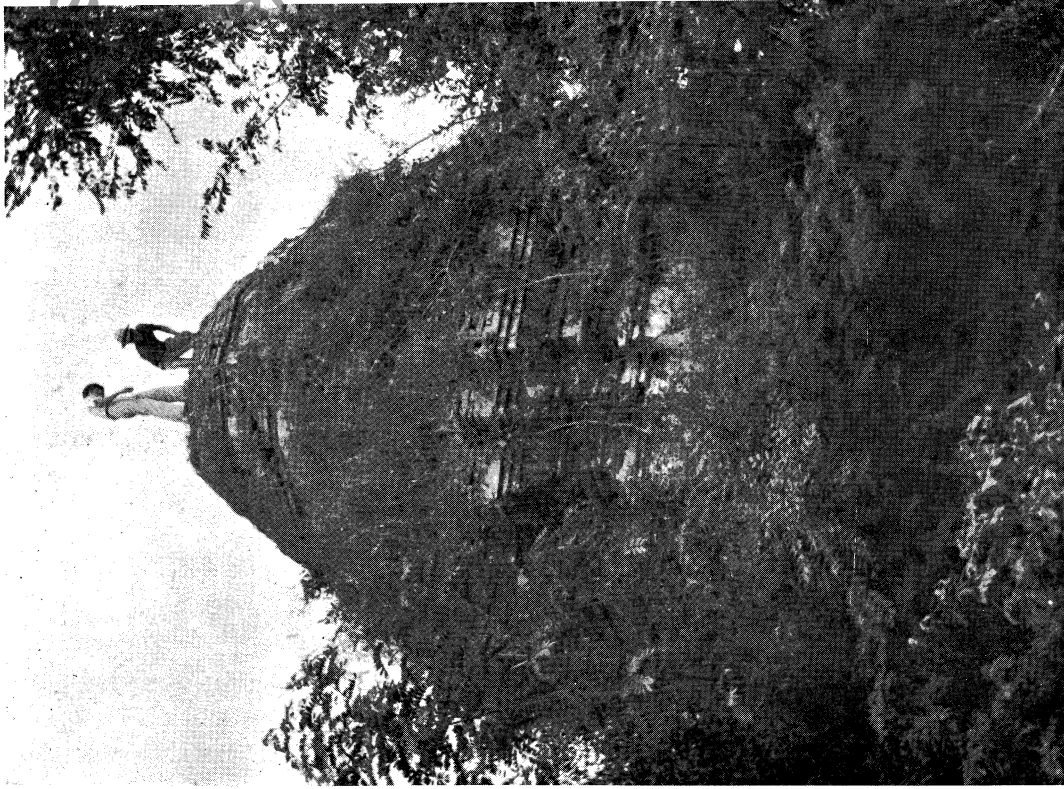
Chedi of Wat Chedi Soong, Amphoe Hord, Chiangmai.

รูปที่ ๕

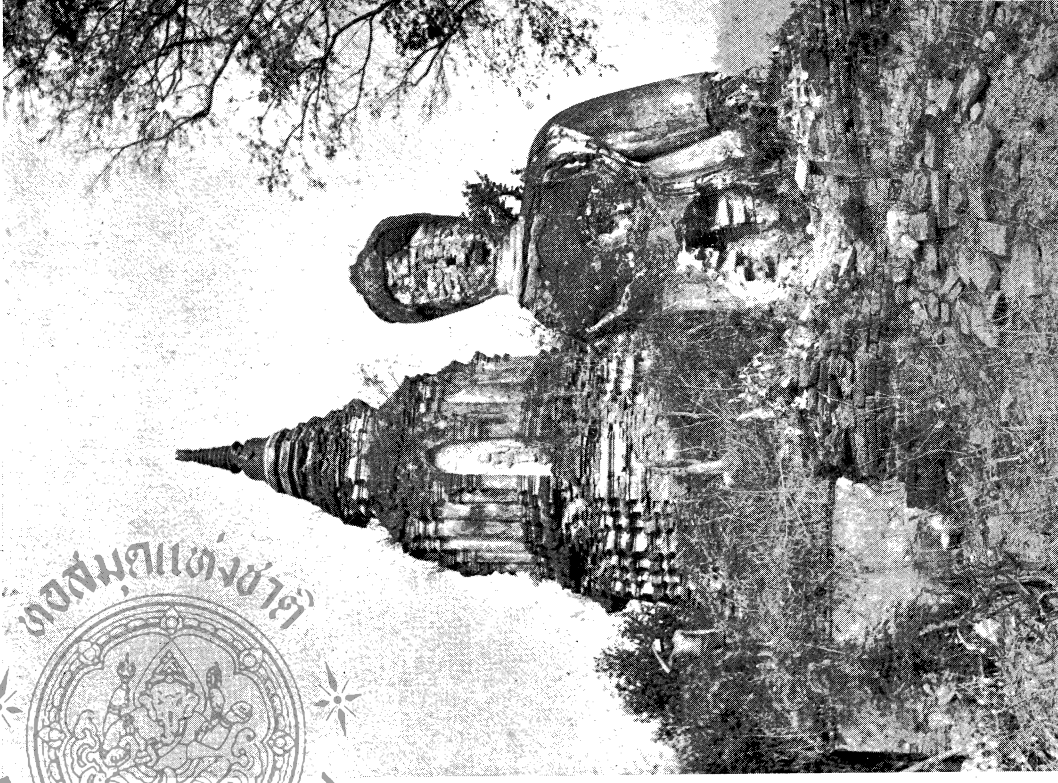
เจดีย์วัดศรีโฆ อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่

Chedi of Wat Sri Khong, Amphoe Hord, Chiangmai.

รูปที่ ๖

เจดีย์วัดดอกเงิน อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่
Chedi of Wat Dork-ngoen, Amphoe Hord, Chiangmai.

รูปที่ ๗

เจดีย์และพระพุทธรูป วัดดอกคำ อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่
*Chedi and a ruined Buddha image in Wat Dork-kham,
 Amphoe Hord, Chiangmai.*

รูปที่ ๔

รูปที่ ๕

รูปที่ ๔ และที่ ๕ ส่วนหนึ่งของสิ่งของที่ขุดค้นได้จากโบราณสถาน ในอำเภอสอด เชียงใหม่
One part of ancient objects found in Amphoe Hord, Chiangmai.

รูปที่ ๑๐

รูปที่ ๑๑

รูปที่ ๑๐ และที่ ๑๑ ส่วนหนึ่งของสิ่งของที่ขุดค้นได้จากโบราณสถานในอำเภอยอด จังหวัดเชียงใหม่
One part of ancient objects found in Amphoe Hord, Chiangmai.

รูปที่ ๑๒

พระพุทธรูปสมัยเชียงแสนชั้นหลัง
ทำตามแบบอย่างพระพุทธรูปสุโขทัย

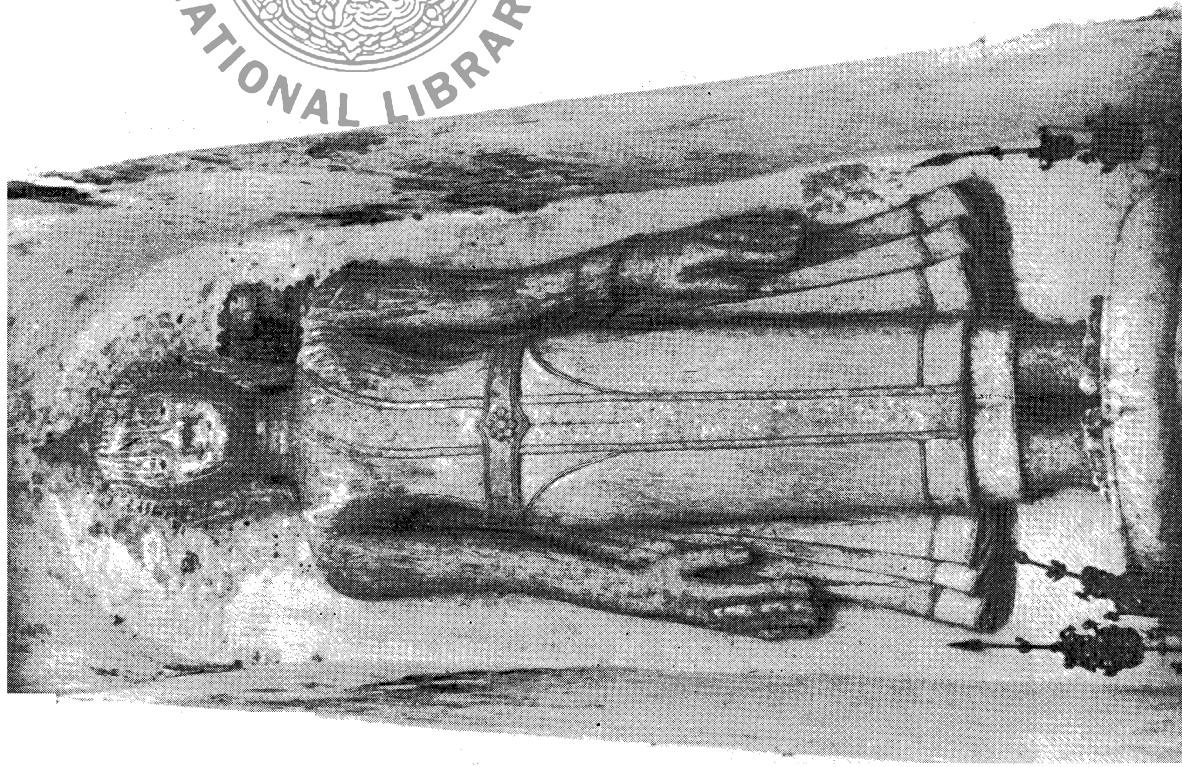

ตามทฤษฎีใหม่เรียกพระพุทธรูปเชียงใหม่แบบผสม
องค์กลางเป็นพระทรงเครื่องปางทรมานพระยามหาชมพู หรือพระเมตไตรย์ อนาคตพุทธเจ้า
ขอให้สังเกตว่าองค์กลางและองค์ขวามือไม่ได้ตัดต่อสำหรับเททองออก
Buddha images of late Chiengsaen style.

รูปที่ ๑๓

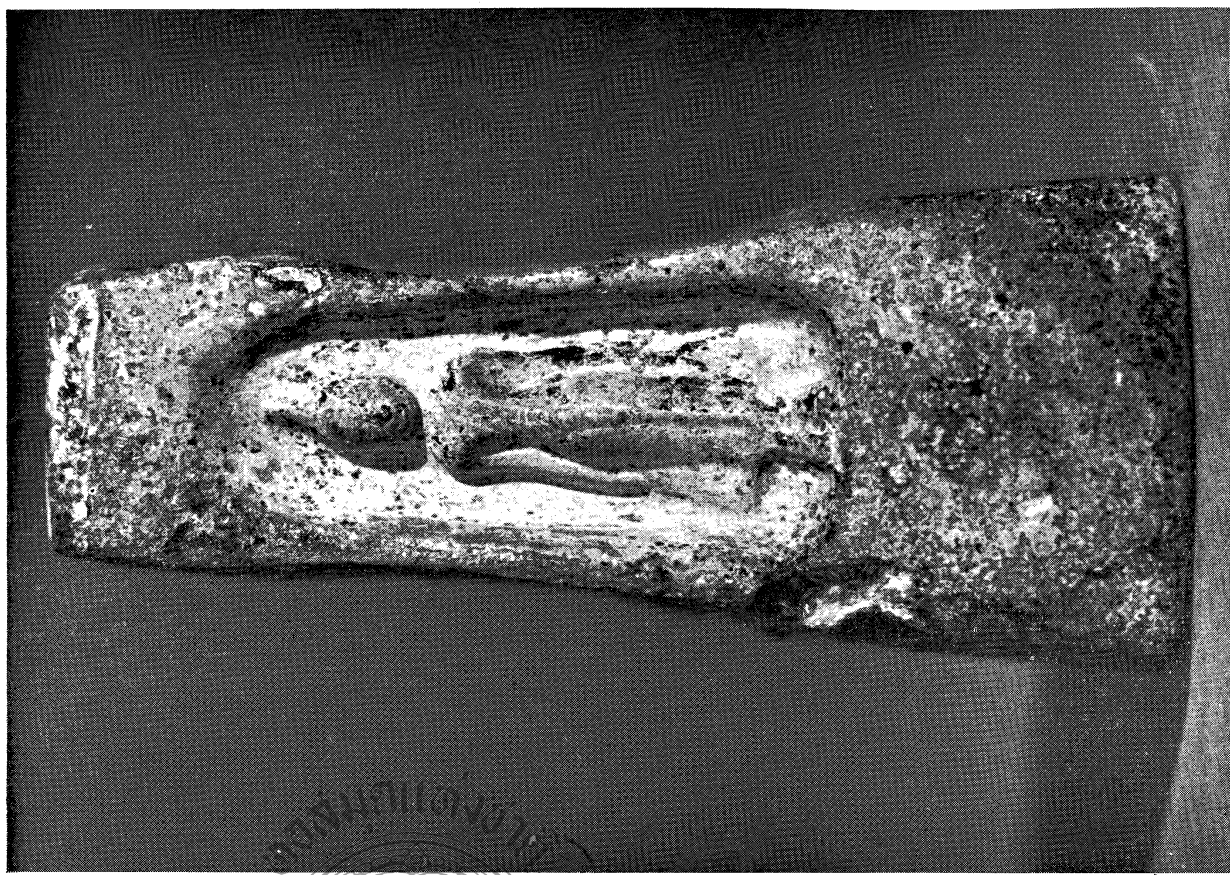

พระพุทธรูปสมัยเชียงแสนชั้นหลัง และ พระพุทธรูปสมัยเชียงแสนชั้นแรก
ตามทฤษฎีใหม่เรียกพระพุทธรูปเชียงใหม่แบบผสม และ พระพุทธรูปเชียงใหม่แบบสิงห์
ขอให้สังเกตว่าพระพุทธรูป ๒ องค์นี้ไม่ได้ตัดต่อสำหรับเททองออก
Buddha images of early (right) and late (left) Chiengsaen styles.

รูปที่ ๑๔

พระพุทธรูปในชุมพรหมท้าวหารวัดพระยัม จังหวัดลำพูน

รูปที่ ๑๕

พระแก้วสิริยาบถ ยม เดิม นมอม ประดิษฐานทางสถาม ด้านละอริยาบถ

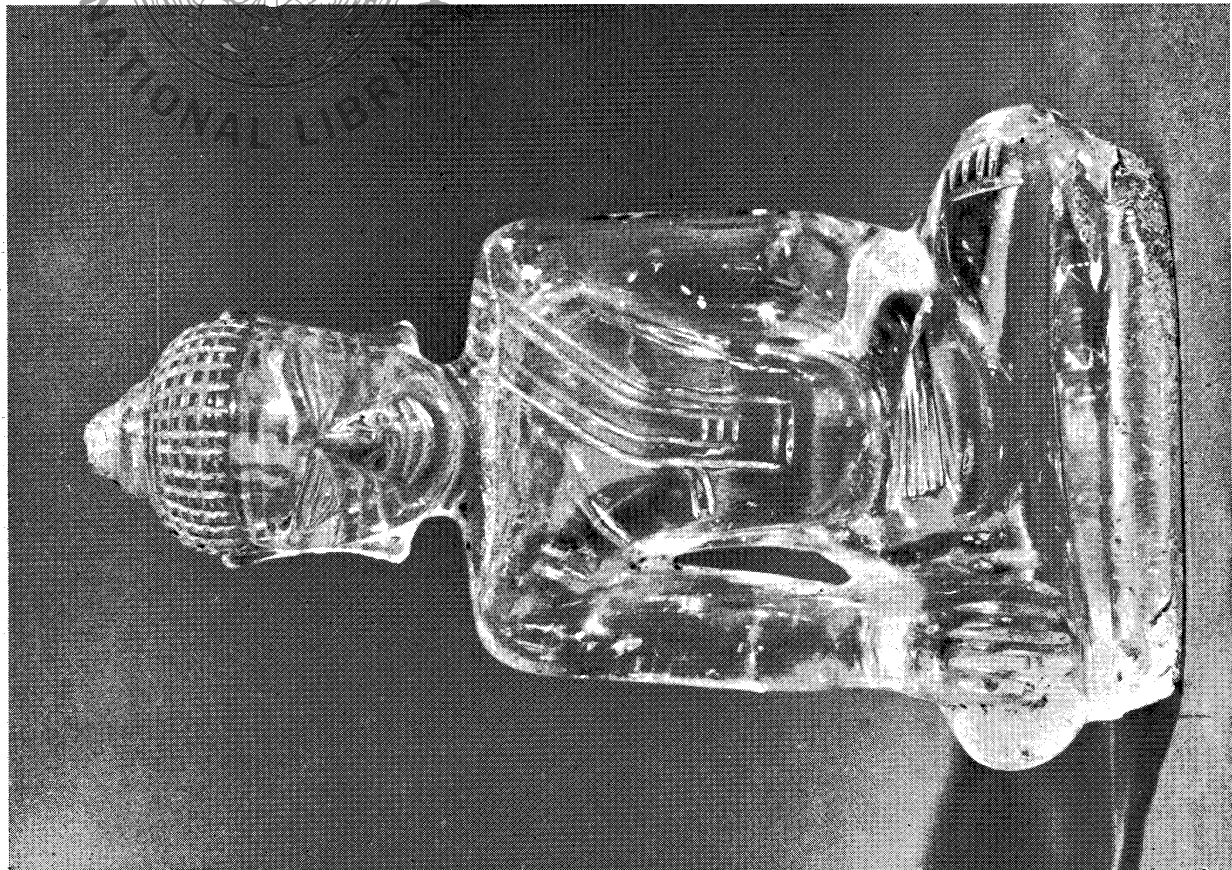
รูปที่ ๑๖

พระแก้วปางมารวิชัย สุกุขราคม
Crystal Buddha image.

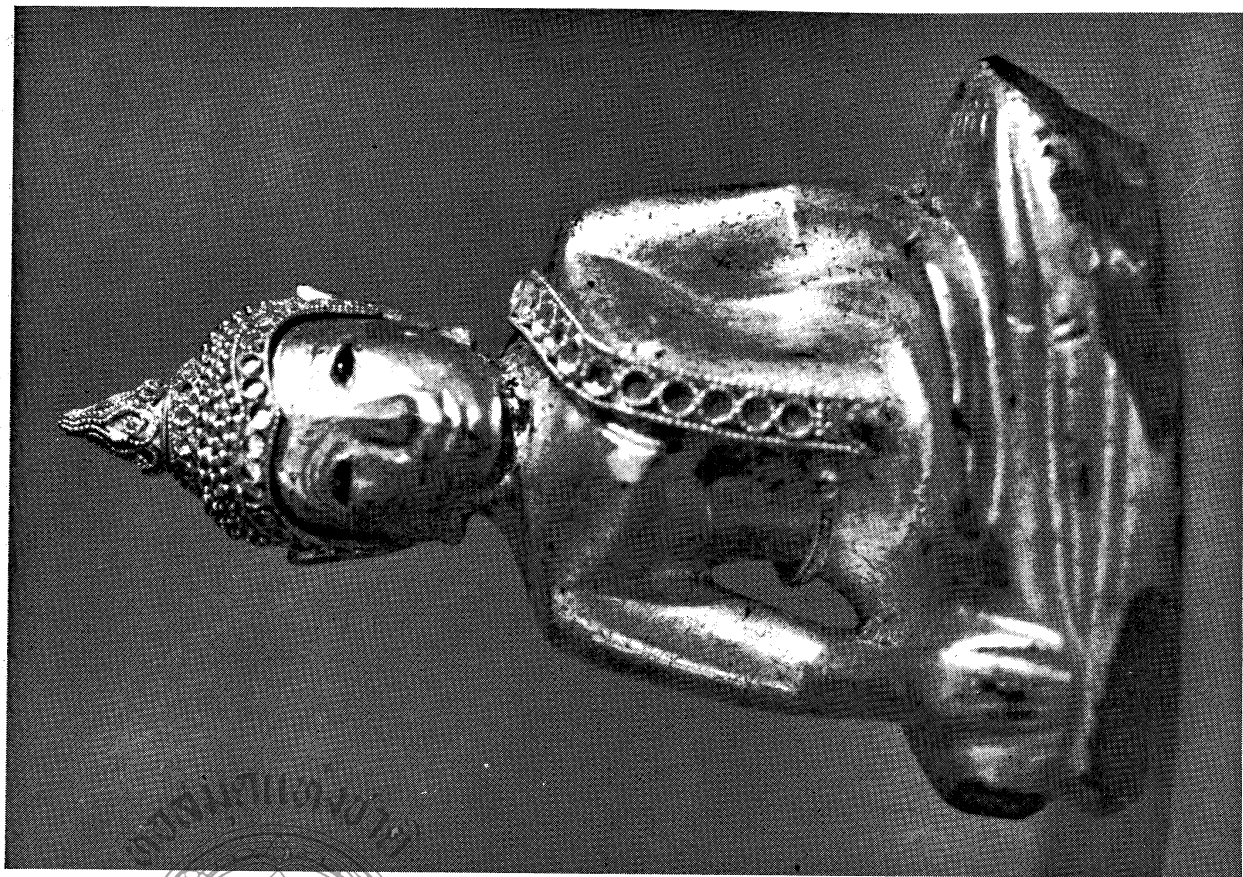

รูปที่ ๑๗

พระแก้วปางมารวิชัย สุกุขราคม ผ่านสี่เหลี่ยมค้ำทัพพะอรุช
Crystal Buddha image.

รูปที่ ๑๘
พระแก้วสุทนต์ปางนั่ง

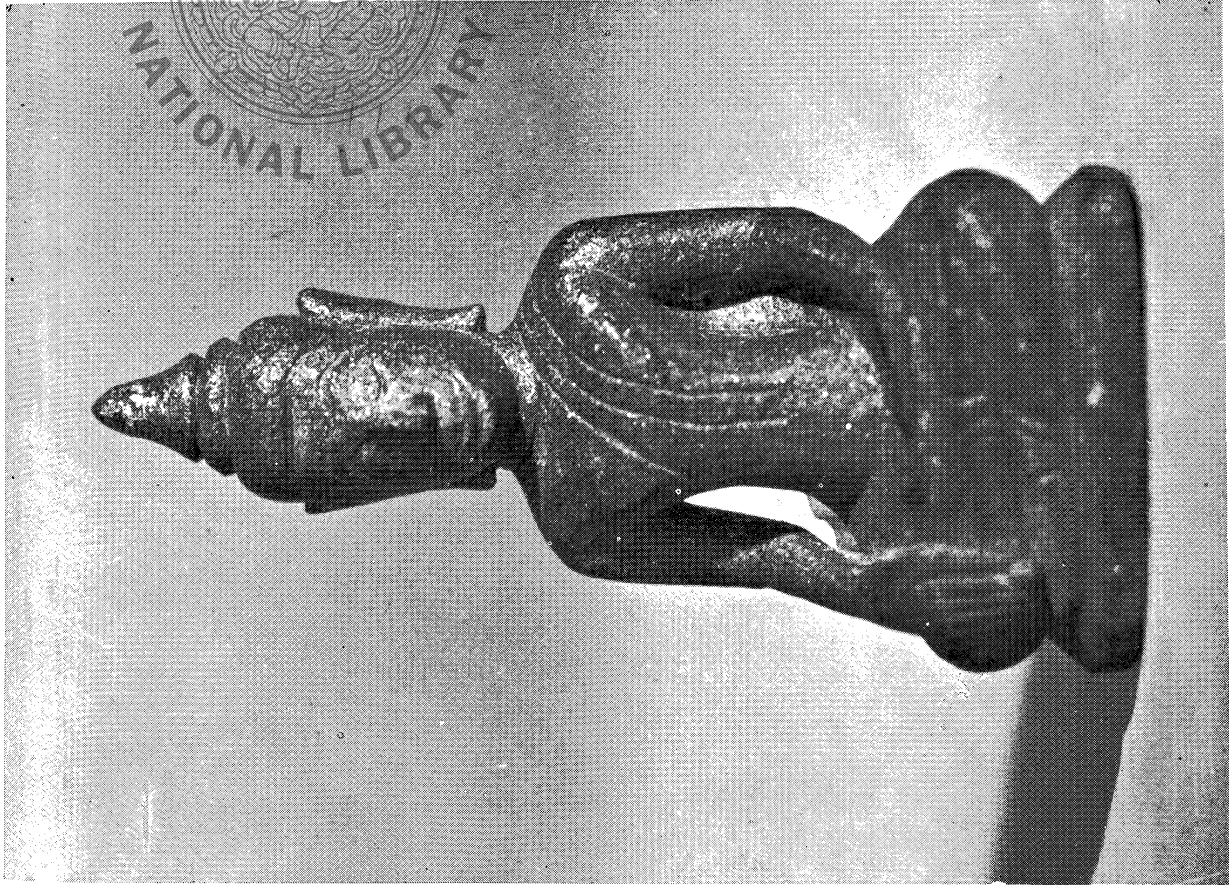

รูปที่ ๑๕
พระแก้วหินดำ พระเกศครอบมณฑป พญายมบาลี

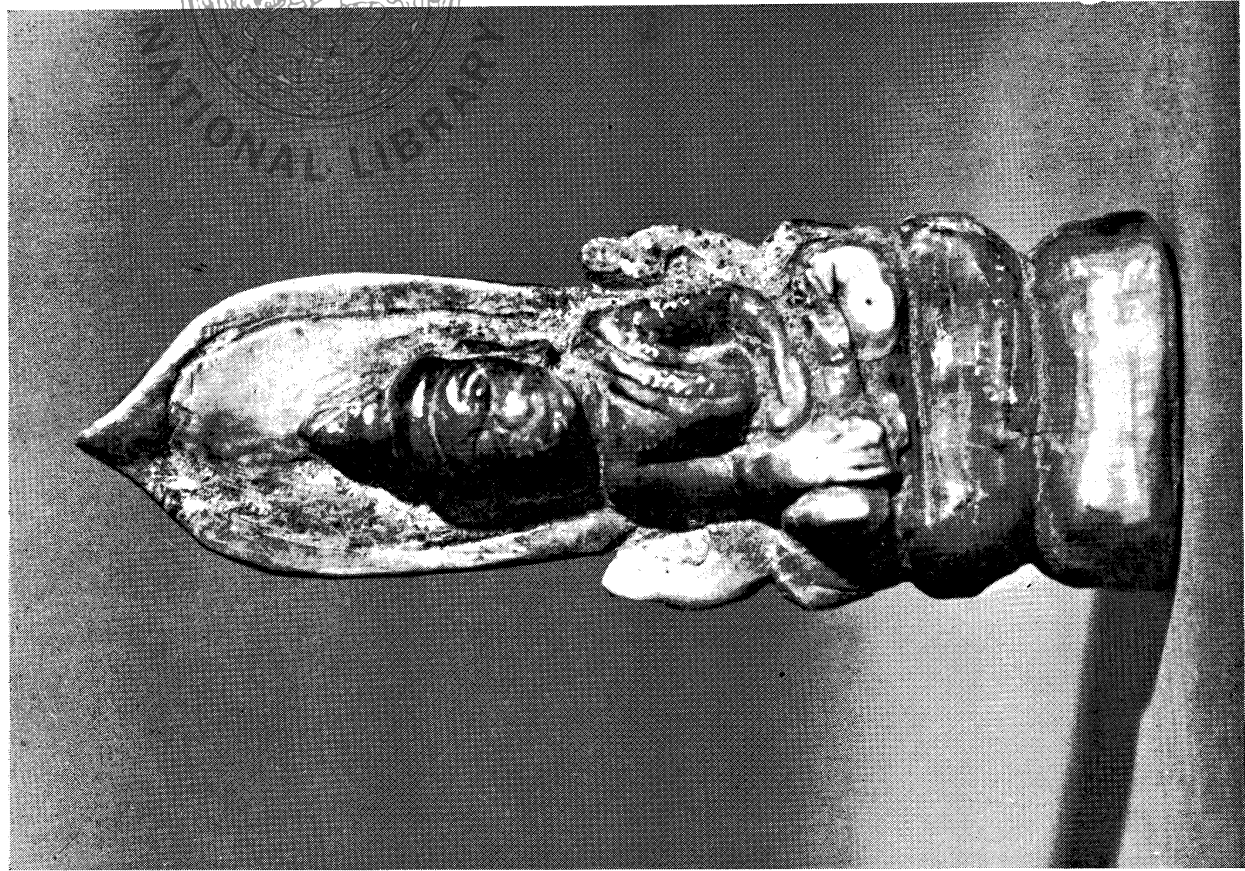
รูปที่ ๒๑

พระพุทธรูปแกะด้วยไม้
Wooden Buddha image.

รูปที่ ๒๐

พระหินสีเข้ยมอย
Crystal Buddha image.

รูปที่ ๒๒

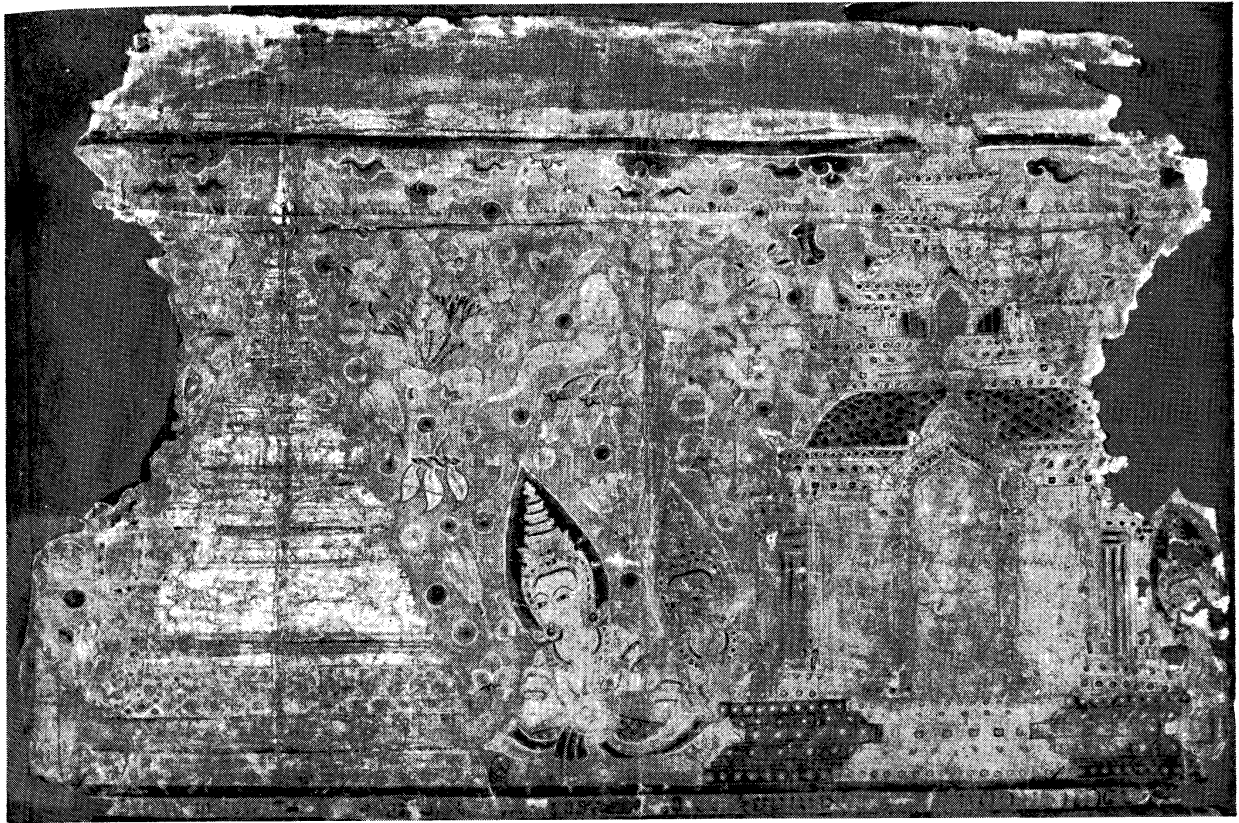
พระพุทธรูปแกะด้วยงา

รูปที่ ๒๓

พระบฏ เฒ่าเตมภาพ เจียมพระพุทธรูปปางลีลาอยู่กลางแผ่น

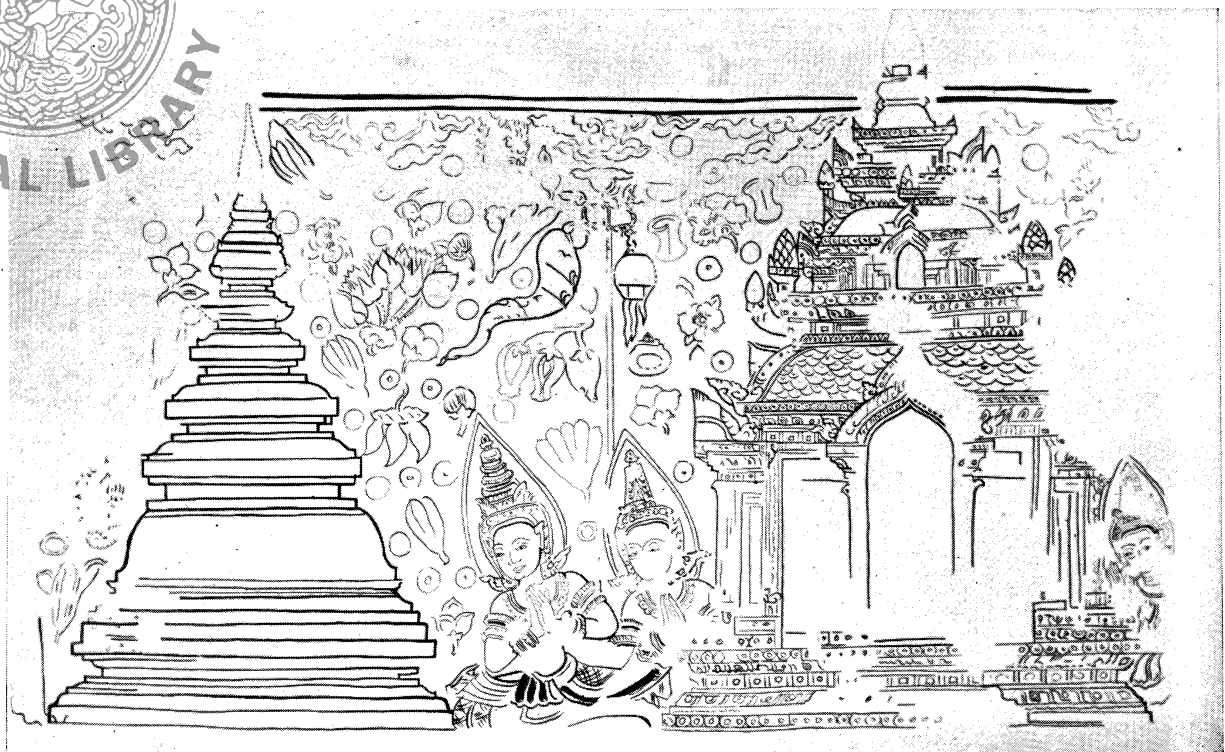

รูปที่ ๒๔

ภาพส่วนของพระโพธิสัตว์ หรือพวกกษัตริย์

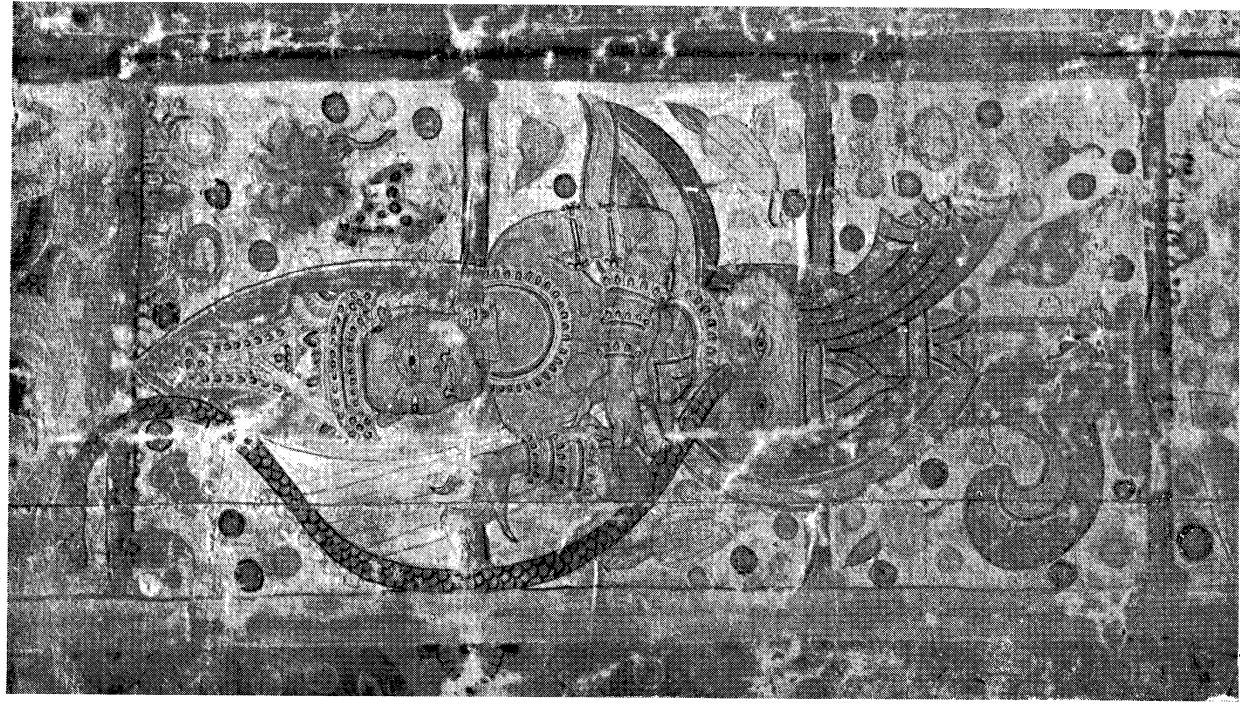
The upper part of the banner representing kings or bodhisattvas.

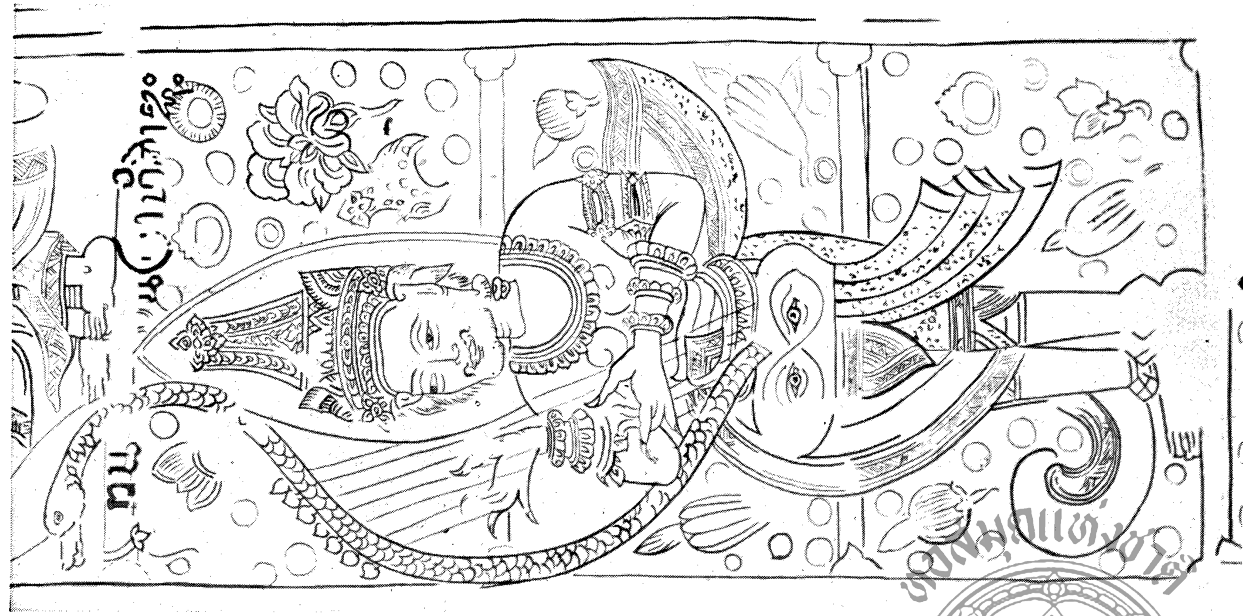
รูปที่ ๒๕

ภาพลายเส้นจำลองจากภาพหมายเลข ๒๔ *Restoration of the preceding figure.*

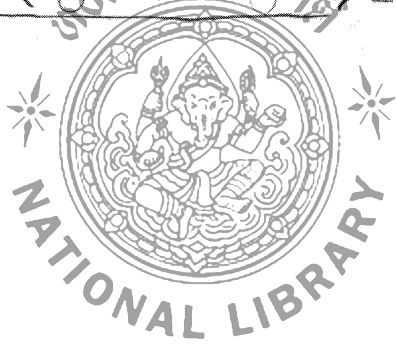
ฝีมือคัดลอกของนายเฟอ หริพิทักษ์

รูปที่ ๒๖
เทวดาบุญจตุร

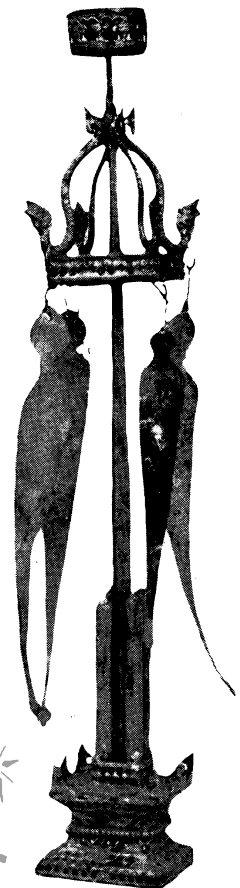
รูปที่ ๒๗
ภาพลายเส้นจำลองจากภาพหมายเลข ๒๖

รูปที่ ๒๘

พระเจดีย์สำริดจำลอง
Bronze model of a chedi.

รูปที่ ๒๙

ธง
Metal flags dedicated to Buddhism.

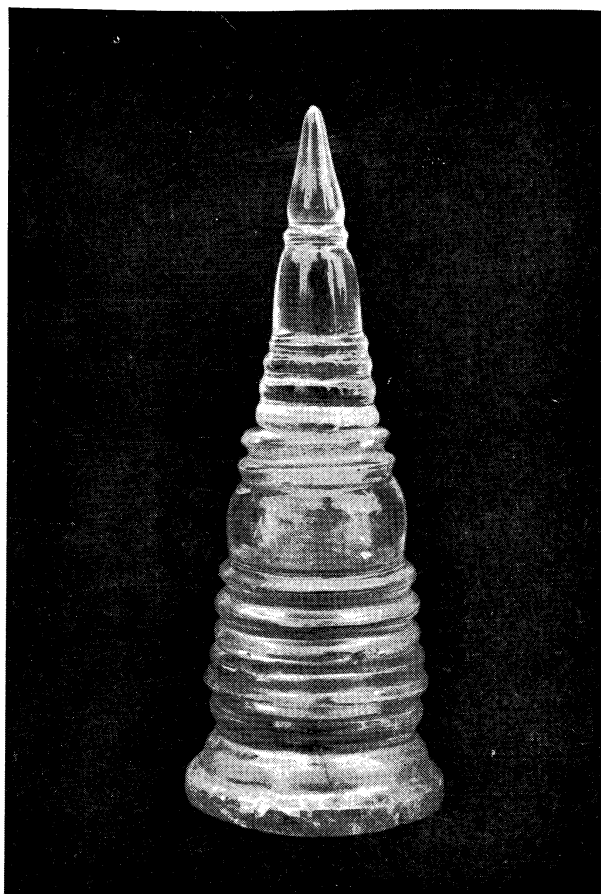

รูปที่ ๓๐

กลองสะบัดชัยจำลอง ทำด้วยสำริด
Bronze set of three drums.

รูปที่ ๓๑ เจดีย์ทำด้วยหินสีขาวมีครอบ
ยอดเจดีย์ทำด้วยทองคำ *Crystal reliquary.*

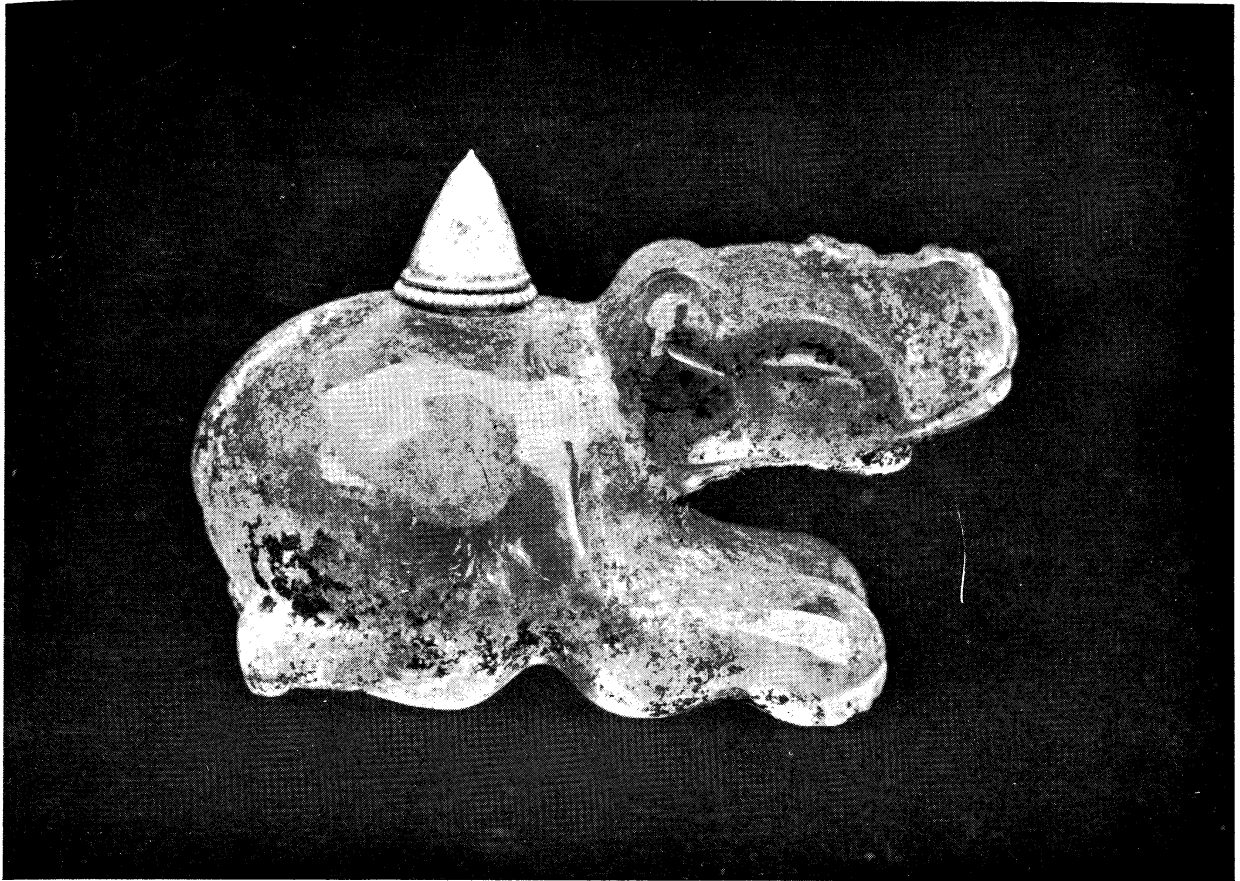

รูปที่ ๓๒ พระเจดีย์ทำด้วยหินสีขาว
Crystal stupa.

รูปที่ ๓๓
โกมฝ้าทำด้วยหินสีขาว *Crystal reliquary.*

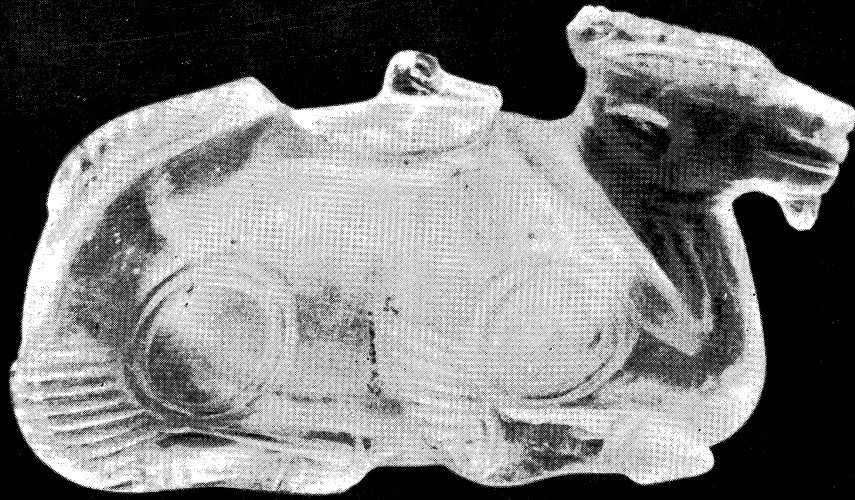
รูปที่ ๓๔

ช้างชูงวง ทำด้วยหินสีเขียวใส มีฝาขัดทองคำหุ้มฝาหินไว้อีกทีหนึ่ง
Crystal reliquary in the form of an elephant.

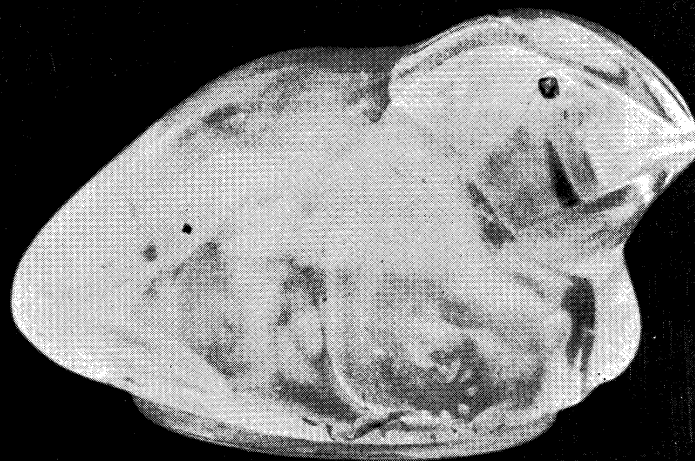

รูปที่ ๓๕

กวางหมอบ ทำด้วยหินสีเทา สวมหน้ากากทองคำ
 มีฝาขัดทองคำหุ้มฝาหินไว้ด้วยแผ่นทองคำ
 ขาทั้งสี่จากข้อพับลงไปหุ้มด้วยแผ่นทองคำ
Stone crouching deer wearing a gold mask.

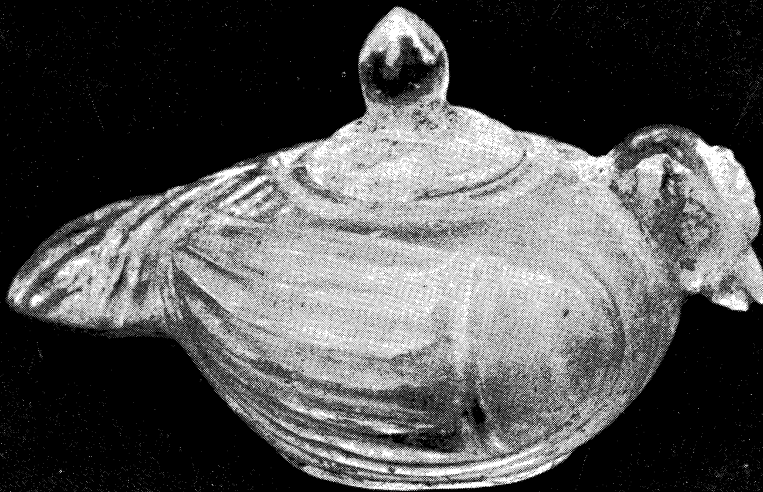
รูปที่ ๓๖ แพะทำด้วยหินสีขาว
Crystal reliquary in the form of a goat.

รูปที่ ๓๗ กบทำด้วยหินสีขาวใส
Crystal reliquary in the form of a frog.

รูปที่ ๓๘ นกด้วยทำหินสีขาวใส
Crystal reliquary in the form of a bird.

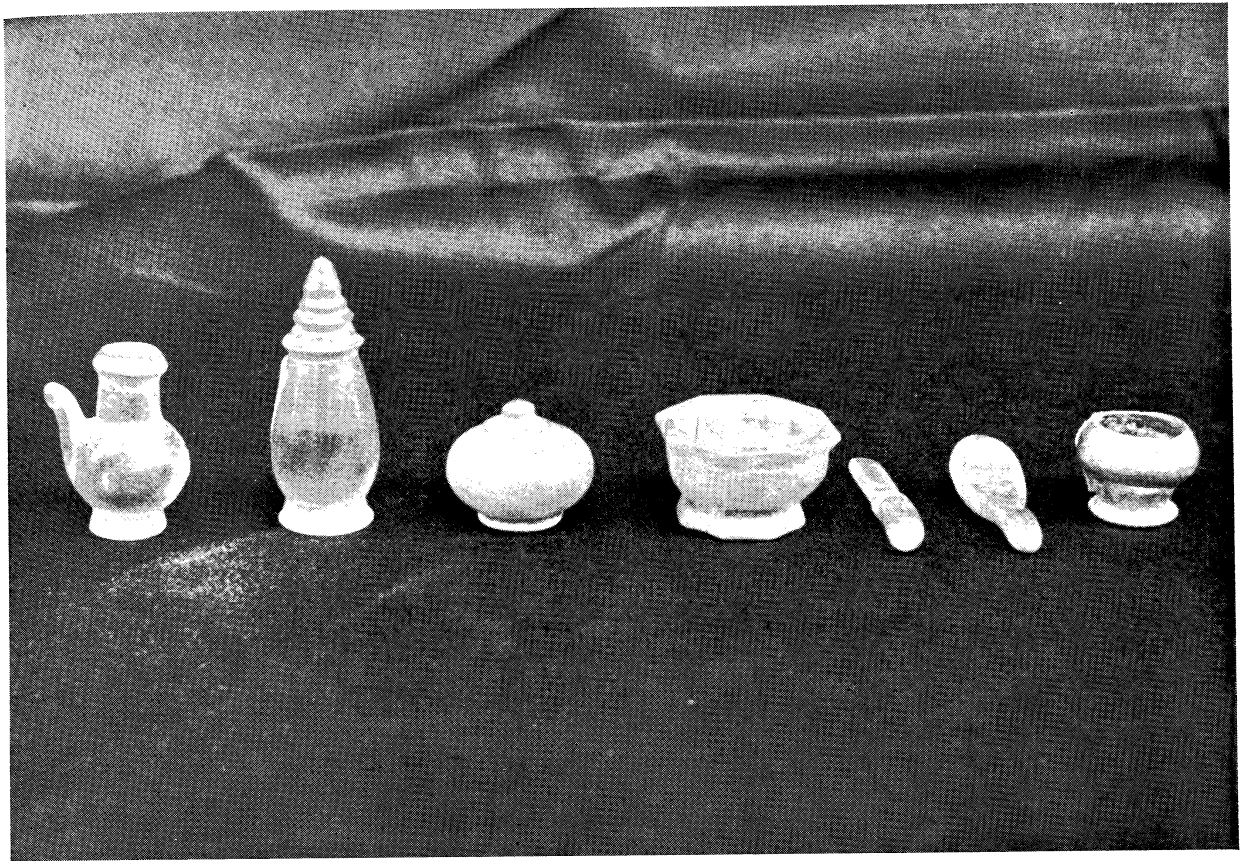
รูปที่ ๓๙ ไก่ทำด้วยหินสีขาว
Crystal reliquary in the form of a cock.

รูปที่ ๔๐ เป็ดหรือหงส์สองศีรษะทำด้วยหินสีขาวใส
Crystal reliquary in the form of a two-headed swan.

รูปที่ ๔๑ ภาชนะและเครื่องใช้สอยจำลอง ทำด้วยเงินและทองคำ
Gold and silver miniatures found in chedis.

รูปที่ ๔๒ ภาชนะและเครื่องใช้สอยจำลอง ทำด้วยแก้วผลึก
Crystal miniatures found in chedis.

รูปที่ ๔๓ ขามลายโป๊ยเขียน
Chinese bowl decorated with figures of the Eight Immortals.

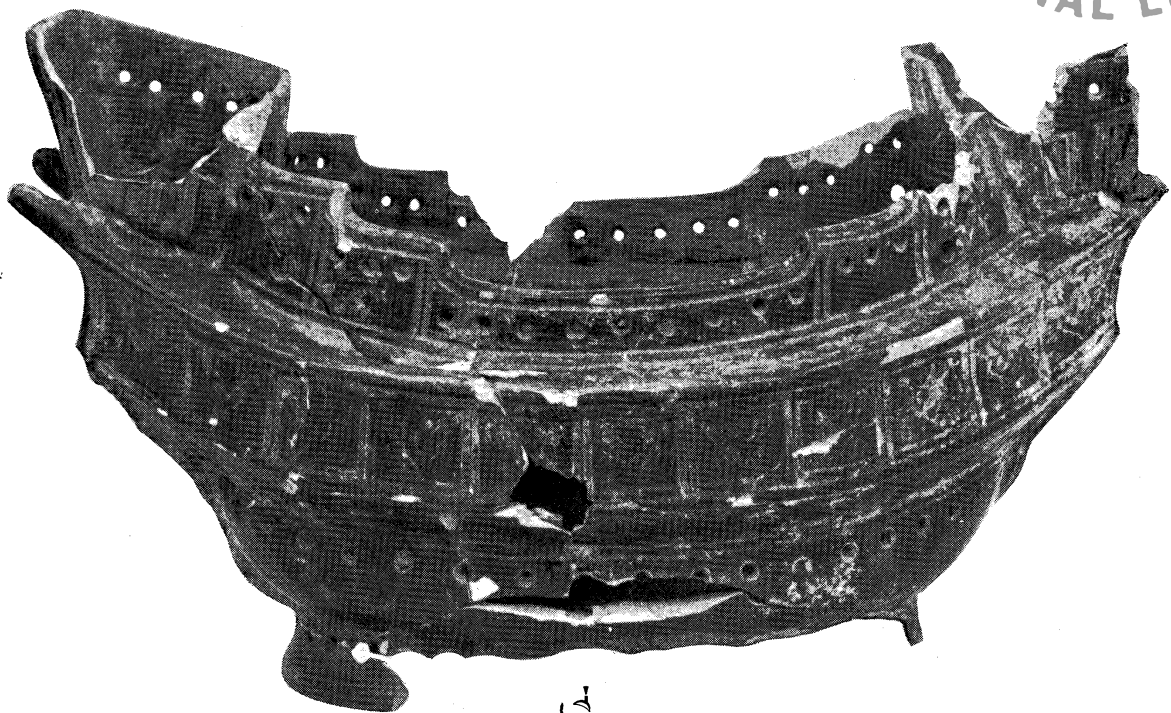
รูปที่ ๔๔ ขามอ่างลายคราม
Chinese bowl.

รูปที่ ๔๕ โถลายสีเขียนลายนกยูง
*Chinese bowl decorated
with peacock designs.*

รูปที่ ๔๖
ที่ใส่หมักจีนลายสี
Persian vessel?

รูปที่ ๔๗
เครื่องดินเผาเรือสำเภา
Terra-cotta model of a Chinese junk.

รูปที่ ๔๘

รูปที่ ๔๘ และที่ ๔๙ ขามลายคราม ลายเด็กเล่น สมัยเกียเจ้ง (พ.ศ. ๒๐๖๕-๒๑๐๕)

สูง ๑๙ ซม. ปากกว้าง ๓๙.๕ ซม. ที่ก้นขามมีหนังสือจีน ๖ ตัว

อ่านว่า “ได้เหม็งเกียเจ้งนี้จี้” แปลว่า ทำในปีเกียเจ้งแห่งราชวงศ์เหม็ง

Bowl, decorated in under-glaze blue, with design of playing children.

Mark & period of Chia Ching (1522-1566). Height 19 cm. Diameter 39.5 cm.

รูปที่ ๔๙

รูปที่ ๕๐

ขามลายครามไขปรอด ลายโป้ยเซียน คือ ๑. อันเจงหลี ๒. อ๋อเซียนโกว ๓. เจียงกั๋วเล้า ๔. ล้อท่งปิ่น ๕. อันเซียงจื่อ ๖. เซ้ากักกุ ๗. ทิก้วยลี้ ๘. นำไซหัว กำลังแสดงความเคารพต่อเทพเจ้าแห่งอายุยืน ระบายด้วยเคลือบสีแดง เขียวและเหลือง ลวดลายแบบสมัยชวเน็ก (พ.ศ. ๑๙๖๕-๑๙๗๕)

แต่คงจะทำขึ้นในราวพุทธศตวรรษที่ ๒๑ สูง ๘.๕ ซม. ปากกว้าง ๑๗ ซม.

Bowl, decorated in blue under a crackled glaze. Eight Immortals :

(1. Chang Li-chuan 2. Ho Hsieh-ku 3. Chang Kuo 4. Lu Tung-pin

5. Han Hsiang-tzu 6. Tsao Kuo-chiu 7. Li Tieh-kuai 8. Lan Tsai-ho)

paying courtesy to the God of Longevity, painted in iron red, green & yellow enamels.

Mark Hsüan Tê (1426-1435). Probably 16th Century. Height 8.5 cm. Diameter 17 cm.

ใบแก้คำผิด

หน้า	บรรทัด	คำว่า	แก้เป็น
๒๒	๒๓	Culture	Cultured
๒๓	๓	Amazist	Amathyst
๒๔	๑๓	แก้วน้ำต้ม	แก้วน้ำค้าง

คำอธิบายรูปที่ ๓๘ ในหน้า ๗๕ ไปรคแก้เป็น นกทำด้วยหินสีเขียวใส